

คำนำ

อนุพุทธประวัติ เป็นตำนานที่แสดงจรรยาแห่งพระสาวกของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้นับถือพระพุทธศาสนาควรรู้ เพราะเมื่อได้ ทราบปฏิบัติท่านเหล่านั้นได้กระทำมา จักได้ถือเป็นทิวฐานคติ ต่อไป ทั้งเป็นเหตุที่ยังอนุสติให้เกิดขึ้นในตนอีกส่วนหนึ่ง ด้วยเล็ง เห็นประโยชน์ดังกล่าวมานี้ ท่านจึงได้จัดให้เป็นหลักสูตรนักเรียน และธรรมศึกษาประเภทหนึ่ง สนามหลวงได้ออกปัญหาสอบไล่ และ เรียบเรียงเฉลยไว้สำหรับตรวจ จำเดิมแต่ พ. ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งเป็นปีแรก ที่ได้มีการสอบไล่ให้นักธรรมชั้นโทเป็นต้นมา มหามกุฏราชวิทยาลัยได้ จัดพิมพ์ขึ้นไว้เป็นตัวอย่างเฉพาะบางศก และมีเอกชนรวบรวมพิมพ์ ขึ้นตามลำดับศกบ้าง ปัญหาและเฉลยที่พิมพ์กันนั้น ๆ ก็มักมีเคลื่อน คลาด เป็นเหตุให้นักเรียนถือเอาผิด.

พระมหาสนธิ์ กิจจาโร ป. ๓. ๕ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้จัดการ รวบรวมปัญหา พร้อมทั้งเฉลยในปีนั้น ๆ และปัญหาเฉลยของสำนัก วัดบางสำนัก ซึ่งเห็นว่าสมควรนำมาจัดเรียบเรียงให้เป็นไปตามลำดับ หมวดตอน เพื่อให้สะดวกแก่นักศึกษา แต่ก็ยังมีไขว้เขวปนคละกัน อยู่บ้าง เพราะปัญหาท่านออกมีความพาดพิงถึงกัน และบางปีก็มี ปัญหาในพุทธาอนุพุทธประวัติอยู่บ้าง นอกจากนี้ ท่านผู้เรียบเรียง เมื่อเห็นว่าตอนไหนยังบกพร่อง ก็ได้ตั้งปัญหาเพิ่มขึ้นอีกตามสมควร ปัญหาและเฉลยข้อไหน ได้ออกในสนาม พ. ศ. ใด ก็ได้ลงเลขบอก ไว้ข้างท้ายข้อนั้น ส่วนปัญหาข้อไหนมีเนื้อความซ้ำกันหรือคล้ายกัน มาก ก็ได้ตัดออก และลงเลขบอกในปีที่ซ้ำกันนั้น ปัญหาข้อไหน ท่านผู้รวบรวมแต่งเพิ่มขึ้นใหม่ ก็ลงอักษรย่อไว้ข้างท้ายข้อว่า ส. ป. (สนธิ์ เปรียญ) เมื่อได้รวบรวมเรียบเรียงเสร็จแล้ว ก็ได้มอบลิขสิทธิ์ ให้แก่มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย เห็นว่าเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก

สะดวกแก่การศึกษาของนักเรียนและผู้สนใจในพระพุทธศาสนาได้เป็น
อย่างดี จึงได้จัดพิมพ์ขึ้น.

อนึ่ง ขอแสดงความขอบใจพระมหาสมณั กิจจกาโร ป.ธ. ๕
วัดบวรนิเวศวิหาร ผู้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือนี้ ให้แก่มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย และขออุทิศผลอันเกิดแต่หนังสือนี้ บูชาพระคุณสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ให้กำเนิดนักรธรรม
และท่านบูรพปิตายจารย์ ผู้บริหารพระศาสนาสืบ ๆ กันมา.

กองตำรา

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๑๒ สิงหาคม ๒๔๘๒

๑. บัดนี้ได้เลื่อนเป็น พระญาณวโรดม.

ปัญหาและเฉลยอนุพุทธประวัติ

นักธรรมและธรรมศึกษาชั้นโท

ข้อความทั่วไป

ถาม. การเรียนอนุพุทธประวัติสำเร็จประโยชน์อย่างไร ?

ตอบ. เพื่อได้ทราบความเป็นไป และปฏิบัติของท่านเหล่านั้น ได้ดำเนินมา ด้วยร่วมฉันทะกับพระศาสดา ช่วยกันประกาศพระศาสนาในที่นั้น ๆ จนเป็นเหตุเจริญแพร่หลายและมั่นคงแห่งพระศาสนาแล้ว จักได้ถือเป็นทิฏฐานุกติ บำเพ็ญอรรถัตถประโยชน์และปรารถนาประโยชน์โดยความแก่ฐานะของตน ทั้งสำเร็จเป็นสังฆานุสติ มั่นคงด้วย.

๒๔๖๒

ถ. การศึกษาอนุพุทธประวัติ ชวนให้เกิดความรู้สึกอย่างไร ?

ต. ชวนให้เกิดความเชื่อความเลื่อมใสมั่นคงในพระสาวกนั้น ๆ และใคร่เพื่อดำเนินตามปฏิบัติที่ท่านดำเนินมาแล้วอย่างไร.

๒๔๖๓

ถ. อนุพุทธะ คือท่านพวกไหน ? หมายความว่าอย่างไร จึงได้ชื่ออย่างนั้น ? และเป็นบรรพชิตหรือไม่ใช่บรรพชิต ? เป็นบุรุษหรือสตรี ?

ต. คือพระสาวกของพระศาสดา. หมายความว่าผู้ตรัสรู้ตามพระศาสดา จึงได้ชื่ออย่างนั้น. และเป็นบรรพชิตก็มี ไม่ใช่ก็มี.

เป็นบุรุษก็มี เป็นสตรีก็มี.

๒๔๖๑

ถ. พระอนุพุทธะ เป็นคนสำคัญอย่างไร ? เราจึงต้องเรียนรู้ประวัติของท่าน.

ค. พระอนุพุทธะ คือพระสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จัดว่าเป็นรัตนะประการหนึ่ง ในรัตนะ ๓ อันเป็นสรณะของพุทธศาสนิก เพราะแม้พระพุทธรเจ้าได้ตรัสรู้และทรงแสดงธรรม แต่เมื่อขาดผู้รู้ธรรมและปฏิบัติ ความตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้าก็ไม่สำเร็จประโยชน์ และพระสาวกสงฆ์นั้น ได้เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา ในอันช่วยประกาศพระธรรมประดิษฐานพระศาสนาขึ้นเพื่อประโยชน์สุขเป็นอันมาก ตลอดถึงชนผู้เกิดในภายหลัง นับว่าเป็นบูรพการี รองพระศาสดาลงมาของพุทธศาสนิก ฉงบูรพการีรองท่านผู้เป็นต้นวงศ์แห่งสกุลฉะนั้น เราจึงควรเรียนรู้ประวัติของท่าน.

๒๔๖๒

ถ. อนุพุทธบุคคลคือใคร ? เหตุไฉนจึงได้รับยกย่องเป็นรัตนะอย่างหนึ่ง เสมอกับพระพุทธรและพระธรรม ?

ค. อนุพุทธบุคคล คือ สาวกของพระพุทธรเจ้า ที่ท่านได้ตรัสรู้มรรคผลตามเสด็จพระพุทธรเจ้า. ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นสังฆรัตนะ ก็เพราะท่านได้ตรัสรู้พระธรรมแล้ว เป็นพยานว่าพระพุทธรเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรมจริง. พระธรรมเล่า บุคคลก็สามารถจะรู้ได้ และทั้ง

เป็นกำลังช่วยพระศาสดา ประกาศพระศาสนาให้แพร่หลาย จึงนับว่า
เป็นรัตนะดวงหนึ่งในรัตนะ ๓.

๒๔๖๘

ก. อนุพุทธประวัติ ท่านกล่าวว่า เป็นเรื่องที่กระจัดกระจาย
เป็นท่อนเป็นตอนจะยึดเป็นหลักทางตำนานไม่ได้ ถ้าเช่นนั้นจะเรียน
ไว้เพื่อประโยชน์อะไร ?

ค. เรียนไว้เพื่อประโยชน์จะได้รู้เรื่องราวความเป็นไปของพุทธ-
สาวกทั้งหลาย เพราะว่าพระสาวกสงฆ์จัดว่าเป็นรัตนะประการหนึ่ง
ในรัตนะ ๓ อันเป็นสรณะของพุทธศาสนิก ถึงแม้ว่าพระพุทเจ้าได้
ตรัสรู้และทรงแสดงธรรม แต่เมื่อขาดผู้รู้ธรรมและรับปฏิบัติ ความ
ตรัสรู้ของพระพุทเจ้าก็ไม่สำเร็จประโยชน์. และพระสาวกสงฆ์นั้น
ได้เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา ในอันช่วยประกาศพระธรรมประดิษ-
ฐานพระศาสนาขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก ตลอดถึง
ชนผู้เกิดในภายหลัง นับว่าเป็นบูรพการีรองพระศาสดาลงมา
คุณบูรพการีรองท่านผู้เป็นต้นวงศ์แห่งสกุล ทั้งจะได้รู้วัตรจริยา
อันดีของท่านเหล่านั้น แล้วจะได้ยึดเอาเป็นหลัก นำความปฏิบัติ
ให้ดำเนินไปตามร่องรอยของท่าน ก็อาจยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ตาม
สมควรแก่ความปฏิบัติ.

๒๔๖๙

ก. อนุพุทธประวัติ มีคัมภีร์ที่มาโดยเฉพาะ หรือมีที่มา
อย่างไร ?

ด. อนุพุทธประวัติ มีคัมภีร์ที่มากกระจาย ไม่ได้รวม
ในที่แห่งเดียวกัน แม้ท่านรวบรวมไว้บ้าง ก็เป็นตอนเป็นตอน
เพียงเอกเทศ เช่นในมโนรถปฐณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ส่วน
อสีติมหาสาวกนิพพาน แม้เป็นที่รวบรวมอนุพุทธประวัติถึง ๘๐ องค์
แต่ก็ไม่เชิงเป็นตำนานแท้ พรรณนาไว้เพื่อสะกิดใจผู้ฟังผู้อ่านให้เกิด
สังสารและรันทด มุ่งจะให้กถานั้นมีรสชาติในทางนั้น หาหลักในทาง
ตำนานมิได้.

๒๔๗๓

ด. พระสาวกนั้น หมายเอาเฉพาะท่านผู้ได้รับเอหิภิกขุ.
อุปสัมปทา หรือหมายเอาท่านผู้อื่นด้วย ? รู้ได้ด้วยอย่างไร ?

ด. หมายเอาท่านผู้อื่นด้วย. รู้ได้ด้วยเรื่องสุภททปริพาชก
ได้รับอุปสมบทแล้วได้สำเร็จพระอรหัต เมื่อคืนที่ปรินิพพาน กล่าว
ในบาลีว่า เป็นพระสาวกครั้งยังทรงพระชนม์มงคลที่สุด พระสุภททะ
นั้นมิใช่เป็นเอหิภิกขุ ตรัสให้พระอานนท์พาไปบรรพชาและอุปสมบท
แม้อุบาสกก็เรียกว่าสาวกได้ รู้ได้ด้วยบาลีเอตทัคคะ มีอุทาหรณ์
ดั่งที่พระองค์ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สุทัตตคฤหบดี อนาคตปิณฑิกะ
เป็นยอดแห่งอุบาสกสาวกของเรา ผู้ทายก."

๘/๑๑/๖๐-๒/๕/๖๕

ด. สังฆรัตนะ อุบัติขึ้นในโลกเมื่อไร ?

ด. สังฆรัตนะ อุบัติขึ้นในโลก เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาทรง

ยังพระธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว.

๑๑/๕/๖๖

ถ. อนุพุทธะกับสาวก โดยอรรถนํ่าจะเป็นอย่างเดียวกัน ถ้าจะจำแนกออกเป็นบุคคล ได้แก่ใครบ้าง ? ตั้งอยู่ในเพศไหน ?

ต. ได้แก่พระอริยบุคคล ๘ คือ :-

พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล เป็นคู่ที่ ๑

พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผล เป็นคู่ที่ ๒

พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผล เป็นคู่ที่ ๓

พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตมรรค และพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตผลเป็นคู่ที่ ๔ มิได้นิยมเพศ.

๒/๕/๖๘

ถ. สมเด็จพระบรมศาสดาเจ้า ของพวกเรา ทรงยังความเป็นสัมมาสัมพุทธะให้สำเร็จบริบูรณ์ได้ด้วยอย่างไร ?

ต. ด้วยทรงเทศนาโปรดให้ผู้อื่นรู้ตามเป็นอนุพุทธบุคคล พยานความตรัสรู้ของพระองค์และรับพระธรรมไว้ปฏิบัติ.

๒/๕/๖๘

ถ. เมื่อจะนอบน้อมถึงพระคุณของพระอนุพุทธะ ความเปล่งวาจาอย่างไร ?

ด. ควรเปล่งวาจาว่า สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆ,
สงฺฆํ นมามิ.

๒/๕/๖๘

ถ. คำที่กล่าวว่า พระเจ้าพิมพิสาร ได้สำเร็จอนุตตรियะ ๓ ประการ คือ ทสสนาอนุตตรियะ สวานาอนุตตรियะ ลาภานุตตรियะ แล้วจึงยัง พระราชประสงค์ ๕ ประการของพระองค์ ให้ได้สำเร็จบริบูรณ์ในการที่ พระศาสดาเสด็จมาสู่แว่นแคว้นของพระองค์ จงบริหารว่าอนุตตรियะ ทั้ง ๓ นั้น ท้าวเธอให้สำเร็จได้ด้วยอาการอย่างไร ?

ด. ในการที่พระศาสดา ได้เสด็จมาแว่นแคว้นของพระเจ้า พิมพิสาร ท้าวเธอยังอนุตตรियะ ๓ ประการ ให้สำเร็จได้ ด้วยอาการ อย่างนี้ คือท้าวเธอได้เฝ้า เป็นทสสนาอนุตตรियะ ได้ทรงแสดงธรรม แก่ท้าวเธอ แล้วท้าวเธอได้ทรงสดับ เป็นสวานาอนุตตรियะ ท้าวเธอได้ ธรรมจักษุดวงตาเห็นธรรม เป็นลาภานุตตรियะ พร้อมทั้ง ๓ ประการ นี้จึงยังพระราชประสงค์ ๕ ประการของพระองค์ให้สำเร็จบริบูรณ์.

๒๔๖๕

ถ. การจัดพระมหาสาวก ผู้เป็นเอตทัคคะ ว่ามี ๔๑ องค์ก็ดี ๘๐ องค์ก็ดี ทั้ง ๒ นี้ เอาอะไรเป็นเกณฑ์ ?

ด. ที่ว่ามี ๔๑ องค์ เอาบาลีเป็นเกณฑ์ ที่ว่ามี ๘๐ องค์ เอาอรรถกถาเป็นเกณฑ์.

๒๔๖๓

๑. พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์. ส. ป.

ถ. พระอริยสาวกพุทธบริษัท เหล่าไหนบังเกิดก่อน ? เหล่าไหนบังเกิดเป็นที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ โดยลำดับกัน ?

ต. ภิกษุบริษัทเกิดก่อน. ต่อไป อุบาสก อุบาสิกา และภิกษุณี จึงบังเกิดโดยลำดับกัน.

๒๔๖๓

ถ. ผู้ที่สละบ้านเรือนออกบวชในธรรมวินัยนั้น ตามจรรยาของท่านในครั้งพุทธกาล เมื่อบวชแล้วทำอะไรต่อไป ?

ต. เมื่อบวชแล้ว ก็ตั้งใจฟังคำสั่งสอนและปฏิบัติตาม จนได้สำเร็จมรรคผลตามอินทรีย์บารมี แล้วจึงอยู่โดยสงบ หรือช่วยพระศาสดาคควบคุมหมู่คณะ และสั่งสอนชุมชนุมนุชชนตามอัธยาศัยของตน ๆ ต่อไป และมีได้ทำตัวให้พัวพันด้วยลาภยศอันเป็นโลกามิส นี้เป็นจรรยาของพระสาวก.

๒๔๖๕

ถ. ภิกษุสามเณรมีหน้าที่บริหารพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่จะปฏิบัติอย่างไร ? พระพุทธศาสนาจึงจะเจริญ.

ต. ในเบื้องต้นต้องเล่าเรียนศึกษา แล้วปฏิบัติชอบตามธรรมวินัย และสั่งสอนชุมชนุมนุชชนต่อไปตามกำลังสามารถและหน้าที่ที่จะพึงทำ.

๒๔๖๕

ถ. พระศาสดาเริ่มส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนาเมื่อไร ? พระสาวกที่ทรงส่งไปคราวแรกนั้นมีจำนวนกี่รูป ? จงระบุชื่อพระสาวก

เหล่านั้นเฉพาะที่มีนามปรากฏในบาลี.

ด. เมื่อทรงแสดงธรรมสั่งสอนพระยสะกับสหายอีก ๕๔ คน จนบรรลุมิพระอรหัตแล้ว. พระสาวกที่ทรงส่งไปประกาศพระศาสนาคราวแรกมีจำนวน ๖๐ รูป คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิ พระยสะ พระวิมล พระสุพาหุ พระปุลณชิ พระควัมปติ กับพระอรหันต์ซึ่งเคยเป็นสหายของพระยสะอีก ๕๐ รวมเป็น ๖๐ รูปพอดี.

๒๔๘๐

ด. การศึกษาพุทธประวัติ ทราบแล้วว่า จำเป็นโดยฐานะของพระองค์เป็นพระศาสดา เจ้าของพระศาสนา ส่วนอนุพุทธประวัติ จำเป็นอย่างไรรด้วยหรือ จึงต้องศึกษา คงไม่ใช่เพราะเป็นหลักสูตรของนักธรรมชั้นมัชฌิมภูมิเท่านั้นกระมัง? ขอความเห็น.

ด. จริง การที่ต้องศึกษาอนุพุทธประวัติ ไม่ใช่เพราะเป็นหลักสูตรของนักธรรมชั้นมัชฌิมภูมิเท่านั้น นี่เป็นจิตขั้นวิชาส่วนหนึ่งของนักธรรม ผลที่มุ่งหมายให้ศึกษา ก็เพราะพระสงฆ์จัดว่าเป็นรัตนะประการหนึ่งในรัตนะ ๓ เหตุว่าแม้พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และทรงแสดงธรรม แต่เมื่อขาดผู้รู้ธรรมและรับปฏิบัติ ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็ไม่สำเร็จประโยชน์ พระสงฆ์สาวกนั้น เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดาในการช่วยประกาศพระธรรม ประดิษฐานพระศาสนาขึ้นเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก ตลอดจนถึงขั้นผู้เกิดในภายหลัง นับว่าเป็นบูรพการีรองพระศาสดาลงมาของพุทธ-

ศาสนิก คุจบรพการีรองท่านผู้เป็นต้นวงศ์แห่งสกุลนั้น อนุพุทธะ
มีคุณูปการแก่เหล่าพุทธศาสนิกชนนี้ จึงสมควรศึกษาให้ทราบไว้
และอาจยังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้รู้จักถือเอาประวัติของท่านบางรูป
บางตอน มาเป็นบรรทัดฐาน ประพฤติตนตามเยี่ยงอย่างให้บรรลุ
คุณงามความดี เป็นเหตุรุ่งเรืองแก่พระศาสนาได้อีกประการหนึ่ง.

๒๕/๘/๑๑

พระอัญญาโกณฑัญญะ

ถ. พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ องค์ไหนบ้างได้ใครเป็นศิษย์ที่เป็น
พระสาวก เป็นกำลังของพระศาสดา? จงระบุนามมา.

ต. พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้พระปุลณมณีนตานิบุตระเป็นศิษย์
พระอัสสชิ ได้พระสารีบุตรเป็นศิษย์ ท่านที่เป็นศิษย์ทั้ง ๒ นั้น ได้
เป็นพระสาวกเป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา.

๒๔๖๔

ถ. พระอัญญาโกณฑัญญะ เดิมท่านชื่ออะไร? อยู่บ้านไหน?

ต. เดิมท่านชื่อ โกณฑัญญะ อยู่บ้านโทณวัตถุ.

๒๑/๘/๑๒

ถ. จงเล่าประวัติย่อของพระอัญญาโกณฑัญญะ ตั้งแต่ต้นจน
ถึงยอมฟังพระธรรมเทศนา?

ต. พระอัญญาโกณฑัญญะนั้น เดิมชื่อ โกณฑัญญะ เป็น
บุตรพราหมณ์มหาศาล ในบ้านพราหมณ์ชื่อโทณวัตถุ ในกรุงกบิล-
พัสดุ เป็นผู้ชำนาญในไตรเพทและตำราทายลักษณะ ได้รับเลือกเข้า

ในจำพวกพราหมณ์ ผู้ทำนายพระลักษณะของพระบรมศาสดาครั้ง
ประสูติใหม่ ท่านแน่ใจทำนายขึ้นเป็นคำเดียวว่า จักร์สรู้เป็นพระ
พุทธเจ้า เมื่อเสด็จออกทรงผนวชก็บวชตาม และได้เป็นอุปัฏฐาก
ในเวลาที่ทรงทำทุกรกิริยาด้วย เมื่อทรงเลิกทุกรกิริยา กลับเสวย
พระอาหารเพื่อปฏิบัติในทางจิต ท่านคิดเห็นว่าคลายเพียรกลับมักมาก
สิ้นหวังในทางที่จักร์สรู้ จึงละพระองค์ไปอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤค-
ทายวัน แขวงนครพาราณสี เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วเสด็จไป
ถึงสำนัก ด้วยตั้งพระเหตุที่จะเทศนาโปรด ยังแสดงถ้อยคำกระด้าง
กระเดื่อง ทูลด้วยถ้อยคำตีเสมอ ออกพระนามและใช้คำว่า อาวุโส
แม้พระองค์ตรัสบอกว่า ได้ตรัสรู้แล้วจักแสดงธรรมให้ฟัง ก็คัดค้าน
ถึง ๓ ครั้ง ต่อตรัสเตือนว่า วาจาเช่นนี้เราเคยพูดบ้างหรือ ? จึง
นึกขึ้นได้ว่าไม่เคย ตรัสดังนี้แล้ว จึงมีความสำคัญในอันที่จะฟังธรรม.

๒๔๖๓

ถ. ใคร่ครวญดูตามประวัติของท่าน จะพึงเห็นว่าอะไร ความ
เชื่อถือของท่านแน่นแฟ้นอยู่ในทางไหน ในตำราทนายลักษณะหรือใน
อรรถกถาอรรถกถาโยคปฏิบัติ ? จงชี้เหตุผลให้เป็นที่ฟังได้.

ค. เห็นว่าแน่นแฟ้นอยู่ในอรรถกถาอรรถกถาโยค. เดิมท่านเชื่อตำรา
แน่ใจ จึงบวชตามแนวเฝ้าอุปัฏฐาก ครั้นเห็นทรงเลิกทุกรกิริยาก็สิ้น
หวัง นี้ก็เพราะเชื่อมั่นในอรรถกถาอรรถกถาโยคว่าเลิกเสียเป็นอันไม่สำเร็จ
เมื่อพระองค์ตรัสบอกว่า สำเร็จแล้ว ก็ยังคัดค้านไม่เชื่อถือ อาการ
ที่คัดค้านและพูดถ้อยคำที่แสดงอาการวะนั้น เป็นเครื่องประกอบให้เห็น

ความดังกล่าวแล้ว.

๒๔๖๓-๒๔๖๓

ถ. ท่านมีความรู้เห็นอย่างไรก่อน จึงนับว่าเป็นปฐมอริย-
สาวก? ท่านได้รับเกียรติเป็นพิเศษเพราะเหตุนี้อย่างไรบ้าง?

ค. ท่านมีความเห็นดังนี้ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นธรรมดา
สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา เมื่อท่านรู้เห็นดังนั้น พระบรม-
ศาสดาทรงเปล่งพระอุทานว่า "อัญญาติ วต โภ โกณฑัญญโ
อัญญาติ วต โภ โกณฑัญญโ" แปลว่า โภณฑัญญะ"ได้รู้แล้ว
หนอ ๆ แต่นั้นมาท่านก็มีนามว่า อัญญาโณณฑัญญะ นี้เป็นเกียรติ
พิเศษสำหรับท่านผู้เป็นปฐมอริยสาวก.

๒๔๖๓

ถ. พระอัญญาโณณฑัญญะ ปราบกว่าท่านได้ทำนายพระ
ลักษณะแห่งพระพุทธเจ้าขึ้นโดยส่วนเดียวว่า จักตรัสเป็นศาสดา
เอาในโลก จึงได้ออกบวชติดตามห้อยตามเสด็จ ครั้นเมื่อพระองค์
ทรงเลิกทำทุกรกิริยาแล้ว ก็น่าจะอยู่ปฏิบัติต่อไปมิใช่หรือ ไฉน
จึงได้ละทิ้งพระองค์ไปเสียเล่า? หรือท่านจะเห็นว่าผิดตำรากรรมัง
จึงหมดหวัง?

ค. ก็น่าจะเป็นอย่างนั้น แต่เพราะชั้นเดิมความเชื่อของท่าน
หนักไปตามตำราจริง ๆ จึงได้ออกบวชตาม แต่ครั้นคอยเฝ้าดูอยู่
เป็นนาน ประมาณ ๖ ปี ก็ไม่เห็นพระองค์สำเร็จ ความเชื่อตามตำรา
ของท่าน เข้าใจว่าคอยจางลง หรือคงเห็นว่าผิดตำราก็เป็นได้ ท่าน

จึงกลับความเห็นใหม่ หันมาคิดในลัทธิอรรถกถาโกศล ซึ่งเป็นลัทธิ
ที่เขานิยมกันในสมัยนั้นต่อไปอีก ครั้นพระองค์ทรงเลิกทำทวารกิจเสีย
ก็เลยสันนิษฐานว่าไม่เป็นผลสำเร็จแน่ จึงเกิดเบื่อหน่ายและทิ้งไปเสีย
แต่พระคันถรจนจารย์แสดงเหตุข้อนี้ไว้ว่า เป็นธรรมดานิยมให้
ท่านมาพบและอุปฐากในเวลาทรงทำทวารกิจ เพื่อจะได้เป็นพยาน
เมื่อถึงคราวจะทรงแสดงพระธรรมเทศนาคัดค้านอรรถกถาโกศลจะได้
ใช้เป็นพยานว่า พระองค์ได้ทรงเคยทำมาแล้ว หากสำเร็จประโยชน์
จริงไม่ ครั้นถึงคราวต้องการวิเวก บันดาลให้สิ้นภักดีพร้อมด้วย
ภิกษุสหจรพากันหนีไปเสีย ดังนี้.

๒๐/๘/๓๐

๑. เมื่อท่านได้อุปสมบทแล้ว ได้เป็นพระอุปัชฌายะบวชใคร
บ้าง ? สัททวิหาริกของท่านนั้น เกี่ยวข้องกับท่านอย่างไร ? และมี
ชื่อเสียงในทางไหน ?

๒. ได้เป็นพระอุปัชฌายะบวชปุณณมาณพบุตรนางมันตานี. เกี่ยว
เป็นหลาน. ท่านมีชื่อเสียงในทางเห็นธรรมกถึก จนถึงพระศาสดา
ทรงยกย่องในทางนั้น.

๒๐/๘/๓๐

๓. ธรรมดาผู้เป็นประมุข เมื่อจะส่งผู้แทนไปทำกิจอันสำคัญ
ในที่ต่าง ๆ มักจะเรียกประชุมเพื่อให้โอวาทเป็นการตักเตือนหรือ
แนะนำก่อนแล้วจึงส่งไป สมเด็จพระบรมศาสดานับว่าเป็นประมุข
ของพระสงฆ์ เคยทรงทำเช่นนั้นบ้างหรือไม่ ? ถ้าเคยทำ ๆ เมื่อไร ?

และประธานพระโอวาทว่าอะไร ?

ด. ได้เคยทรงทำมาเหมือนกัน แต่เมื่อครั้งจะส่งพระอรหันตสาวกไปประกาศพระศาสนาคราวแรก ก่อนที่จะส่งไป ได้ตรัสเรียกประชุมประธานโอวาทว่า "เราได้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้พวกเธอก็เหมือนกัน พวกเธอจงเที่ยวไปในชนบท เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนมาก แต่อย่าไปทางเดียวกัน ๒ รูป จงแสดงธรรมมีคุณในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ สัตว์ทั้งหลายมีกิเลสบังปีญญาคุณฤดีในจักขุน้อยเป็นปกติ มีอยู่ เพราะโทสมิได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อมจากคุณที่จะฟังได้ฟังถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมีอยู่ แม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อจะแสดงธรรมเหมือนกัน ดังนี้."

๒๐/๘/๓๐

ด. เมื่อพระศาสดาตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เสด็จพระพุทธานุชาตินไปถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อประธานปฐมเทศนา พระปัญญาจักขีย์แสดงกิริยาอย่างไรในชั้นต้น ? ข้อนั้น นำให้สันนิษฐานว่าอะไร ?

ด. แสดงกิริยากระด้างกระเดื่องบ้าง คือทูลพระศาสดาด้วยถ้อยคำตีเสมอ พู้ออกพระนาม และใช้คำว่า อาวุโส เป็นการไม่เคารพ. นำให้สันนิษฐานว่า พระปัญญาจักขีย์สิ้นภักดีและเลื่อมใสในพระศาสดา เพราะถือมั่นในอัตตกิลมถานุโยค ไม่เชื่อว่าพระองค์

ทรงบรรลุอมฤตธรรมแล้ว.

๒/๕/๖๕

ถ. ข้อที่ภิกษุปัญจวัคคีย์ ใช้คำพูดด้วยพระศาสดาว่า อาวุโส
ดังนี้ มีท่าทีจะพึงเข้าใจว่าอะไร ? รู้ได้อย่างไร จึงตอบอย่างนั้น.

ค. มีทางจะพึงเข้าใจว่า ภิกษุปัญจวัคคีย์พูดด้วยถ้อยคำดีเสมอ
โดยสามัญโวหารว่า ยกตนเทียมนาน เพราะอำนาจมานะทิฐิ
เห็นว่าตนเป็นผู้แก่กว่าโดยอายุ คำว่า อาวุโส เป็นคำสำหรับผู้แก่กว่า
เรียกผู้อ่อนกว่า. รู้ได้อย่างไร ก็ในคราวที่พระศาสดาประสูติใหม่
พระเจ้าสุทโธทนะ โปรดให้เชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คนมาฉันโภชนะ
ในพิธีทำนวยพระลักษณะ ในพราหมณ์ ๘ คน จากพวกนั้น
เป็นผู้ตรวจและทำนาย ในพราหมณ์ ๘ คนนั้น เป็นผู้มีอายุแก่กว่า
พระศาสดา จึงใช้คำพูดด้วยอย่างนั้น.

๒๔๖๘๕

ถ. เพราะเหตุไรในปฐมเทศนา จึงยกมัชฌิมาปฏิปทาขึ้นแสดง
ถึง ๒ ครั้ง จะมีเป็นอันซ้ากันหรือ ? จงอธิบาย.

ค. ไม่เป็นอันซ้ากัน. การที่ยกมัชฌิมาปฏิปทาขึ้นแสดงในครั้ง
แรกก็เพื่อจะทรงคัดค้านส่วนสุด ๒ อย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค การ
ประกอบตนให้พัวพันด้วยสุขในกามเป็นส่วนสุดข้างหย่อน อตตกิลม-
ถานุโยค การประกอบความเหน็ดเหนื่อยแก่ตนเปล่า อันเป็นส่วนสุด
ข้างตั้งว่า อันบรรพชิตไม่ควรเสพ เพราะไม่ใช่ทางแห่งความตรัสรู้
ทางแสดงมัชฌิมาปฏิปทา คือการปฏิบัติเป็นสายกลาง ไม่ซึ้งแฉะ

ด้วยส่วนสุดท้าย ๒ นั้น เพื่อจะให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ละความถือมั่นที่เคยมีแล้วในก่อน ฟอกอหิสาภัยให้ยินดี ในอันตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา อันพระองค์จะได้ทรงแสดงต่อไป ที่ทรงแสดงในครั้งที่ ๒ นั้น ทรงแสดงให้เป็นไปในอริยสัจข้อที่ ๔ คือ มรรค ว่าเป็นเหตุที่ยังนิโรธให้เกิดขึ้นเพราะอาศัยมัชฌิมาปฏิปทานั้น.

๒๔๖๕

ก. รู้ว่าพระเจ้าอัญญาโกณฑัญญะมีอายุแก่กว่าพระศาสดา เมื่อเป็นเช่นนั้น อย่างไรจึงยอมตนเป็นศิษย์ง่าย ๆ ตั้งแต่ครั้งยังไม่ได้ตรัสรู้?

ค. มีคำเล่าว่า ท่านเป็นพราหมณ์ผู้หนึ่งในจำนวนพราหมณ์ผู้ตรวจพระลักษณะของพระศาสดา เมื่อประสูติใหม่ แล้วพยากรณ์ว่ามีคติเป็น ๒ คือ อยู่เป็นฆราวาส จักเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ออกผนวชจักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า. ครั้นพระศาสดาเสด็จออกผนวช เชื้อตามตำรับมหาบุรุษลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ จึงออกบวชตาม และเฝ้าอุปฐากพระองค์มา เมื่อได้ธรรมจักขุ เป็นอันสิ้นมานะอยู่เอง.

๘/๑๑/๖๐

ก. ถ้าจะมีผู้เข้าใจว่า แม้พระศาสดาก็ยังเป็นผู้เลือกที่รัก มักที่ซัง ข้อนี้จะพึงเห็นได้ เอหิภิกขุอุปสัมปทา อันพระองค์ทรงเอง ที่เดียว คือที่รักมาก เช่นพระเจ้าอัญญาโกณฑัญญะก็ประทานให้มากที่สุดที่รักน้อย เช่นพระยสะก็ประทานให้แต่น้อย ข้อนี้จริงอย่างนั้นหรือ?

จงแสดงความต่างที่พระเถระทั้ง ๒ ได้รับประทาน.

ด. ไม่จริงอย่างนั้น ข้อที่ทรงประทานแก่พระอัญญาโกณฑัญญะมาก เพราะทรงเห็นว่า พระอัญญาโกณฑัญญะยังทำที่สุดทุกข์ไม่ได้ จึงทรงประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทา ด้วยพระวาจาว่า "มาเถิด ภิกษุ ชรามันเรากล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด." ดังนี้ ส่วนพระยสะนั้น เป็นผู้ทำที่สุดทุกข์ได้แล้ว จึงยกคำว่า เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบนั้นเสีย เพราะเหตุนี้จึงควรได้รับประทานแต่น้อย.

๒๔๖๘

ด. กุลบุตรที่ได้รับสงเคราะห์จากท่านผู้ใหญ่ เมื่อเจริญงอกงามในธรรมวินัย หรือตั้งตนได้เป็นหลักฐาน ย่อมเชิดชูคุณูปการของบูรพการีให้ปรากฏ เกียรติยศอย่างนี้เชื่อว่าคงมีพระสาวกได้รับบ้าง ถ้ามีจริง ก็จงอ้างเฉพาะตอนปฐมโพธิกาล ?

ด. มีจริง คือพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รับเกียรติยศโดยเป็นพระอุปัชฌายะของพระปุณณมันตานีบุตร พระอัสสชิได้รับเกียรติยศโดยเป็นบูรพาจารย์ของพระสารีบุตร.

๒/๕/๖๕

ด. อนุพุทธะครั้งพุทธกาล ใครเป็นองค์แรก ใครเป็นองค์สุดท้าย ประวัติของท่านองค์แรกอย่างไร ?

ด. พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นองค์แรก พระสุภัททะเป็นองค์สุดท้าย ประวัติของพระอัญญาโกณฑัญญะดังนี้ เดิมท่านชื่อ โกณฑัญญะ

เป็นบุตรพราหมณ์มหาศาลในบ้านพราหมณ์ชื่อโทณวัตถุ ใกล้กรุง
กบิลพัสดุ์ เป็นผู้ชำนาญไตรเพทและตำราทายลักษณะ ได้รับเลือก
เข้าในจำพวกพราหมณ์ ผู้ทำนายพระลักษณะของพระบรมศาสดาครั้ง
ประสูติใหม่ ท่านแน่ใจทำนายขึ้นเป็นคำเดียวว่า จักตรัสรู้เป็นพระ
พุทธเจ้า เมื่อเสด็จออกทรงผนวชก็บวชตาม และเป็นอุปัฏฐากเมื่อ
เวลาทรงทำทุกรกิริยาด้วย เมื่อทรงเลิกทำทุกรกิริยากลับเสวยอาหาร
เพื่อปฏิบัติในทางจิต ท่านคิดเห็นว่า คลายความเพียรกลับมักมาก
สิ้นหวังในทางที่จักตรัสรู้ จึงละพระองค์ไปอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
แขวงเมืองพาราณสี เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว เสด็จไปทรงเทศนา
พระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร และอนัตตลักขณสูตร โปรดจนได้สำเร็จ
พระอรหันต์.

๓/๕/๖๓

ถ. การต่อเติมหรือเปลี่ยนแปลงชื่อพระสาวก ในพระธรรม-
วินัยนี้ บางองค์อาศัยพุทธอุทาน บางองค์อาศัยเหตุอื่น ทั้งนี้มีใคร
เป็นตัวอย่างไร ?

ด. พระอัญญาโกณฑัญญะได้คำเติมว่า อัญญา โดยอาศัยพุทธ-
อุทาน. พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะเป็นต้น ได้เปลี่ยนจากชื่อ
อุปติสสะ และโกณฑิยะ เพราะอาศัยเหตุอื่น.

๒๔๓๘

ด. พระสาวกที่ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา ครั้งปฐมโพธิ-
กาลนั้น มีองค์ไหนบ้าง ที่ปรากฏว่าได้ศิษย์เป็นหลักฐานสืบมา ?

ด. ปรากฏในตำนาน ๒ องค์ พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระ
อุปัชฌายะของพระปุลณมันตานีบุตร พระอัสสชิเป็นอาจารย์ของ
พระสารีบุตรครั้งยังเป็นปริพาชก นามว่า อุปติสสะ.

๒๔๖๓-๒๔๖๕

ด. พระอัญญาโกณฑัญญะ กับพระอัสสชิ ได้ช่วยพระศาสดา
เที่ยวเผยแผ่พระศาสนาในรุ่นแรก ทั้งนี้ปรากฏว่า ท่านได้ใครมาเป็น
พระสาวกสำคัญ ?

ด. พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้พระปุลณมันตานีบุตรผู้เป็น
หลานเข้ามาบวชเป็นพระสาวกสำคัญ ส่วนพระอัสสชิได้พระสารีบุตร
มาเป็นพระสาวกสำคัญ.

๒๔๖๕

ด. ในคราวที่สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงส่งพระสาวกไปเที่ยว
เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกนั้น ปรากฏว่ามีผลดีอย่างไรบ้าง
หรือไม่ มีอะไรเป็นพยาน ?

ด. ปรากฏว่ามีผู้เชื่อถ้อยด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ถึงกับยอม
ตัวเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาก็มี พยานในข้อนี้คือ พระอัญญา-
โกณฑัญญะ ได้พระปุลณมันตานีบุตรเข้ามาบวชเป็นพระสาวก.
พระอัสสชิ ได้พระสารีบุตรเข้ามาบวชเป็นพระสาวก และพระสาวก
ทั้ง ๒ องค์นี้ เป็นพระสาวกสำคัญ เป็นกำลังใหญ่ในอันช่วยประกาศ
พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า.

ก. ใครเป็นพระอนุพุทธองค์แรก เป็นปัญหาอันไม่จำต้องถาม แต่ใจความที่ว่าดวงตาเห็นธรรมได้เกิดขึ้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดังนี้ สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ถ้าจะชี้แจงให้ชัดเจนคืออะไร ?

ค. คือ ไตรวัฏฏ์ ได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก.

๒/๕/๖๘

ก. รัตตัญญูภาพ เป็นคุณสมบัติอย่างไร พระศาสดาจึงทรงพระปรารภถึงตรัสยกย่องพระอัญญาโกณฑัญญะไว้ว่า เป็นยอดแห่งภิกษุผู้ทรงคุณสมบัติอย่างนี้ ?

ค. ผู้บวชมาก่อน ย่อมพบเห็นและได้ยินได้ฟังมามาก ย่อมทรงจำธรรมเนียมและธรรมวินัยไว้ได้มาก จึงเป็นคุณสมบัติอย่างดี อย่างไรก็ตามถึงในครั้งนั้นที่ยังไม่ได้ใช้หนังสือเลย แม้ในบัดนี้ คนมีอายุที่เป็นผู้รู้เห็นกาลไกล ก็ยังเป็นทีนิยมของคนทั้งหลาย พระศาสดาทรงยกย่องพระอัญญาโกณฑัญญะว่าเป็นยอดในฐานะนี้ ก็ด้วยอธิบายอย่างนี้.

๘/๑๑/๖๐

ก. ความเป็นคนแก่ ย่อมมมงายกว่าคนหนุ่มในทางการณ์ พระอัญญาโกณฑัญญะก็แก่แล้ว แต่ได้รับยกย่องเป็นยอดทัคคสถานในทางรัตตัญญูภาพ คิดดูไม่น่าจะเห็นเป็นสิ่งสำคัญ แต่นั่นแหละ ถ้าจะไม่ยกย่องเสียเลยก็น่าเกลียด จริงไหม ? เพราะท่านเป็นคนแก่แก่ และได้ช่วยทำนายนพระมหาบุรุษลักษณะ โดยส่วนตัว ชำถูกด้วย ทำให้พระทัยของพระองค์มันขึ้นอีก ทั้งเคยทำอุปการะต่อพระองค์

มาด้วย ท่านเห็นว่าตำแหน่งนั้นคืออะไรหรือไม่ ?

ด. เห็นว่าคืออย่างนี้ อันชนผู้รัตตัญญู คือผู้เก่าแก่ในขณะนั้น ๆ ย่อมได้พบเห็นและสัมผัสมาในกิจการของคณะ ย่อมอาจจัดอาจทำให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง หรือแนะนำผู้อื่น เป็นเจ้าแบบเจ้าแผน คุณผู้รักษาคลังพัสดุ ย่อมเป็นที่นับถือของผู้ใหม่ในคณะ แม้ในพระธรรมวินัยนี้ ก็นับถือสาวกผู้รัตตัญญูคุณเดียวกัน สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องท่านในสถานนี้.

๒๔๖๘

ด. ใคร่ครวญดูตามประวัติ ของพระอัญญาโกณฑัญญะแล้ว จะพึงเห็นว่าอะไร ? ความเชื่อถือของท่านแน่นแฟ้นอยู่ในทางไหน ? ในตำราทายลักษณะ หรือในอรรถกถาโมกขปฏิบัติ ? จงชี้เหตุผล ให้เป็นที่พึงได้ ?

ด. ใคร่ครวญตามประวัติของท่าน มีอาการเชื่อทั้ง ๒ ทาง เสมอกัน คือเชื่อถือนั่นแน่นแฟ้นในตำราทายลักษณะ จนเป็นเหตุตั้งใจไว้ จึงได้ตามออกบวชตามที่ตั้งใจ และเชื่อต่ออรรถกถาโมกข จนตีตนออกห่าง ในเมื่อพระองค์ทรงเปลี่ยนทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้น จะชี้ชัดว่า ความเชื่อแน่นแฟ้นในทางไหนแน่นยังไม่ถนัด แต่เมื่อพิจารณา ลงไปโดยละเอียดแล้ว คู่ก่อนข้างจะมีความเชื่อในอรรถกถาโมกขมากกว่า ที่จะพึงเห็นได้นั้น ในขั้นต้นท่านก็เคยเชื่ออรรถกถาโมกขมาแล้ว แต่มาพบลักษณะสมกับตำราจึงเอนไปทางตำราอีก ต่อมาก็กลับไปทางอรรถกถาโมกขอีก ที่มากลับกลายไปสู่สภาพเดิมเช่นนี้ ก็คงจะเห็นว่า

ตำราจะอย่างไรเสียแล้ว ถ้ายังเชื่อตำราอยู่อย่างแน่นแฟ้น ก็คงไม่เลิก ละทิ้งไป.

ถ. ใครเป็นปฐมสาวก ? เพราะมีความรู้เห็นอย่างไรก่อน จึงนับว่าเป็นปฐมสาวก ? ท่านได้รับเกียรติเป็นพิเศษเพราะเหตุนี้อย่างไร ? และท่านได้นิพพานที่ไหน ? เพราะเหตุไร จึงไปนิพพานที่นั่น ? ก่อนหรือหลังพระศาสดา ?

ต. พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นปฐมสาวก เพราะมีดวงตาเห็นธรรมเกิดขึ้นก่อนกว่าผู้อื่น ในบรรดาผู้เป็นสาวก มีความเห็นธรรมเกิดขึ้นว่า ยงฺกิลฺลิจิ สมฺมุตฺตมมํ สพฺพนฺตํ นิโรธมมํ แปลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับเป็นธรรมดา. มีคำว่า อัญญา อันเป็นพุทธอุทานแสดงความเบิกบานใจในเวลานั้น นำหน้าชื่อเดิมของท่านนี้ นับว่าเป็นเกียรติพิเศษ และเมื่อท่านจะนิพพาน ท่านได้ไปนิพพานที่สระฉัททันต์อันเป็นผาสุวิหารของท่าน. เพราะท่านเป็นผู้เฒ่าอยู่ในเสนาสนะใกล้บ้านไม่สบาย จึงไปอยู่ที่นั่น แล้วก็นิพพาน และการนิพพานของท่าน ก็ก่อนพระศาสดา.

ส. ป.

ถ. พระปุลณมณฑานีบุตร มีเชื้อสายเป็นมาอย่างไร ? เพราะทรงคุณธรรมอย่างไร จึงมีชื่อเสียงโด่งดัง ? พระศาสดาทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งไหน ? จงแสดงมา :

ต. พระปุลณะ เป็นบุตรนางพราหมณีมณฑานี ซึ่งเป็นพี่น้อง

หญิงของพระอัญญาโกณฑัญญะชาวเมืองกบิลพัสดุ์ บิดาไม่ปรากฏชื่อ
ตอนอุปสมบทได้พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระอุปัชฌายะ เพราะทรง
คุณธรรมอย่างนี้ คือ มกน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับ
ด้วยหมู่ ปรารถนาความเพียร บริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุติ
ความรู้ความเห็นในวิมุติ จึงมีชื่อเสียงโด่งดัง พระศาสดาทรงยกย่องว่า
เป็นยอดธรรมกถึกในพระพุทธศาสนา.

๖/๘/๖๕

ถ. พระปฐมมณฑานีนุตร เป็นอะไรกับพระอัญญาโกณฑัญญะ ?
ท่านได้อุปสมบทกะพระศาสดา หรือมีใครเป็นพระอุปัชฌายะ ? รู้ได้
อย่างไร ?

ค. ท่านเป็นบุตรของพี่น้องหญิง ของพระอัญญาโกณฑัญญะ
ท่านไม่ได้อุปสมบทกะพระศาสดา พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระ
อุปัชฌายะให้อุปสมบท. มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยหนึ่ง พระศาสดาเสด็จอยู่
ณ กรุงราชคฤห์ พระอัญญาโกณฑัญญะไปกรุงกบิลพัสดุ์บวชปฐมมาณพ
ผู้เป็นบุตรของนางพราหมณีมณฑานี ซึ่งเป็นพี่น้องหญิงของท่าน.

๒๔๖๑

ถ. ท่านตั้งอยู่ในคุณธรรมอะไรบ้างและสั่งสอนบริษัอย่างไร ?

ค. ท่านตั้งอยู่ในคุณธรรม ๑๐ ประการ คือ มกน้อย สันโดษ
ชอบสงัด ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับด้วยหมู่ ปรารถนาความเพียร บริบูรณ์
ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุติ ความรู้ความเห็นในวิมุติ เมื่อ

มีบริษัทท่านก็สั่งสอนในคุณธรรม ๑๐ อย่างนี้.

๒๔๖๑

ก. พระศาสดาทรงสรรเสริญว่าเป็นยอดในทางไหน ? มีเรื่องอะไรเป็นตัวอย่างที่แสดงให้รู้ได้ ?

ข. พระศาสดาทรงยกย่องว่าเป็นยอดธรรมกถีกองค์หนึ่ง ในพระพุทธศาสนา มีเรื่องที่ท่านได้วิชันว่า ความดับไม่มีเชื้อ (รตวินิตสูตร) แก่พระสารีบุตร เป็นตัวอย่าง.

๒๔๖๑

ก. พระสาวกที่ได้รับยกย่องให้เป็นยอดธรรมกถีกนั้น คือใคร ? ท่านเป็นแต่รู้จักจะแสดงธรรมให้เขาฟังเท่านั้น หรือท่านก็ต้องอยู่ในคุณธรรมอะไรด้วย ? และในชีวิตของท่านได้แสดงธรรมอะไรแก่ใคร ณ ที่ไหน ที่นับว่าเป็นโด่งดัง ?

ข. คือพระปุลณมณฑานีบุตร ท่านรู้จักแต่จะแสดงธรรมให้เขาฟังเท่านั้นหาไม่ได้ ท่านตั้งอยู่ในคุณธรรม ๑๐ อย่างนั้นด้วย คือมักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับหมู่ ปรรกความเพียร บริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุติ ความรู้ความเห็นในวิมุติ แม้เมื่อมีบริษัท ท่านก็สั่งสอนให้ประกอบในคุณธรรม ๑๐ ประการนั้น ในชีวิตของท่านได้แสดงธรรมที่นับว่าเป็นโด่งดังมีอยู่ครั้งหนึ่ง คือได้ปลุจลาวิชันาธรรมวิสุทธิ ๗ กับพระสารีบุตร ที่เมืองสาวัตถี.

๒๔๖๕

ก. ใครเป็นผู้แสดงธรรมให้พระอานนท์ฟัง จนได้บรรลุโสดา-

ปัตติผล และท่านได้เป็นพระโศดาบันก่อนหรือภายหลังเป็นพุทธอุปัฏฐาก ?

ด. พระปุลณมันตานีบุตรเป็นผู้แสดง และท่านเป็นพระโศดาบันก่อนเป็นพุทธอุปัฏฐาก.

๒๔๖๓

ฉ. พระอานนทเถรเจ้าได้บรรลุโศดาปัตติผล เพราะฟังธรรมอันใครแสดง และท่านทรงคุณธรรมพิเศษข้อไหนเป็นสำคัญ ? เพราะเหตุไร ?

ด. เพราะฟังธรรมอันพระปุลณมันตานีบุตรแสดง และท่านทรงคุณพิเศษข้อว่าพหุสูตเป็นสำคัญ เพราะความเป็นพหุสูตของท่านนั่นเอง จึงได้วิชันาพระสูตรและพระอภิธรรมในคราวปฐมสังคายนา และพระคุณข้อนี้เอง พระมหากัสสปะผู้เป็นประธานสงฆ์จึงต้องเลือกท่านเข้าในจำนวน ๕๐๐ องค์ ทั้งเมื่อยังเป็นพระโศดาบัน.

๒๔๖๕

ฉ. มีคำสรรเสริญพระสาวกสงฆ์ว่า ท่านอยู่ในศีลทักขิณสามัญญตา ความเป็นผู้มีศีลและทักขิณเสมอกัน เพื่อรับสมจริงคำนั้น ควรอ้างปฏิบัติทาของพระสาวกองค์ไหนขึ้นรับรอง พร้อมด้วยอธิบาย ?

ด. ควรอ้างปฏิบัติทาของท่านพระปุลณมันตานีบุตรรับรอง ท่านตั้งอยู่ในคุณธรรม ๑๐ อย่าง คือมักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่ชอบเกี่ยวข้องกับหมู่ ปรารภความเพียร บริบูรณ์ด้วยศีล สมာธิ ปัญญา วิมุติ ความรู้ความเห็นในวิมุติ เมื่อมีบริษัทท่านก็สั่งสอนให้

ประกอบในคุณธรรม ๑๐ ประการนั้น ความที่ตนตั้งอยู่ในคุณเช่นใด แล้ว สอนผู้อื่นให้ตั้งอยู่ในคุณเช่นนั้น ชื่อว่าเป็นอุบายอย่างสำคัญ อันจะให้หมั่งตั้งอยู่ในศีลทักขณีสามัญญตาได้.

๒/๕/๖๘

ถ. เพื่อให้สมการเรียนรู้อนุพุทธประวัติ ถ้ามีผู้ถามว่า ท่านประพฤติพรหมจรรย์เพื่ออะไร จึงพึงบริหารว่าอะไร ? อาศัยตัวอย่าง ๑ ไร จึงได้เฉลยเช่นนั้น ?

ค. พึงบริหารว่า อาตมะประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความดับไม่มีเชื้อ. อาศัยตัวอย่างที่ท่านพระปุลณมัตตานีบุตรตอบแก่ท่านพระสารีบุตรอย่างนั้น จึงพอใจ จึงเฉลยเช่นนั้น.

๒/๕/๖๘-๒/๗/๗๓

ด. พระสาวกของพระบรมศาสดา ปราภฏว่าองค์ไหน ตั้งอยู่ในคุณอันใด แล้วสอนผู้อื่นในคุณอันนั้น องค์ไหน เจริญธรรมอันใด แล้วสรรเสริญผู้อื่นที่เจริญธรรมอันนั้น ท่านทั้ง ๒ นั้นเป็นเอตทัคคะในทางไหน ?

ค. พระปุลณมัตตานีบุตร ตั้งอยู่ในคุณ ๑๐ อย่าง มีความมักน้อยเป็นต้น แล้วสอนผู้อื่นในคุณอันนั้น. พระอนรุทธะ ท่านเจริญสติปัญฐาน ๔ แล้ว สรรเสริญผู้อื่นที่เจริญสติปัญฐาน ๔ นั้น. พระปุลณมัตตานีบุตร เป็นเอตทัคคะในทางเป็นพระธรรมกถึก. พระอนรุทธะ เป็นเอตทัคคะในทางมีจักขุทิพย์.

๒๔๓๘

พระยสะ

ก. พระยสะ มีมารดาบิดาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ไหน ? ทำไมจึง
ออกบวช ?

ข. พระยสะ มีมารดาบิดาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองพาราณสี. มี
ความเบื่อหน่ายในการครองฆราวาส เพราะได้เห็นอาการของพวกชน
บริวารอันวิปริตไปโดยอาการต่าง ๆ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งการยังจิตให้เพลิด
เพลิน จึงได้ออกบวช.

ค. ป.

ก. จงเล่าประวัติของพระยสะ ตั้งแต่ต้นจนถึงได้เข้ามาอุป-
สมบทในพระพุทธศาสนา.

ข. พระยสะเป็นบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี เป็นสุขุมลชาติ
ได้รับการบำรุงจากมารดาบิดาเป็นอย่างดี มีปราสาทเป็นที่อยู่ในฤดู
ทั้ง ๓ มีผู้บำรุงบำเรอล้วนแต่สตรีไม่มีบุรุษเจือปน อยู่มาวันหนึ่ง
ยสะได้หยั่งลงสู่ความหลับก่อนหมุ่นที่เป็นบริวาร เมื่อเวลาตีตื่นขึ้น
มีโคมไฟตามสว่าง ได้แลเห็นหมุ่นบริวารต่างนอนหลับมีอาการ
ต่าง ๆ กัน บางคนมีเขพะไหล บางคนก็ละเมอบ่นเพ้อ เมื่อเห็น
อาการเช่นนั้น ก็เกิดความสลดใจ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยินดีเหมือน
กาลก่อน ได้เกิดปรากฏเพียงดั่งป่าช้า เมื่อพิจารณาไปก็ยิ่งเกิดความ
สังเวชสลดใจยิ่งขึ้น จึงเปล่งอุทานวาจาว่า "ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่
ขัดข้องหนอ" แล้วจึงออกประตูไป บ่ายหน้าตรงไปสู่ป่าอิสิปตน-
มฤคทายวันพลางบ่นไปว่า "ที่นี่วุ่นวาย ที่นี่ขัดข้อง." เวลานั้นเป็น

สมัยใกล้รุ่ง พระศาสดาทรงจงกรมอยู่ในที่แจ้ง ทรงได้ยินเสียงยสะเปล่ง
อุทานมาเช่นนั้นจึงตรัสว่า "ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง ท่านจงมา
ที่นี่เถิด เราแสดงธรรมแก่ท่าน" เมื่อยสะเข้ามาแล้ว พระศาสดาจึง
โปรดประทานพระธรรมเทศนา เมื่อยสะสงบจิตไปตามกระแสพระธรรม-
เทศนา ก็เกิดความรู้จริงเห็นจริงจนได้บรรลุพระอรหัต ฌ ที่นั่น แล้วจึง
กราบทูลขออุปสมบท พระศาสดาก็ทรงประทานเอหิภิกขุอุปสมบทให้.

ส. ป.

ฉ. พระศาสนาทรงแสดงธรรมโปรดพระยสะด้วยเทศนาอะไร ?
จงบรรยายความแห่งพระธรรมเทศนานั้นมาโดยสังเขป.

ค. ด้วยอนุพุทโธภา. มีเนื้อความอย่างนี้ พรรณนาทานการ
ให้ก่อน, แล้วพรรณนาศีล ความรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เป็น
ลำดับแห่งทาน, พรรณนาสวรรค์ คือกามคุณที่บุคคลใคร่ ซึ่งจะพึงได้
พึงถึงด้วยกรรมอันดี เป็นลำดับแห่งศีล, พรรณนาโทษของกาม คือ
ความเป็นของไม่ยั่งยืน และประกอบด้วยความคับแค้น เป็นลำดับ
แห่งสวรรค์, พรรณนาอนิสงส์แห่งความออกไปจากกาม เป็นลำดับ
แห่งโทษของกาม จบแล้วจึงแสดงอริยสัจ คือทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์
ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์.

๒๔๖๓

ด. ยสกุณบุตรเมื่อเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ได้สดับอนุพุทโธภา
และจตุราริยสัจ เพราะทรงองคสมบัติอะไรบ้าง ? ส่วนผู้ที่ยังบกพร่อง
หรือที่ได้บรรลุโลกุตระธรรมแล้ว พระองค์ย่อมทรงอนุศาสน์ด้วย

พระโอวาทประเภทไหน ?

ด. เพราะถึงพร้อมองค์ ๓ คือเป็นมนุษย์ ๑ เป็นภุชงค์ ๑ มีอุปนิสัยแก้กล้าควรบรรลุลोकุตระธรรมในที่นั้น ๑. ด้วยพระโอวาทประเภททานบั้ง ศีลบั้ง สังฆและ ความไม่ประมาทเป็นต้นบั้งตามสมควร.

๓/๕/๖๕

ด. คำอุทานของพระยสะที่ว่า "ที่นี้วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ" นั้นหมายความว่าอะไร ? ท่านแก้ไขความวุ่นวายและความขัดข้องนั้นด้วยอุบายอย่างไร ?

ด. หมายถึงการมณอันปรากฏอยู่รอบข้าง เพราะอารมณ์เหล่านั้นเป็นเครื่องทำให้วุ่นวายให้ขัดข้อง ปรากฏแก่ท่านคจจากศพที่ทิ้งในป่าช้า. เมื่อท่านเห็นเช่นนั้นเกิดความสลคใจเบื่อหน่าย จึงสวมรองเท้าเดินตรงไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน หวังจะหาอุบายแก้ความวุ่นวายและความขัดข้องนั้น ก็เผอิญประจวบเหมาะจำเพราะพบสมเด็จพระบรมศาสดา ได้ฟังอนุบุพพิภดาและจตุราริยสัง ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ภายหลังพิจารณาภูมิธรรมที่ตนได้เห็นแล้ว จิตก็พ้นจากอาสวะ ไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน นับว่าท่านทำตนให้หลุดพ้นไปจากความวุ่นวายและความขัดข้องด้วยอุบายอย่างนี้.

๘/๕/๖๓

ด. ยสะ พอได้ฟังพระธรรมเทศนาจบลง ก็ได้บรรลุพระอรหัตหรืออย่างไร ? จงแสดง.

ด. ยสะ เมื่อฟังพระธรรมเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงจบลงแล้ว ยังไม่ได้สำเร็จพระอรหัตตทัณฑ์ เพียงแต่ได้บรรลุโศคาปัตติผล ต่อมาได้พิจารณาภูมิธรรมที่ตนได้บรรลุ นั้น เห็นแจ้งแล้ว จึงได้บรรลุพระอรหัต.

ส. ป.

ฉ. พระยสะ ได้รับอุปสมบทต่างกันหรือเหมือนกันกับพระอัญญาโกณฑัญญะ ? จงชี้ให้เห็นด้วยว่า ต่างกันอย่างไร ? หรือเหมือนกันอย่างไร ? ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

ค. พระยสะ ได้รับอุปสมบทเหมือนกันพระอัญญาโกณฑัญญะ โดยได้รับเอหิภิกขุอุปสมบทด้วยกัน ต่างกันโดยพระวาจาที่ตรัสประทาน คือทรงประทานแก่พระอัญญาโกณฑัญญะว่า "ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ให้แจ้ง." ส่วนที่ทรงประทานแก่พระยสะ ได้ทรงยกวาจาที่ตรัสว่า "เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ให้แจ้ง" ออก นอกนั้น เหมือนกับที่ทรงประทานแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ, ข้อนี้ เพราะพระยสะ เมื่อทูลขออุปสมบท ได้ทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้ว ก็ได้บรรลุอรหัตแล้ว จึงทูลขออุปสมบท. ส่วนพระอัญญาโกณฑัญญะ เมื่อทูลขออุปสมบท ตนได้บรรลุเพียงโศคาปัตติผลเท่านั้น ยังทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ไม่ได้ เพราะฉะนั้น การประทานอุปสมบทจึงทรงประทานให้ต่างกัน.

ส. ป.

ถ. การที่พระยสะได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้นั้น จะนับว่าเป็นคุณงามความดีแต่พระศาสดาได้อย่างไรบ้างหรือไม่? จงแสดง.

ต. นับว่าเป็นคุณงามความดีแต่พระศาสดาได้ คือเมื่อพระยสะได้เข้ามาอุปสมบทแล้ว ก็เป็นเหตุให้สหายของพระยสะพากันเข้ามาอุปสมบทด้วย เมื่อมีหลายองค์ขึ้นด้วยกัน ก็ได้เป็นกำลังช่วยประกาศพระศาสนาของพระศาสดาให้แพร่หลายโดยรวดเร็ว.

ส. ป.

ถ. พระยสะก็เป็นผู้วางง่ายสอนง่าย ตรัสรู้เร็ว สมควรจะได้รับยกย่องจากพระศาสดาในทางใดทางหนึ่งบ้าง แต่ไม่มีนามปรากฏในจำนวนพระสาวกผู้เป็นเอตทัคคะเลย ชะรอยจะอย่างไรอยู่กระมัง?

ต. ชะรอยจะนิพพานสาบสูญเสีย ในคราวที่พระศาสดาส่งไปประกาศพระศาสนา จึงไม่มีนามปรากฏในจำนวนพระสาวกผู้เป็นเอตทัคคะ.

๑๔/๔/๖๕

ถ. พระสาวกองค์ไหนหนีมารดาบิดาออกบวช และพระสาวกองค์ไหนออกบวชซึ่งหน้า? เรื่องราวของท่านทั้ง ๒ นี้ต่างกันอย่างไร?

ต. พระยสะหนีมารดาบิดาออกบวช คือท่านเบื่อหน่ายในความเป็นอยู่ของบ้านเรือน เช่นเห็นนางบำเรอนอนหลับเกลื่อนกลาดดูจชากศพ. พระเถระหลายองค์ออกบวชซึ่งหน้าเช่นพระรัฐบาล คือท่านได้ฟังธรรมเทศนา มีศรัทธาเลื่อมใส ลามารดาบิดาไม่ได้รับ

อนุญาต จึงอดข้าวเสียจะให้ตาย มารดาบิดาจำใจต้องยอมให้บวช.

๒๔๖๕

ถ. พระสาวกทั้งหลายที่ออกบวชซึ่งหน้าก็มี หนีออกบวชก็มี
จงแสดงพระสาวก ที่ออกบวชทั้งซึ่งหน้า และหนีออกบวชมาอย่างละรูป
พร้อมทั้งเรื่องราวของท่านด้วย ?

ค. พระยสะหนีออกบวช ท่านเป็นผู้นำในการครองเรือน เห็น
นางบำเรอนอนหลับเกลื่อนกลาดคฤชากศพ, พระรัฐบาลออกบวชซึ่ง
หน้า ท่านได้ฟังธรรมเทศนา มีศรัทธาเลื่อมใส ตามารดาบิดาไม่ได้
รับอนุญาต จึงอดข้าวเพื่อตาย มารดาบิดาจำใจต้องยอมให้บวช.

๒๔๖๐

ด. ผู้ที่ยวประกาศพระศาสนา มักจะได้รับความขัดข้องมีประการ
ต่าง ๆ แม้ศาสนาอื่นก็ปรากฏว่าเป็นเช่นนั้น ส่วนพระสาวกที่ถูกส่ง
ไปประกาศพระศาสนาคราวแรกนั้น ได้รับความขัดข้องอย่างไรบ้าง ?
พระศาสดาได้ทรงแก้ไขอย่างไรจึงสะดวกขึ้น ? และวิธีนั้นยังคงใช้ต่อมา
จนทุกวันนี้หรือ ๆ ถูกดัดแปลงแก้ไขไปอย่างไร ?

ค. ได้รับความขัดข้องแต่การให้อุปสมบทแก่กุลบุตรอย่างเดียว
เพราะท่านไม่มีสิทธิที่จะทำตามลำพังตนเองได้ ต้องพากุลบุตรผู้จะอุป-
สมบทนั้น มายังสำนักสมเด็จพระบรมศาสดา เพื่อทูลขอให้อุปสมบท
อีกต่อหนึ่ง เป็นความลำบากแก่ท่านและกุลบุตร เพราะต้องเดินฝ่าทาง
กัณดารมาเป็นอาทิ ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงอนุญาตสรณคมนูปสัม-
ปทาให้พระสาวกทำเองได้ นับว่าทรงแก้ความขัดข้องแก่พระสาวกให้ได้

รับความสะดวกขึ้นด้วยวิธีนี้. วิธีนี้ได้เลิกใช้ความเปลี่ยนวิธีอุปสมบท ด้วยฉันทติงคตฤทธกรรม ที่ได้ประทานพระอนุญาตแก่พระสงฆ์ ให้ทำแก่ ราชะพราหมณ์เป็นเดิมมา, ภายหลังกลับทรงอนุญาตให้ใช้เป็นวิธี บรรพชาแก่กุลบุตรที่มีอายุยังไม่ครบอุปสมบท เป็นสามเณร พระสารี- บุตรได้ทำตามวิธีนี้แก่พระราหุลเป็นเดิมมา ต่อآنมาก็มิได้เปลี่ยนแปลง ยังคงใช้วิธีนี้บวชสามเณรตลอดมาจนบัดนี้.

๒๐/๘/๓๐

ก. ธรรมเนียมผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกแห่งสโมสรหรือสมาคมใด ๆ ต้องมีพิธีที่จะต้องทำตามระเบียบแห่งสโมสรหรือสมาคมนั้น ๆ ก่อนจึงจะ เข้าได้ ส่วนผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกแห่งพุทธบริษัท ในพุทธศาสนา- สมาคม จะต้องทำพิธีอย่างไร จึงจะถูกตามระเบียบ ?

ข. ถ้าจะเข้ามาเป็นภิกษุบริษัท หรือภิกษุณีบริษัท ต้องอุปสมบท ด้วยฉันทติงคตฤทธกรรม หรืออัญญาจาริกอุปสัมปทา ถ้าจะเข้ามาเป็น สามเณร หรือสามเณรี ต้องบรรพชาอันสำเร็จด้วยไตรสรณคมน์ ถ้า จะเข้ามาเป็นอุบาสก อุบาสิกา ต้องประกาศตนถึงพระรัตนตรัยว่าเป็น สรณะ เพียงเท่านั้นก็สำเร็จความเป็นสมาชิกแห่งพุทธบริษัท ในพุทธ- ศาสนสมาคม.

๒๐/๘/๓๐

พระอรุณเวลกัสสปะ

ก. จงเล่าประวัติของพระอรุณเวลกัสสปะมาให้ดู ตั้งแต่ต้นจนถึง ได้สำเร็จพระอรหันต์ ?

ด. พระอรุณเวลกัสสปะ เกิดในสกุลพราหมณ์ กัสสปโคตร มี
ภูมิลำเนาอยู่ที่ไหนไม่ปรากฏ, มีน้องชาย ๒ คน ชื่อนีกัสสปะคนหนึ่ง
คยากัสสปะคนหนึ่ง ทั้ง ๓ คนนี้ เห็นผลแห่งการเรียนที่ได้ในปัจจุบัน
ว่าไม่เป็นสาระ จึงมุ่งผลในภายหน้าต่อไป ได้ออกบวชเป็นชฎิลพร้อม
ด้วยบริวาร ไปสร้างอาศรมอยู่ที่ตำบลอรุณเวลา บำเพ็ญตบะอยู่ด้วยวิธี
บูชาเพลิง ต่อมาพระศาสดาพิจารณาเห็นอุปนิสัยของชนชาวมคธ ทั้ง
หวังว่าจะไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ เพราะบริบูรณ์
ด้วยคณาจารย์และอาหาร จึงเสด็จไปในที่นั้น ได้ไปทรมานเหล่าชฎิล
ให้ทิ้งลัทธิตของตนได้แล้ว จึงทรงเทศนาอาทิตตปริยายสูตร เมื่อจบลง
อรุณเวลกัสสปะกับบริวาร ก็ได้สำเร็จพระอรหัต.

ส. ป.

ด. พระอรุณเวลกัสสปะ ทราบว่าก่อนเป็นคณะศาสดาใหญ่ใน
มคธรัฐ สมบูรณ์ด้วยวัยสมบัติ บริวารสมบัติ เป็นที่นับถือของมหาชน
มานาน ทั้งทิฐิฐิมานะก็แรงกล้า พระบรมศาสดาทรงทำพิธีอย่างไร
ท่านจึงยอมเป็นสาวก? จงเล่าตั้งแต่แรกเสด็จไปถึงจนได้อุปสมบท.

ด. พระองค์เสด็จไปถึงถิ่นของท่านแล้ว ตรัสขอสำนักอาศัย
ท่านมิเต็มใจรับ แต่ไม่กล้าขัดโดยตรง จึงบอกบายเบี่ยงว่า ที่อื่นจะพึง
ให้อยู่ มีแต่โรงที่บูชาเพลิง ที่มีนาคร้าย อธิบายว่า เป็นที่ประดิษฐาน
เทวรูปมีนาคเป็นบัลลังก์ เช่นพระนาคปรก อันพวกชฎิลถือว่าศักดิ์สิทธิ์
ผู้ใดกล้ากราบอาจทำอันตรายแก่ผู้นั้น พระองค์ตรัสขอเสด็จเข้าอาศัย
ในที่นั้น ครั้นไม่มีอันตราย ท่านสำคัญเป็นอกนิหาร นี่เป็นทานปลูก

ความขำเกรงเป็นเบื้องต้น ต่อนี้มาทรงแสดงอภินิหารอย่างอื่น ๆ
ตอนทักขิณมานะแห่งท่านและบริวารลงทุกที จนได้ปรึกษาหยังเห็นว่า
ลัทธิของตนนั้นหาแก่นสารมิได้ หลงถือตนว่าเป็นผู้วิเศษเช่นใด หา
เป็นเช่นนั้นไม่ ได้ความสลัดใจ พร้อมกันลอบบริวารแห่งชฎิลเสียใน
แม่น้ำนั้นแล้ว ทูลขออุปสมบท ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุทั้งมวล.

๒๔๖๓-๒๔๖๘

ถ. เมื่อได้อ่านดูตามตำนานแล้ว มักมีปรากฏว่า ชนในสมัยก่อน
มักชอบทำการบูชาขี้ฉี่กันยิ่งนัก การบูชาขี้ฉี่อย่างไร จึงทำให้เขานิยม
กัน ?

ค. การบูชาขี้ฉี่ ในสมัยนั้นเขาถือกันว่าดี เพราะขี้ฉี่ทั้งหลาย
กล่าวสรรเสริญผล คือรูปเสียงและรสเป็นอารมณ์ที่สัตว์ปรารถนา และ
สตรีทั้งหลาย, แสดงว่าบูชาขี้ฉี่แล้ว ก็จะได้ผลคืออารมณ์ที่น่าปรารถนา
เพราะเหตุนี้ชนในสมัยนั้นจึงนิยมทำพิธีบูชาขี้ฉี่.

ส. ป.

ด. ครั้นทรงประดิษฐานพระศาสนาในมครรัฐ ได้ท่านเป็นกำลัง
ให้เสร็จผลได้อย่างไรบ้าง ? จงยกอุทาหรณ์.

ค. ได้ท่านเป็นกำลังสนับสนุนให้ชาวมครรัฐไม่กระด้างกระเดื่อง
เพราะทักขิณมานะ เมื่อเสด็จถึงกรุงราชคฤห์ประทับอยู่ ณ สวนตาลหนุ่ม
พระเจ้าพิมพิสารเสด็จไปเฝ้าพร้อมด้วยราชบริวารเป็นอันมาก ราชบริษัทยัง
ยังไม่อ่อนน้อมเรียบร้อยควรรับพระธรรมเทศนาได้ จึงตรัสถามพระ-

๑. คำว่า "ท่าน" ในที่นี้หมายถึงเอาพระอรุณเวลกัสสปะ. ส. ป.

อรุณเวลกัสสปะเนื่องด้วยลัทธิ ท่านกราบทูลความไม่มีแก่นสารแห่งลัทธิ
เก่า ประกาศให้มหาชนทราบทั่วกันแล้ว ชบสีระยะลงที่พระบาททูล
ประกาศว่า พระองค์เป็นศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็น
สาวกของพระองค์" อันนี้ ย้ำเป็น ๒ หน มหาชนทราบชัดดังนั้นแล้ว
น้อมจิตคอยฟังพระธรรมเทศนา ทรงแสดงอนุพุทโธกัฏฐะ และอริยสัจ
พระเจ้าพิมพิสารกับราชบริวารแบ่งเป็น ๑๒ ส่วน, ๑๑ ส่วน ได้ดวงจักษุ
เห็นธรรม ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์ พระอรุณเวลกัสสปะช่วย
ทำความเข้าใจแก่พระบรมศาสดา ดังนี้.

๒๔๖๓

ก. มีทางที่จะสันนิษฐานได้อย่างไร ว่าสมเด็จพระบรมศาสดา
ได้เสด็จออกจากอรุณเวลาประเทศขึ้นเหนือหรือลงใต้ ในเวลาก่อนแต่จะ
เสด็จถึงที่ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร ?

ข. สันนิษฐานว่า เสด็จลงได้ ด้วยพระองค์ทรงแสดงอาทิตต-
ปริยายสูตร ที่คยาสิสะประเทศ ๆ นี้ น่าจะเป็นที่ตั้งอาศรมของคยา-
กัสสปะมาก่อน หรือในที่ใกล้ ๆ อาศรมนั้น. สังเกตการลอยบริวารของ
พี่ชายทั้ง ๒ ว่า คงลอยลงมาทางลำแม่น้ำนั่นเอง จึงเป็นที่เชื่อแน่ว่า
เสด็จลงได้.

๒๔๖๔

ก. ภัททวัคคิยกุมาร เป็นกุมารพวกไหน ? ทรงเทศนาโปรด
ด้วยธรรมเทศนาอะไร ? ที่ไหน ? เมื่อไร ?

ข. ภัททวัคคิยกุมาร เป็นกุมารพวกเจริญ โดยความคือเป็น

กุมารรุ่นหนุ่มกำลังตั้งอยู่ในวัยอันเจริญ. ทรงเทศนาโปรดด้วยอนุบุพพิ-
กถาและอริยสัจ ๔ ที่ป่าไร่ฝ้าย, เมื่อครั้งจะเสด็จไปโปรดชฎิลได้ไปพบ
เข้าในระหว่างทาง.

ส. ป.

ถ. ตโยปฺรามาณชฎิลผู้น้องชาย ปรากฏว่าเรียนไตรเพทจบแล้ว
ไฉนจึงได้ออกบวช ๆ อย่างที่ไหน ?

ค. เพราะทั้ง ๓ คนเห็นผลแห่งการเรียนที่ได้ในปัจจุบัน ไม่เป็น
สาระพอ มุ่งผลในสัมปรายภพอีก จึงได้ออกบวช พี่ชายใหญ่ ตั้ง
อาศรมอยู่ที่ตำบลอรุเวลา น้องชายกลางตั้งอาศรมอยู่ที่ลำน้ำอ้อม หรือ
คุ้งแห่งแม่น้ำคงคา น้องชายน้อยตั้งอาศรมอยู่ที่คยาสิสะประเทศ.

๒๔๖๕

ด. พระสาวกมีนามเกี่ยวกับกัศสปะมีหลายองค์ แต่มีคำอื่นนำ
หน้าต่าง ๆ กัน เหตุผลเป็นมาอย่างไร จึงได้มีคำนำหน้าแปลกกัน
ดั่งนั้น ?

ค. พระอรุเวลกัศสปะ ครั้งเป็นชฎิลตั้งอาศรมอยู่ที่ตำบลอรุเวลา
จึงมีคำนำหน้าดั่งนั้น. พระนทีกัศสปะ ครั้งเป็นชฎิลตั้งอาศรมอยู่ที่ลำน้ำ
อ้อมแห่งแม่น้ำคงคา จึงมีคำนำหน้าดั่งนั้น. พระคยากัศสปะ ครั้งเป็น
ชฎิลตั้งอาศรมอยู่ที่ตำบลคยาสิสะ จึงมีคำนำหน้าดั่งนั้น. พระมหากัศส-
ปะ มีคำนำหน้าดั่งนี้ เป็นด้วยท่านมีร่างกายสูงใหญ่ เพราะปรากฏว่า
ผ้าสังฆาฏิของท่าน พระบรมศาสดาทรงรับไปทรงได้ สังฆาฏิของ
พระบรมศาสดาท่านก็รับมาบริโภคนั้น ถ้าท่านนั้นจะพึงมีขึ้นต่อภายหลัง

แห่งพุทธปริณิพพาน ก็หมายความว่า เป็นพระเถระผู้ใหญ่ หรือมหา
สังฆปริณายก พระกุมารกัสสปะ ท่านเป็นราชบุตรบุญธรรมของพระเจ้า
ปัสเสนทิโกศล หรือเป็นกัสสปะองค์เล็ก จึงมีคำนำหน้าดังนี้.

๒๔๖๑

ถ. พระอรุณเวลกัสสปะได้เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา ปรากฏ
อย่างไร ? ท่านได้รับยกย่องจากพระศาสดา ว่าเป็นยอดพระสาวกทาง
ไหน ? จงแสดง.

ค. พระอรุณเวลกัสสปะได้เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา ปรากฏ
ครั้งเมื่อเสด็จประทับที่สวนตาลหนุ่มในเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร
พร้อมด้วยราชบริวาร ๑๒ นหุตมาเฝ้า พระศาสดาทอดพระเนตรเห็น
ราชบริวารมีอาการต่าง ๆ กัน ยังไม่อ่อนน้อม ซึ่งควรจะรับเทศนา
เพราะพระอรุณเวลกัสสปะเคยเป็นที่นับถือของชนเหล่านั้น ได้ประกาศ
ลัทธิเก่าของท่านให้ชนพวกนั้นทราบว่ามีสาระ และประกาศลัทธิใหม่
ฝ่ายพระพุทธศาสนาว่ามีสาระอย่างยิ่ง จนราชบริวารน้อมจิต เพื่อจะ
สดับพระธรรมเทศนาแล้ว พระศาสดาจึงได้ทรงแสดงอนุบุพพิกขาและ
จตุราริยสังข์ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมกับราชบริวาร ๑๑ นหุต ได้ดวงจักษุ
เห็นธรรม, อีก ๑ นหุต อยู่ในสรวงคมนัสสมพระพุทธประสงค์ และทรง
ยกย่องไว้ในเอตทัคคฐานทางมีบริวารมาก.

๖/๘/๖๕

ด. พระอรุณเวลกัสสปะ ได้ทำความช่วยเหลือพระศาสดา ในเวลา
เมื่อเสด็จไปกรุงราชคฤห์ อย่างไรบ้าง ? เพราะท่านมีคุณสมบัติอย่างไร ?

ค. ท่านได้ช่วยให้ราชบริพารของพระเจ้าพิมพิสาร มีจิตอ่อน
น้อมคอยฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสนา ด้วยอาการทูลประกาศ
ความไม่มีแก่นสารแห่งลัทธิเก่าของตน และทูลประกาศว่า ตนเป็น
สาวกผู้ฟังคำสอน. เพราะท่านมีคุณสมบัติ คือ ความเป็นผู้เป็นที่นับถือ
ของชนเหล่านั้น.

๒๔๖๔

ก. ความเป็นผู้มีบริวารมาก เป็นผลมาจากอะไร ? คืออย่างไร
จึงสมควรแก่อันยกย่องพระอรุณเวลากัสสปะ ว่าเลิศในทางนั้น ?

ค. เป็นผลมาจากความรู้จักเอาใจบริษัท รู้จักสงเคราะห์ด้วย
อามิสบ้าง ด้วยธรรมบ้าง ตามต้องการอย่างไร. คืออย่างนี้ คือภิกษุผู้
ประกอบด้วยคุณสมบัติเห็นปานนี้ ย่อมเป็นผู้อันบริษัทรักใคร่นับถือ
สามารถควบคุมบริษัทไว้ได้อยู่ เป็นอันจะพึงปรารถนาในสาวกมณฑล
พระอรุณเวลากัสสปะ ได้รับผลคุณสมบัติเป็นอย่างดีเยี่ยม จึงสมควรแก่อัน
ยกย่องว่าเลิศในทางนี้.

๖/๕/๖๕-๑๔/๔/๖๕

ก. ความเป็นผู้มีบริวารมาก เป็นเหตุให้มีปติโพธมากมิใช่หรือ
เหตุไฉนพระศาสดา จึงทรงยกย่องพระอรุณเวลากัสสปะไว้ในทางนั้น ?

ค. ความเป็นผู้มีบริวารมาก เป็นเหตุให้มีปติโพธมากก็จริง แต่
เป็นผลแห่งความรู้จักเอาใจบริษัท หรือสงเคราะห์ด้วยอามิสบ้าง ด้วย
ธรรมบ้าง ตามต้องการอย่างไร ภิกษุผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างนี้
ย่อมเป็นผู้อันบริษัทรักใคร่นับถือ สามารถควบคุมบริษัทไว้ได้ เป็น

คุณอันจำปรารถนาในสาวกมณฑล พระอรุเวลกัสสปะได้รับผลแห่งคุณสมบัตินี้เป็นอย่างเยี่ยม. พระศาสดาจึงได้ทรงยกย่องว่าเป็นเอกทัคคะในทางนี้.

๒๔๖๔

ถ. ความเป็นผู้มีบิรवारมาก พระพุทธองค์ทรงยกย่องใคร ?
มณูญผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ?

ค. พระองค์ทรงยกย่องพระอรุเวลกัสสปะ. มณูญผลนี้เกิดจากเหตุที่เป็นผู้รู้จักเอาใจบริษัท รู้จักสงเคราะห์ด้วยธรรมบ้าง ด้วยอามิสบ้าง ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ ย่อมเป็นผู้สามารถควบคุมบริษัทใหญ่ไว้ได้.

๒๔๖๕

ถ. ความเป็นผู้มีบริษัทบิรवारมาก เป็นคุณอันใคร ๆ พึงปรารถนามิใช่หรือ ? พระสาวกรูปไหนทรงคุณสมบัตินี้ ?

ค. จริงอย่างนั้น. พระอรุเวลกัสสปะเถระ ทรงคุณสมบัตินี้.

๒๕/๘/๗๑

ถ. พระอรุเวลกัสสปะทรงคุณที่น่านับถือทางไหน ?

ค. ท่านทรงคุณที่น่านับถือ กล่าวคือ ตั้งตัวเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เข้าใจสงเคราะห์บริษัทบิรवारด้วยสังคหวัตถุธรรม ด้วยน้ำใจอันงาม จึงควบคุมบริษัทบิรवारไว้ได้มากถึงเพียงนั้น. สมเด็จพระบรมศาสดาก็ได้ทรงยกย่องท่านว่าเป็นเยี่ยมในทางนี้.

๑๑/๕/๖๖

ถ. แผนทีอรุเวลากับคยาสีสะ ตำบลไหนอยู่เหนือน้ำใต้น้ำ รู้ได้

อย่างไร ?

ต. อรุณเวลาอยู่เหนือน้ำ คยาสี่ตะอยู่ใต้น้ำ รู้ได้เมื่ออรุณเวลา-
กัศสปะ ปล่อยเครื่องบูชาไฟ ๆ ลอยน้ำไปทางคยาสี่ตะ.

๒๔๖๒

พระสารีบุตร

ถ. จงเล่าประวัติของพระสารีบุตร ก่อนหน้าจนถึงได้มาอุปสมบท
ในพระธรรมวินัยนี้ ?

ต. พระสารีบุตร เป็นบุตรพราหมณ์นายบ้าน ชื่ออุปติสสะ อีก
ชื่อหนึ่งว่าวังคันตะ และนางพราหมณ์ชื่อสารี ตั้งบ้านอยู่ในที่ไม่ไกล
จากกรุงราชคฤห์ มีชื่อตามโคตรของบิดาว่า อุปติสสะ มีอีกชื่อหนึ่งว่า
สารีบุตร เพราะเป็นบุตรของนางสารี วันหนึ่งไปดูการเล่นดั่งเคยมา
กับโกณฑิมาณพ คือพระมหาโมคคัลลานะ นึกถึงคนผู้เล่นว่าไม่ซ้ำ
เท่าไร ก็จักตายไปตามกัน ไม่สนุกเหมือนก่อน ๆ เห็นว่าควรจะแสวง
หาโมกขธรรมดีกว่า จึงร่วมใจกันกับโกณฑิมาณพไปบวชเป็นปริพาชก
อยู่ในสำนักสัญชัย ไม่ได้บรรลุโมกขธรรมในสำนักนั้น วันหนึ่งพบ
กับพระอัสสชิพุทธสาวก ในพวกพระปัญจวัคคีย์ มีมารยาทให้เกิดความ
เลื่อมใส ถามท่านและได้รับบอกว่าเป็นพุทธสาวก ถามถึงหัวใจพระ-
ศาสนา ได้ฟังว่าสอนให้กำหนดเหตุและผล ได้ธรรมจักขุแล้วกลับไป
เล่าแก่โกณฑิมาณพ โกณฑิมาณพได้ฟังแล้ว ได้ธรรมจักขุเหมือนกัน
จึงร่วมใจกันพาบริวารมาทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้.

๘/๑๑/๖๐

ก. เมื่อออกชื่อพระสารีบุตร มีผู้ที่รู้จักกันมากมาย ที่ได้ชื่อ
อย่างนั้นเพราะอะไร ? แปลว่าอะไร ?

ค. เพราะเขาเรียกตามความเป็นบุตรของนางสารี จึงชื่อว่า
สารีบุตร แปลว่าบุตรของนางสารี.

๑๔/๔/๖๕

ก. มีอะไรสื่อให้รู้ว่า บรรดาพระสาวก พระสารีบุตร เป็นผู้
มีปัญญาหลักแหลมกว่าเพื่อน ?

ค. มีพระวาจาของพระศาสดา ที่ตรัสยกย่องว่าเป็นยอดแห่งพระ
สาวกผู้มีปัญญา และตรัสสรรเสริญว่าสามารถแสดงพระธรรมจักร และ
จตุราริยสังได้กว้างขวางพิสดารแม้ด้วยพระองค์ ประกอบกับพระ
ธรรมเทศนาของท่านสื่อให้รู้.

๘/๑๑/๖๐

ก. ได้ยินว่า ท่านได้สำเร็จพระอรหัตที่หลังพวกพระสาวกผู้เป็น
บริวารเดิมของท่าน ถ้าคำนี้ถูก ข้อว่าท่านเป็นผู้มีปัญญาหลักแหลมกว่า
เพื่อนนั้นยอมไม่สมมิใช่หรือ ?

ค. ไม่อย่างนั้น ผู้มีปัญญามากเสียอีกได้สำเร็จช้ากว่า เพราะใช้
ความครีตรองเป็นเบื้องหน้า ไม่น้อมใจเชื่อง่ายๆ แต่พระศาสดา
ยังทรงเสาะหาพระโพธิญาณอยู่ถึง ๖ ปี ยืงนานกว่าพระสารีบุตรเสียอีก.
พระอรรถกถาจารย์เปรียบไว้ว่า เหมือนอย่างว่าบุรุษสามัญไปข้างไหน
ได้ง่ายๆ ไม่ต้องชักช้า ส่วนพระราชาเสด็จข้างไหน ต้องเตรียม
นานวัน อุปมาในการที่พระสารีบุตรได้สำเร็จพระอรหัตช้ากว่าบริวาร

เดิมของท่านก็เช่นนั้น.

๘/๑๑/๖๐

ถ. ตำแหน่งพระอัครสาวกนั้น ต่อมาพระศาสดาทรงตั้งจึงเป็น
ได้ หรือสงฆ์สมมติ ?

ค. มีคำเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่า พระศาสดาทรงตั้ง ถ้ามติ
ของข้าพเจ้า ในข้อว่าเป็นเจ้าคณะ หรือเป็นคณาจารย์ในหน้กัณณณณ
การที่ทรงมอบธุระนั้นเรียกว่าทรงตั้งก็ได้ แม้การสอนศาสนาในทุกวันนี้
เขาก็กำหนดเขตแห่งผู้เกี่ยวข้องเหมือนกัน ถ้าไม่ใช่เช่นนั้น น่าจะ
ไม่ได้ตั้งเลย เป็นแต่พวกพระสาวกเห็นเป็นผู้สำคัญ เป็นกำลังใหญ่ของ
พระศาสดา ต่อมาก็เลยยกกันขึ้นเอง.

๙/๑๑/๖๐

ด. พระสารีบุตรเป็นผู้มาอุปสมบทภายหลัง แต่เหตุไฉนจึงได้รับ
ยกย่องว่าเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา ?

ค. เพราะมีปัญญาหลักแหลมว่าเพื่อน เป็นฝ่ายขวานั้น ตาม
คำกล่าว นั่งข้างขวาแห่งพระศาสดา แต่น่าเข้าใจว่าเป็นผู้ได้รับมอบ
พระธุระให้ไปประกาศพระศาสนาในหน้กัณณณณ กล่าวโดยย่อเป็นเจ้า
คณะหรือเป็นคณาจารย์ในหน้กัณณณณ คือทิสได้ที่เป็นขวาของผู้หันหน้า
ทางทิศบูรพ์.

๘/๑๑/๖๐

ด. พระสารีบุตรปรากฏว่าเป็นผู้กตัญญูกตเวที จงชี้อุทาหรณ์ให้
เห็นว่าท่านเป็นดั่งนั้นจริง ?

ค. เมื่อครั้งท่านเป็นปริพาชกนามว่า อุปติสสะ ได้ฟังธรรม

จากพระอัสสชิ ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์ตั้งแต่นั้นมา ได้ยินว่า พระอัสสชิอยู่ในทิศใด เมื่อจะนอนนมัสการไปทางทิศนั้น แล้วนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น. อีกเรื่องหนึ่งว่า ราชพราหมณ์ปรารถนาจะอุปสมบท ภิกษุทั้งหลายไม่รับอุปสมบท ราชเสวใจมีร่างกายชubbชืด พระบรมศาสดาทอดพระเนตรเห็นผิดปกติ ทรงทราบความแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลาย, ท่านทูลว่า "ระลึกได้อยู่ ราชะได้ถวายภิกษาแก่ท่านทัพพีหนึ่ง" ตรัสสรรเสริญว่า "กตัญญูคินัก อุปการะเพียงเท่านี้ก็ยังจำได้" จึงตรัสให้ท่านรับบรรพชาอุปสมบทราชพราหมณ์ ตามเรื่องที่ได้มานี้ ซึ่งให้เห็นว่าท่านกตัญญูกตเวทีสักเพียงไร.

๒๔๖๓

ค. ท่านทรงชีพเป็นพระอัครสาวกอยู่ที่ปี? อาพาธเป็นโรคอะไร? นิพพานที่ไหน? ได้ทำกิจสำคัญในเวลานั้นอย่างไรบ้าง?

ค. ในสาวกนิพพานแห่งปฐมสมโพธิกล่าวว่ ท่านอยู่มาถึงปัจฉิมโพธิกาลพรรษาที่ ๔๕ ล่วงแล้ว โดยนัยนี้ ท่านทรงชีพเป็นอัครสาวกอยู่ ๔๕ ปี. เป็นโรคปักขันทิกาพาธ ที่บ้านเดิมของท่าน. ได้เทศนาโปรดมารดาของท่านให้ตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล.

๒๔๖๓

ค. อุปติสสปริพาชกได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิแล้ว ได้ทราบเนื้อความว่ากระไร? เหตุไฉนจึงไม่เลยไปเฝ้าพระศาสดาเลยทีเดียว?

ด. อุปติสสปริพาชกได้ฟังธรรมของพระอัสสชิ ได้ทราบเนื้อ
ความว่า ในพระพุทธศาสนาแสดงว่า ธรรมทั้งปวงเกิดแต่เหตุ
และจะสงบระงับไปเพราะเหตุดับก่อน พระศาสดาทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติ
เพื่อสงบระงับเหตุแห่งธรรมเป็นเครื่องก่อให้เกิดทุกข์. และไม่ได้เลยไป
เฝ้าพระศาสดา ก็เพราะได้ให้ปฏิญญาไว้แก่โกณฑปริพาชก.

๒๔๖๔

ด. พระสารีบุตรได้สำเร็จพระอรหัต เพราะได้ฟังธรรมเทศนา
ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงแก่ที่ฆนชะ อคฺคิเวสนโคตรไซ้ใหม่ ?
ใจความแห่งพระธรรมเทศนานั้นว่ากระไร ?

ด. ไซ้. ใจความแห่งพระธรรมเทศนานั้น พระผู้มีพระภาคทรง
แสดงถึงเรื่องสมณพราหมณ์มีทิฏฐิ ๓ จำพวก คือ พวกที่ ๑ มีทิฏฐิ
ใกล้เข้าไปข้างฝ่ายความกำหนัดยินดี รักใคร่ชอบใจในสิ่งที่ควรแก้ตน.
พวกที่ ๒ ใกล้เข้าไปข้างฝ่ายเกลียดชัง ไม่ชอบใจไม่พอใจในสิ่งที่ไม่
ควรแก้ตน. พวกที่ ๓ ชอบใจในบางสิ่งบางอย่างที่ควรแก้ตน ไม่ชอบ
ใจในบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ควรแก้ตน. ผู้รู้พิจารณาเห็นว่า ถ้าเราจักถือ
มั่นทิฏฐินั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวว่สิ่งนี้แหละจริง สิ่งอื่นเปล่าหาจริง
ไม่ ก็จะต้องถือผิดจากคน ๒ พวกที่มีทิฏฐิไม่เหมือนกับตน ครั้นความ
ถือผิดกันมีขึ้น ความวิวาทเถียงกันก็มีขึ้น เมื่อความวิวาทมีขึ้น ความ
พิฆาตก็มีขึ้น เมื่อความพิฆาตมีขึ้น ความเบียดเบียนก็มีขึ้น ผู้รู้เห็น
อย่างนั้นแล้ว ย่อมละทิฏฐินั้นเสียด้วย ไม่ทำทิฏฐิอื่นให้เกิดขึ้นด้วย.

โดยความก็คือให้ละวางทิฏฐินั้น ๆ เสียจากสันดาน.

ส. ป.

ถ. ท่านได้สำเร็จพระอรหัต เพราะกรรมเทศนาอันพระศาสดา
ตรัสแก่ใคร ? ที่ไหน ? ใจความในกรรมเทศนานั้นอย่างไร ?

ด. ท่านได้สำเร็จพระอรหัต เพราะได้ฟังกรรมเทศนาอันพระ
ศาสดาตรัสแก่ปริพาชก ชื่อทีฆนยะ อักคิเวสนโคตร. ที่ถ้ำสุกรขาตา
เขาคิชฌกูฏ แขวงกรุงราชคฤห์. ในกรรมเทศนานั้นใจความว่า ทรง
แสดงโทษแห่งความถือมั่นด้วยทิฏฐิ ๓ อย่าง และอุบายเครื่องไม่ถือมั่น.

๒๔๖๔

ถ. พระศาสดาทรงตั้งภิกษุผู้เยี่ยมในทางปัญญา ไว้ในตำแหน่ง
พระอัครสาวก นำให้ลงความเห็นได้อย่างไร ?

ด. การทรงตั้งภิกษุผู้เยี่ยมในทางปัญญา ไว้ในตำแหน่งพระอัคร-
สาวกนั้น นำให้ลงความเห็นได้ว่า บรรดาบารมีธรรมที่เป็นเหตุให้ถึง
พระนิพพาน ปัญญาบารมีจัดเป็นเหตุอันประเสริฐกว่า.

๒๔๖๔

ถ. พระสารีบุตรอัครสาวกฝ่ายขวา เป็นผู้มียปัญญาอย่างยอดเยี่ยม
ก็ปรากฏแล้ว ใครจะสดับว่าท่านเป็นผู้มีกตัญญูเพียงไร ?

ด. พระสารีบุตร นับว่าท่านเป็นศรีของพระศาสนาอย่างอุกฤษฏ์
องค์หนึ่ง ใครได้ทำคุณแก่ท่านแม้แต่เล็กน้อยก็ได้ลืมนคุณ ข้อนี้อันพึงสาธก
ด้วยเรื่องราชนพพหุณ ความว่า วันหนึ่งท่านเที่ยวไปบิณฑบาต ได้

รับภิกษาประมาณทัพพีหนึ่งจากราฐพราหมณ์ ภายหลังราฐพราหมณ์มี
ศรัทธาปรารถนาจะบวชในพระธรรมวินัย พระสารีบุตรเห็นแล้วให้มี
จิตรลึงถึงอุปการะของพราหมณ์นั้น แต่ยังไม่มีโอกาสที่จะสนอง ต่อ
ได้รับพระพุทธานุมัติจากสมเด็จพระบรมศาสดาแล้ว จึงรับเอาเป็นธุระ
ให้พราหมณ์ได้บวชในพระธรรมวินัย จนได้บรรลุพระอรหัต อีก
บรรยายหนึ่ง ท่านเป็นผู้ไม่ลืมคุณของอาจารย์ คือท่านเข้าใจในหัวข้อ
พระศาสนาจากพระอัสสชิเถระ ภายหลังแม่ท่านได้เป็นอัครสาวก ก็หา
ลืมคุณไม่ เมื่อจะนอนยอมทำความเคารพนับถืออาจารย์เสมอ อาจารย์
อยู่ที่ใด ท่านนมัสการแล้วหันเศียรไปทางทิศนั้นแล้วจึงนอน ดังนี้
ข้อเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นผู้เยี่ยมในความเป็นผู้กตัญญูกตเวที
ควรเป็นตัวอย่างของผู้นับถือ.

๑๑/๕/๖๖

ถ. ข้อที่ว่าพระสารีบุตรเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา พระโมคคัลลานะ
เป็นอัครสาวกฝ่ายซ้ายนั้น หมายความว่าอย่างไร ?

ค. เข้าใจว่า หมายความว่า การปกครอง คือ ทำธุระเป็นคณา-
จารย์องค์ละฝ่าย พระสารีบุตรอยู่ขวา ก็คือเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่าย
ทักษิณ พระโมคคัลลานะอยู่ซ้าย ก็คือเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอุดร.

๑๒/๕/๖๗

ด. ท่านทั้ง ๒ นั้นได้บรรลุพระอรหัต และนิพพานวันเดียวกัน
หรือต่างวันกัน ? ท่านเป็นโรคอะไรจึงนิพพาน ?

ค. ต่างวันกัน แต่เดือนเดียวกัน คือพระสารีบุตรนับแต่อุป-

สมบพมาแล้วได้ ๑๕ วัน จึงได้บรรลุพระอรหัต พระโมคคัลลานะ นับแต่อุปสมบทได้ ๗ วัน จึงได้บรรลุ นับว่าพระสารีบุตรต่ำไปกว่า ๘ วัน. ตามตำราว่า ท่านทั้ง ๒ นั้นทรงชีพจนถึงพรรษาที่ ๔๕ แต่ตรัสรู้แล้ว พระสารีบุตรนิพพานในวันเพ็ญแห่งเดือนกัตติกะ* เพราะโรคปักขันทิกาพาธ ส่วนพระโมคคัลลานะต่ำไปอีก ๑๕ วัน คือนิพพานในวันดับแห่งเดือนนั้น เพราะถูกผู้ร้ายลอบฆ่า.

๘/๕/๖๓

ถ. พระธรรมเสนาบดี เป็นชื่อเรียกพระสาวกองค์ไหน ด้วยเหตุผลอย่างไร จึงควรเรียกดังนั้น ?

ต. เป็นชื่อเรียกของพระสารีบุตร. นี้เป็นคำเลียนมาจากคำเรียกแม่ทัพ ดังจะกล่าวความให้ตรงกันข้าม. กองทัพอันทำยุทธยกไปถึงไหน ย่อมแผ่หน้าตะไปถึงนั้น. กองพระสงฆ์ผู้ประกาศพระศาสนาได้ชื่อว่าธรรมเสนา กองทัพฝ่ายธรรมหรือประกาศธรรม จาริกไปถึงไหน ย่อมแผ่หิตสุขถึงนั้น. พระศาสดาเป็นจอมธรรมเสนาเรียกว่าพระธรรมราชา. พระสารีบุตรเป็นกำลังใหญ่ของพระศาสนาในภารุระนี้ จึงได้สมัญญาว่าพระธรรมเสนาบดีนายทัพฝ่ายธรรม.

๒/๕/๖๘

ถ. วิธีบริหารหมู่คณะพรอัครสาวกทั้งคู่ มีอุปมาว่าอย่างไร ?

ต. มีอุปมาว่า พระสารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ให้เกิด พระโมคคัลลานะเปรียบเหมือนนางนม ผู้เลี้ยงทารกที่เกิดแล้วนั้น พระ

๑. ทางสุริยคติ คือเดือน ๑๒. ส. ป.

สารีบุตรยอมแนะนำให้บริษัทตั้งอยู่ในโศคาปัตติผล พระโมคคัลลานะ
แนะนำให้ตั้งอยู่ในคณเบืองบนที่สูงกว่านั้น.

๒/๕/๖๘

ถ. ปัญหาพระสารีบุตรตั้งขึ้นว่า ครูของท่านสอนอย่างไร ?
ดังนี้ ท่านทั้งหลายได้เคยฟัง เคยเรียนมาแล้ว จะพึงพยากรณ์อย่างไร
จึงจะเป็นอันกล่าวไม่ผิดคำสอนของพระศาสดา อันไม่เป็นการใส่ความ
และพยากรณ์ตามสมควรแก่ทางธรรม ไม่ให้เขาติเตียนได้ ?

ต. พึงพยากรณ์ว่า ครูของเราสันทิให้ละความกำหนัดรักใคร่ใน
รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เสีย เพราะว่า เมื่อบุคคลยังมีความ
กำหนัดรักใคร่ในสิ่งเหล่านั้น ครั้นสิ่งเหล่านั้นแปรปรวนเป็นอย่าง
อื่นไป ก็เกิดทุกข์ มีความรำไรเป็นต้น เมื่อละความกำหนัดรักใคร่
ในสิ่งเหล่านั้นได้แล้ว ถึงสิ่งเหล่านั้นแปรปรวนไป ทุกข์เหล่านั้น
ก็ไม่เกิด ครูของเราเห็นโทษและอนิสงส่ออย่างนี้ อนึ่ง ถ้าบุคคลเข้าถึง
กุศลธรรม จะได้อยู่เป็นทุกข์คับแค้นเดือดร้อน พระศาสดาคงไม่ทรง
สั่งสอนให้ละอกุศลธรรม เจริญกุศลธรรม อย่างนี้จึงจะเป็นอันไม่กล่าว
ให้ผิดคำสอน ไม่เป็นการใส่ความในพระศาสดา สมควรแก่ทางธรรม
ไม่ให้เขาติได้.

๑๔/๔/๖๕

ถ. การกล่าวถึงพระสารีบุตรไปปรินิพพานที่บ้านเดิมนั้น จะพึง
เข้าใจว่าอะไร ? จงอธิบาย.

ต. จะพึงเข้าใจว่า แผลงจากอาการของพระสาวกในครั้งนั้น โดย

อธิบายว่า ถ้าเป็นเดินทางไปเข้าพักอาศัยที่บ้าน เกิดโรคขึ้นแล้ว
ปรีณิพพาน มีทางอยู่. มีเรื่องเล่าถึงภิกษุเดิมทางเข้าอาศัยบ้านก็มี โดย
ที่สุดพระศาสดาเองเสด็จพักโรงช่างหม้อก็มี ถ้าท่านรู้ตัวและตั้งใจจะไป
ปรีณิพพานที่นั่น เพื่อโปรดมารดาตั้งกล่าวในปกรณัม อย่างนี้เป็น
เช่นภิกษุอาพาธ ปรรตนาจะไปรักษาตัวที่บ้าน ครั้นไปแล้ว
ถึงมรณะที่นั่น.

๑๔/๔/๖๘

ถ. บุคคล ๔ ประเภทที่ท่านเปรียบด้วยอุบลนั้น คือใครบ้าง ?
และเปรียบเทียบกันอย่างไร ? พระสาวกองค์ไหนจัดเข้าในประเภทต้น.
จงสาธกมาสัก ๒ องค์ พร้อมกับคำอธิบายให้สมกัน ?

ต. คือ อุกมภูติฉุญญ ๑ วิปจิตฉุญญ ๑ เนยยะ ๑ ปทปรมะ ๑.
อุกมภูติฉุญญ ได้แก่ท่านที่มีอุปนิสัยสามารถจะตรัสรู้ธรรมพิเศษได้โดย
พลัน พร้อมกันกับเวลาที่ท่านผู้ศาสดาแสดงธรรมสั่งสอน คืออาจ
ตรัสรู้ได้ ในเวลาพอท่านยกแต่เพียงหัวข้อขึ้นแสดงเท่านั้น ประหนึ่ง
ดอกอุบลที่จะบานในวันนี้. วิปจิตฉุญญ ได้แก่ท่านที่มีอุปนิสัยแต่ไม่
สามารถถึงเช่นนั้น แต่อาจตรัสรู้ธรรมพิเศษได้ต่อเมื่อท่านแจกข้อความ
แห่งคำข้อมให้พิสดารออกไป ประหนึ่งดอกอุบลอันจะบานในวันพรุ่งนี้.
เนยยะ ได้แก่ท่านที่มีความอดสาหะ ทรงอุเทศ ถามข้อความในอุเทศ
ทำในจิตโดยอุบายที่ชอบ คบหาสมาคมกับกัลยาณมิตร จึงจะตรัสรู้
ธรรมพิเศษได้ ประหนึ่งดอกอุบลอันจะบานในวันมะรืนนี้. ปทปรมะ
ได้แก่ท่านที่มีอดสาหะเช่นนั้น แม้จะฟังหรือกล่าว หรือทรงไว้ได้

หรือบอกแก่ผู้อื่น ซึ่งธรรมเป็นอันมากก็ไม่สามารถตรัสรู้ธรรมพิเศษ ในอรรถภาพนั้นได้ ประหนึ่งดอกอุบลอันอยู่ในน้ำ อันเป็นภักษาแห่ง ปลาและเต่า ฉะนั้น. พระสารีบุตรกับพระโมคคัลลานะ ๒ องค์นี้ จัดเข้าในประเภทที่ ๑ ได้ เพราะท่านทั้ง ๒ นั้น ได้ฟังเพียงหัวข้อ แห่งพระพุทธานุศาสน์ที่พระอัสสชิยกขึ้นแสดงเท่านั้น ก็ยังตรัสรู้ธรรม พิเศษได้ในทันที.

๒๐/๘/๓๐

ถ. เราทั้งหลายแสดงตนว่านับถือพระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดา ผู้แนะนำสั่งสอน โดยฐานะเป็นพระบรมครูอย่างประเสริฐ ฉะนั้น. หากมี ผู้มาซักถามเราว่า ครูของท่านสอนอย่างไร เราควรตอบแก้ไขเขา อย่างไร จึงจะเป็นอันไม่ผิดคำสอนของพระศาสดา?

ต. ขอนำคำของพระสารีบุตรมาเฉลยว่า ถ้าเขาถามอย่างนั้น ฟังพยากรณ์ว่า ครูของเราสอนให้ละความกำหนัดรักใคร่เสีย. ถ้าเขา ถามอีกว่า ละความกำหนัดรักใคร่ในสิ่งไร ฟังพยากรณ์ว่าในขันธ ๕. ถ้าเขาถามอีกว่า ครูของท่านเห็นโทษอะไร และเห็นอนิสงส์อะไร จึงสอนอย่างนั้น ฟังพยากรณ์ว่า เมื่อบุคคลมีความกำหนัดรักใคร่ ในสิ่งเหล่านั้น ครั้นสิ่งเหล่านั้นแปรปรวนไปเป็นอย่างอื่น ก็เกิดทุกข์ มีโศกร่ำไรเป็นต้น. เมื่อละความกำหนัดรักใคร่ในสิ่งเหล่านั้นได้แล้ว ถึงสิ่งเหล่านั้นจะวิบัติแปรปรวนไป ทุกข์เหล่านั้นก็ไม่เกิด ครูของเรา เห็นโทษและอนิสงส์เหล่านี้.

๒๑/๘/๓๑

ถ. พระศาสดาทรงยกองค์พระอัครสาวกข่าวยว่าเป็นผู้มีปัญญา
อนุเคราะห์แก่สพรหมจารี ท่านทั้ง ๒ นี้มีอุปมาต่างกันอย่างไร ?

ต. มีอุปมาต่างกันดังนี้ พระสารีบุตรอุปมาด้วยมารดาผู้ให้เกิด
พระโมคคัลลานะอุปมาด้วยพี่เลี้ยงนางนม เพราะพระสารีบุตรสามารถ
สั่งสอนให้ตั้งอยู่ในมรรคผลเบื้องต่ำ ส่วนพระโมคคัลลานะสามารถ
แนะนำให้ตั้งอยู่ในมรรคผลเบื้องสูงกว่านั้น.

๒๔๖๕

ถ. ความกตัญญูกตเวที เป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งในทาง
พระพุทธศาสนา ก็แลพระสาวกองค์ไหนบ้าง ปฏิบัติมั่นอยู่ในธรรม
ข้อนี้ ? จงยกตัวอย่างมาเล่าให้ฟังสักองค์หนึ่ง.

ต. พระสารีบุตรองค์หนึ่งเป็นผู้มั่นอยู่ในธรรมข้อนี้. มีเรื่อง
เล่าว่า เมื่อครั้งท่านเป็นปริพาชก ได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิแล้ว
ได้ธรรมจักขุ แต่ขึ้นมาท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์ เวลาจะนอน
พระอัสสชิอยู่ทางทิศใด มนัสการไปทางทิศนั้นก่อนแล้วหันศีรษะไป
ทางทิศนั้น เพื่อแสดงความเคารพ. มีอีกเรื่องหนึ่งว่า ท่านเคย
รับบิณฑบาตของราชพราหมณ์ ๑ ทัพพี ท่านระลึกถึงอุปการะของ
พราหมณ์นั้นได้ และให้ราชพราหมณ์บวชตามบัญชาของพระพุทธเจ้า
พระองค์ทรงสรรเสริญความกตัญญูกตเวทีในข้อนี้ด้วย.

๒๔๖๖

ถ. พระพุทธทาสทราสนีว่า พุทธมามกะรู้แจ้งธรรม อันพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วจากท่านผู้ใด ควรนมัสการท่านผู้นั้น

โดยเคารพ ดังนี้ ที่ตรัสเช่นนี้ ทรงยกย่องสาวกผู้เคารพแก่ผู้แสดงธรรมใช้ใหม่? ทรงปรารถนาใคร? ขอให้ยกตำนานมาด้วย ว่าท่านแสดงความเคารพอย่างไร?

ด. ใช้. ทรงปรารถนาพระสารีบุตร. ท่านได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรม ภายหลังมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา เมื่อท่านจะนอน พระอัสสชิอยู่ทางทิศใด ท่านกระทำนมัสการไปทางทิศนั้นแล้วจึงนอน ภิกษุก็ไม่ว่าเรื่องที่ท่านทำ สำคัญว่าท่านนอบน้อมทิศ ซึ่งเป็นลัทธิของพวกมิจฉาทิฎฐิ ความทราบถึงพระบรมศาสดา ตรัสว่าท่านมิได้นอบน้อมทิศ ท่านนมัสการพระอาจารย์คือพระอัสสชิ แล้วจึงตรัสพระพุทธานุศาสนี ดังกล่าวแล้ว.

๒๔๓๘

ด. ทิสาณมัสสนธรรมเป็นวิธีของพราหมณ์ประพุดกัน ในพระพุทธศาสนา พระสาวกที่ถูกหาเช่นนั้น มีบ้างหรือไม่? ประวัติดังกล่าวของท่านเป็นมาอย่างไร? จงเล่าแต่ต้นจนได้อุปสมบท.

ด. มีคือพระสารีบุตร บุตรพราหมณ์นายบ้านชื่อวังคันตะและนางสารีพราหมณี เกิดในตำบลบ้านนาละหรือตาลันตะไม่ห่างแต่กรุงราชคฤห์ เป็นบุตรสกุลมั่งคั่ง วันหนึ่ง เกิดสลดใจพากันออกบวชในสำนักสังขยปริพาชก พร้อมทั้งบริวารเรียนลัทธิของสังขยได้หมดแล้ว หากใจไม่ จึงนัดกันว่า ถ้าใครได้โมกขธรรมจงบอกกัน วันหนึ่งอุปติสสะได้เห็นพระอัสสชิผู้นับในภิกษุปัญจวัคคีย์ เกิดเลื่อมใส ถามท่านว่าบวชในสำนักไหน? ใครเป็นศาสดา? และสอนอย่างไร?

ท่านบอกให้ทราบและแสดงธรรมโดยย่อว่า พระศาสดาแสดงว่า "ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ และความดับแห่งธรรมเหล่านั้นเพราะดับเหตุ พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้" อุปติสสะได้สดับแล้วได้ดวงตาเห็นธรรมกลับไปบอกโกสิตะ ๆ ได้สดับ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมดุจกัน จึงไปลาสัพพัญญูพากันไปเฝ้าพระศาสดา ทูลขออุปสมบท ๆ แล้วได้สดับธรรมที่พระศาสดาตรัสแก่ที่ฆมนขปริพาชก ส่งจิตไปตามกระแสเทศนา ก็ได้บรรลุพระอรหัต ได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า "เลิศทางปัญญามาก" ท่านเป็นผู้กตัญญูกตเวที หนักในการระ พระอัสสชิเถระอาจารย์เดิมอยู่ทางทิศไหน เมื่อท่านจะนอนท่านก็ทำความนอนน้อมและหันศีรษะไปทางทิศนั้น จึงถูกหาว่าเป็นผู้แอบน้อมทิศ.

๒๔๘๑

ถ. ใครเกิดศรัทธาเลื่อมใสบวชในพระศาสนา เพราะถือธรรมเป็นประมาณ และใครบวชเพราะถือรูปเป็นประมาณ ? โดยมีอธิบายอย่างไร ?

ค. ผู้ออกบวชในพระศาสนา เพราะถือธรรมเป็นประมาณ นั้นมีมาก เช่นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นต้น โดยเลื่อมใสในธรรมที่ตนเห็นแล้ว ส่วนผู้ออกบวชเพราะถือรูปเป็นประมาณนั้นคือพระวักกถิ โดยตั้งใจในพระรูปพระโณมของพระศาสดา ต้องการจะเห็นอยู่เนืองนิตย์.

๒๔๙๔

ด. พระศาสดาทรงยกย่องพระอัครสาวกทั้ง ๒ ว่า เป็นผู้มียุปัญญา

อนุเคราะห์แก่สพรหมจารีทั้งหลาย มีอุปมาต่างกันอย่างไร ? เพราะเหตุอะไร ?

ข. มีอุปมาต่างกันอย่างไร พระสารีบุตรเปรียบเหมือนมารดา ผู้ให้เกิด พระโมคคัลลานะเปรียบเหมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกที่เกิดแล้วนั้น เพราะเหตุว่า พระสารีบุตรยอมแนะนำให้ตั้งอยู่ในโศคา-ปัตติผล พระโมคคัลลานะแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณเบื้องบนที่สูงกว่านั้น.

๒๔๖๔

ค. ในคราวที่สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงส่งพระสาวกไปเที่ยวเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกนั้น ปรากฏว่ามีผลดีอย่างไรบ้าง หรือไม่ ? มีอะไรเป็นพยาน ?

ค. ปรากฏว่ามีผู้เชื่อถือด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ถึงกับยอมตัวเข้ามาบวชในพระศาสนาก็มี พยานในข้อนี้ คือพระอัญญาโกณฑัญญะ ได้พระปฐมฌานนิบุตรเข้ามาบวชเป็นพระสาวก พระอัสสชิได้ พระสารีบุตรเข้ามาบวชเป็นพระสาวก และพระสาวกทั้ง ๒ องค์นี้เป็นพระสาวกสำคัญ เป็นกำลังใหญ่ในอันช่วยประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า.

๒๔๖๖

ค. พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะปรินิพพานที่ไหน ? และใครเป็นผู้จัดการฌาปนกิจศพของท่าน ?

ค. พระสารีบุตรปรินิพพานในห้องที่ท่านเกิด ณ ตำบลบ้านนาละกะหรือนาลันทะ ไม่ห่างจากกรุงราชคฤห์. พระจุนทะน้องชาย

ของท่านเป็นผู้จัดการฌาปนกิจศพ แล้วเก็บอัฐิของท่านไปถวายพระ
ศาสดาที่วัดเซตวันใกล้กรุงสรวัดถึ พระศาสดาโปรดให้ก่อเจดีย์บรรจุ
ไว้ ณ ที่นั้น ส่วนพระโมคคัลลานะปริณิพพานที่ตำบลกาฬศิลาแขวงมคธ
พระศาสดาทรงจัดการฌาปนกิจ แล้วรับสั่งให้เก็บอัฐิธาตุไปบรรจุไว้
ในเจดีย์ใกล้ซุ้มวัดเวฬุวัน.

๒๔๖๖

ถ. พระอัสสชิพูดถ่อมตัวว่า "ผู้มีอายุ รูปเป็นผู้ใหม่ บวชยัง
ไม่นาน ฟังมาสู่พระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่ท่านโดย
กว้างขวาง รูปจะกล่าวความแก่ท่านแต่โดยย่อพอรู้ความ" ดังนี้ เพื่อ
ประโยชน์อะไร ? ด้วยคิดเห็นอย่างไร ?

ด. พระอัสสชิพูดถ่อมตัวดังนี้ เพื่อประโยชน์จะประกาศพระ
ศาสดาว่า เป็นของถึถึ ด้วยคิดเห็นว่ อุปตสสปริพาชก เป็น
ปฏิบัติกษต่อพระศาสนา.

๒๔๖๔

ถ. เหตุไฉนพระอัสสชิเถระ จึงกล่าวถ่อมตัวก่อนแสดงธรรม
แก่อุปตสสปริพาชก ?

ด. เพราะพระอัสสชิเถระมีอธยาศัยสุภาพ เมื่อได้ฟังคำถามอัน
หลักแหลมของอุปตสสปริพาชก ซึ่งเป็นพาหิรบรรพชิต จึงควรจะถ่อม
ตนไว้ก่อน เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่ พระพุทธศาสนานั้น มีธรรม
กว้างขวางถึถึซึ่งยิ่งนัก ยากที่จะรู้ให้ทั่วถึถึได้โดยเร็ว.

๒๔๖๔

ก. พระอัสสชิแสดงธรรมแก่อุปติสสปริพาชกว่าอะไร ? เมื่ออุปติสสปริพาชกได้สดับแล้ว เกิดความรู้อย่างไรบ้าง ?

ค. พระอัสสชิแสดงว่า "ธรรมใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุของธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น พระมหาสมณะทรงสั่งสอนอย่างนี้ อุปติสสปริพาชกฟังแล้วก็ทราบชัดว่า พระพุทธศาสนาแสดงว่าธรรมทั้งปวงล้วนเกิดแต่เหตุ และจะสงบระงับไปก็เพราะดับเหตุก่อน พระศาสดาทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติเพื่อสงบระงับเหตุคือธรรมอันเป็นเครื่องก่อนให้เกิดทุกข์ จึงเกิดดวงตาเห็นธรรมว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมมีความดับเป็นธรรมดา.

๒๔๘๑

ก. จงเล่าประวัติของพระราชา โดยย่อ ?

ค. พระราชาเดิมเป็นพราหมณ์ยากจน ปวารณาจะบวช ไม่มีใครบวชให้ วันหนึ่ง พระศาสดาทรงพระดำเนินไปในวิหารพบเขาครัศนากถามทราบความประสงค์แล้ว" จึงตรัสสั่งถามภิกษุทั้งหลายว่า "ใครระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์ได้บ้าง พระสารีบุตรทูลว่า" "ระลึกได้" จึงทรงมอบให้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌายะ อุปสมบทเป็นคราวแรกด้วยญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา ภายหลังพระศาสดาทรงยกย่องว่าเป็นยอดแห่งภิกษุที่มีปฏิภาณ.

๒๔๖๒

ก. พระสาวองศ์ไหนที่ได้รับอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมครั้ง

แรก ? ได้รับความยกย่องทางไหน ? จงยกอุทาหรณ์ให้เห็นสม.

ด. พระราชา. ได้รับความยกย่องว่าเป็นยอดของภิกษุที่มีปฏิภาณ.

๒๔๖๓

ฉ. การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์อุปสมบทราชนคราพราหมณ์ เป็นครั้งแรกนั้น สันนิษฐานว่าอะไร ? ทำไมจึงต้องให้มีพระอุปัชฌายะ และประกอบด้วยสมบัติ ๔ ?

ด. สันนิษฐานว่า พระศาสดามีพระประสงค์ให้สงฆ์เป็นใหญ่ ในกรรมสำคัญ ไม่ให้อาชนเป็นใหญ่ในกิจการของคณะ และที่ ต้องมีพระอุปัชฌายะผู้นำเข้าหมู่ ก็เพื่อให้เป็นผู้คอยสอดส่องควบคุมผู้ อุปสมบทนั้น ส่วนสมบัติ ๔ นั้นก็เพื่อให้การรับบุคคลผู้สมควร เข้า ร่วมหมู่และเป็นไปด้วยความสามัคคีถูกต้องตามแบบแผน.

๒๔๖๓

ฉ. เป็นอันทราบกันอยู่ดีแล้วว่า พระสาวกสงฆ์เป็นกำลังใหญ่ ของพระบรมศาสดาโดยลำดับ แต่ถ้าจะแสดงโดยระยะเวลาว่า ใน ปฐมโพธิกาลก็ดี ในมัชฌิมโพธิกาลก็ดี ในสมัยต่อจากพระศาสดา ปรีนิพพานแล้วก็ดี พระสาวกสงฆ์เป็นกำลังใหญ่เช่นไรบ้าง ? จง บรรยายพอได้ใจความ ?

ด. ในปฐมโพธิกาลนั้น พระสาวก ๖๐ องค์ รับพระพุทธาณัตติ- พจน์ของพระศาสดาเที่ยวไปในชนบทแต่องค์เดียว ๆ แสดงธรรม ประกาศพรหมจรรย์ ให้กุลบุตรที่มีอุปนิสัยนั้น ๆ ได้ความเชื่อ ในพระพุทธศาสนา น้อมอภัยสัจยในอุปสมบทนั้นแล้ว ไม่สามารถ

จะให้อุปสมบทด้วยตนเองได้ จึงพากุลบุตรเหล่านั้นมา ด้วยหวังจะ
ทูลพระศาสดาให้ประทานอุปสมบท ทั้งอาจารย์และกุลบุตรเหล่านั้น
ได้รับความลำบากเพราะทางกันดารเป็นต้น เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพระ
อนุญาตสรณคมนอุปสัมปทาแก่พระสาวกเป็นครั้งแรก. ในมัชฌิม-
โฑธีกาลนั้น พระศาสดาทรงพระอนุญาตให้พระสงฆ์ มีท่านพระ
สารีบุตรเป็นประมุขให้อุปสมบทราธพราหมณ์ เป็นอันทรงยกสงฆ์
ให้เป็นใหญ่ในกิจที่สำคัญ อันเนื่องด้วยการปกครองหมู่สาวกที่เป็น
บรรพชิต ไม่ทรงให้อำนาจแก่เอกชน สาวกสงฆ์เป็นผู้รับภาระ
บริหารหมู่คณะตั้งแต่นั้นมา ในสมัยต่อจากพระศาสดาปรินิพพานแล้ว
นั้น พระมหากัสสปะ พระอุบาลี พระอาณนที พร้อมด้วยพระสาวก
เป็น ๕๐๐ องค์ ประรภสุภททภิกษุผู้บวชภายหลัง เจริญหายาบช้า
ต่อพระศาสนาให้เป็นเหตุเริ่มทำสังคายนา ร้องกรองพระธรรมวินัย
ให้เข้าระเบียบไว้ สืบอายุพระพุทธศาสนาต่อ ๆ มา ให้สำเร็จ
ประโยชน์แก่ประชุมชนจนถึงบัดนี้.

๒/๕/๖๘

พระโมคคัลลานะ

ถ. พระโมคคัลลานะ เป็นผู้มาจากไหน ใคร่ทราบประวัติ
ของท่านแต่ต้น จนถึงได้อุปสมบท ?

ค. พระโมคคัลลานะ เป็นบุตรพราหมณ์นายบ้านผู้หนึ่ง
โมคคัลลาน โคตร และนางโมคคัลลี บ้านไม่ไกลกันนักกับพระ
สารีบุตร พอไปมาถึงกัน ตำบลบ้านไม่ห่างจากกรุงราชคฤห์ เดิม

ชื่อโกธิตะ เรียกตามโคตรว่า โมคคัลลณะ ได้เป็นสหายกันกับ
สารีบุตร เมื่อหน่วยต่อการเรือนเห็นว่าไม่เป็นสาระพอ วันหนึ่ง
พากันไปดูงานมหรสพกับสารีบุตร ไม่นึกสนุกเหมือนก่อน ๆ ด้วยเห็นว่า
พวกเหล่านี้ก็ไม่นานเท่าไร ต้องพากันตายหมด จึงได้พร้อมด้วยสารี-
บุตรและบริวาร ไปบวชอยู่ในสำนักสังยุตตปริพาชก ต่อมาสารีบุตรได้
ไปพบพระอัสสชิ ได้ฟังธรรมจากท่านแล้วเกิดดวงตาเห็นธรรม จึงกลับ
มาบอกโมคคัลลณะ เมื่อโมคคัลลณะได้ฟังธรรมที่พระอัสสชิแสดงจาก
สารีบุตร ก็เกิดดวงตาเห็นธรรม แล้วจึงพากันลาจากสำนักสังยุตต
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลขออุปสมบท.

ส. ป.

ถ. พระโมคคัลลณะ เมื่อได้อุปสมบทแล้วปรากฏว่า ไม่
บรรลुพระอรหัตต์ได้โดยง่าย ด้วยเหตุที่ไปนั่งโง่งวงเสีย เมื่อเป็น
เช่นนี้ พระผู้มีพระภาคเสด็จไปทรงทำอย่างไร ? จงกล่าวแต่ใจความ.

ต. พระผู้มีพระภาคเสด็จไปโปรด ครั้งแรกทรงแสดงอุบาย
สำหรับแก้งวง ด้วยวิธี ๘ อย่าง มีสอนให้ทำในใจถึงอาโลกสัญญา
เป็นต้น และได้ตรัสสอนต่อไปว่า "โมคคัลลณะ ควรสำเหนียกใน
ใจว่า เราจะไม่ชูงวงเข้าไปสู่สกุล คือเมื่อเข้าไปสู่สกุล จักเป็นผู้ไม่
ถือตัว. ให้สำเหนียกในใจว่า เราจะไม่พูดคำอันเป็นเหตุเถียงกัน
ถือผิดต่อกัน. เพราะความประพฤติ ๒ อย่างนั้น ย่อมเป็นเหตุทำใจ
ให้เห็นห่างจากสมาธิ." และได้ตรัสต่อไปว่า "ตถาคตไม่สรรเสริญ
ความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ สรรเสริญเสนาสนะอันสงัด" เมื่อ

พระโมคคัลลานะกราบทูลถามถึงข้อปฏิบัติ จึงตรัสว่า "ไม่ควรถือน้ำมันในบรรดาธรรมทั้งปวง ผู้ทราบแล้วย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงด้วยปัญญา เมื่อได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมพิจารณาด้วยปัญญา คลายจากความยึดถือ ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ ภิกษุชื่อน้อมไปแล้วในธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา" ดังนี้เป็นต้น พระโมคคัลลานะปฏิบัติตามพระโอวาทที่พระศาสดาทรงสั่งสอน ก็ได้สำเร็จพระอรหัตในวันนั้น.

ส. ป.

ถ. ใคร่ระดับประวัติของพระโมคคัลลานะเถระ ?

ต. พระโมคคัลลานะเถระ นามเดิมชื่อโกณฑิยะ บวชเป็นปริพาชกอยู่ในสำนักกัสติยชัฎฐปริพาชก พอได้ระดับหัวใจแห่งอริยสัจ ๔ ที่ท่านอุปติสสะนำมาแสดงก็ได้สำเร็จโสดาปัตติผล ภายหลังจึงได้มาบวชในสำนักของพระศาสดา ท่านเป็นผู้เยี่ยมในทางฤทธิ์ คือชักนำผู้ไม่มีศรัทธาให้มีศรัทธา ผู้มีศรัทธาอยู่แล้วให้เจริญยิ่งด้วยศรัทธาเป็นต้น.

๒๕/๕/๗๑

ถ. พระโมคคัลลานะ เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงยกย่องว่า เป็นเอกตักคะในทางไหน ? ปฏิปทาของท่านที่เป็นเหตุให้ได้รับความยกย่องเช่นนั้นเป็นอย่างไร ? จงแสดง.

ต. พระโมคคัลลานะนั้น เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้รับความยกย่องว่าเป็นเอกตักคะในทางฤทธิ์ มีเรื่องซึ่งพระคันถรจนายกจารย์พรรณนาไว้ว่า สามารถจาริกไปในสวรรค์บ้าง ในเขตโลกบ้าง ในนิรยาบายบ้าง ถามเทพบุตร เทพธิดา ถึงความที่ได้เสวยสมบัติ

ในสวรรค์นั้นด้วยกรรมอะไร ? ตามถึงกรรมที่สัตว์ได้เสวยทุกข์อยู่ในที่นั้น ๆ เมื่อทราบความแล้ว ก็นำมาบอกเล่าแก่หมู่มนุษย์ในมนุษยโลก อีกประการหนึ่ง พระผู้มีพระภาคจะเสด็จไปโปรดเวไนยที่เป็นผู้ชั่วร้าย จำจะต้องตั้งความพยายามทรमानให้สิ้นพศเสียก่อนแล้วจึงสอนในภายหลัง พระองค์มักทรงใช้ให้พระโมคคัลลานะไปทรमानให้สิ้นพศก่อน. เพราะเหตุนี้ ท่านจึงได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เยี่ยมกว่าสาวกทั้งหลายในทางฤทธิ.

ส. ป.

ถ. พระผู้มีพระภาค แม้พระคุณของพระองค์ก็ปรากฏอยู่ทั่วไปแล้วว่า เป็นผู้เลิศกว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยประการทั้งปวง แต่เหตุไฉน เมื่อรู้ว่าใครชั่วร้ายหรือมีพศมาก พระองค์ไม่เสด็จไปทรमानเอง กลับใช้ผู้อื่นไปก่อน เช่น ใช้พระโมคคัลลานะเป็นต้น เมื่อผู้อื่นทำให้เรียบร้อยดีแล้วจึงเสด็จไปภายหลัง นี่ก็เป็นเครื่องส่อให้เห็นว่า ชะรอยพระองค์เองคงจะทรงคร้ามอยู่บ้าง จึงไม่กล้าไปก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ จะมีค้ำกับคำว่า เลิศกว่าสรรพสัตว์ไปหรือ? จะพึงบริหารว่าอะไร ?

ด. การที่พระองค์ไม่เสด็จไปทรमानก่อน กลับใช้ให้ผู้อื่นไปก่อนนั้น ไม่ใช่ว่าพระองค์จะทรงครั่นคร้าม และก็ไม่เป็นการที่จะค้ำกับคำที่ว่าเลิศกว่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย การที่พระองค์ทรงจำเช่นนั้น กลับจะเป็นการสนับสนุนพระคุณของพระองค์ให้เด่นชัดยิ่งขึ้นเสียอีก คือเมื่อพระองค์ทรงใช้ให้สาวกไปทรमानผู้เช่นนั้น ก็

เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า ไม่เป็นสิ่งที่ยากหรือลำบากอะไรแก่พระองค์
แม้แต่พระสาวกก็ทำได้ และผู้ที่ถูกทรมาน เมื่อเห็นเช่นนั้น ก็จะ
ต้องเข้าใจได้ว่า แม้สาวกของท่านยังมีฤทธิ์เดชถึงเพียงนี้ ถ้าพระ
บรมครูก็ต้องยิ่งกว่านี้ขึ้นไปอีกมาก. อนึ่ง การทำอย่างนั้น แม้
เด็ก ๆ ก็ทำได้ ผู้ใหญ่ก็ทำได้ดีกว่านั้นหลายเท่า เมื่อเป็นเช่นนี้
พระคุณของพระองค์ ก็ปรากฏเด่นชัดขึ้นอีกมากมายนัก นี่จึงว่าไม่ใช่
เป็นเพราะครั้นคร้าม กลับเป็นเครื่องผดุงพระคุณให้ปรากฏยิ่งขึ้น.

ส.ป.

ถ. พระโมคคัลลานะ ได้รับยกย่องว่าเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายใน
ทางมีฤทธิ์ นี่หมายเอาอะไร ? ผลที่สำเร็จด้วยฤทธิ์นั้นอย่างไร ?

ต. ฤทธิ์หมายความว่าคุณสมบัติเป็นเครื่องสำเร็จแห่งความปรารถนา
สำเร็จได้ด้วยความอธิษฐาน คือตั้งมั่นแห่งจิต. ผลที่ได้รับจากฤทธิ์
นั้น ท่านแสดงพื้นวิสัยของมนุษย์ ดังมีแจ้งในอิทธิวิธี อันนับว่า
เป็นอภิญาอย่างหนึ่ง ด้วยหมายจะแสดงบุคลาธิษฐาน เปรียบ
ธรรมาธิษฐาน หรือด้วยหมายจะให้เชื่อว่าเป็นอย่างนั้นจริง.

๑๔/๔/๖๕

ถ. พระพุทธพจน์ว่า "เราสรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการ
ทั้งปวงหาไม่ได้ แต่เรามีไซ้ไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวง
เลย" ดังนี้ ตรัสแก่ใคร ? ทรงหมายความว่าอะไร ?

ต. ตรัสแก่พระโมคคัลลานะ. ทรงหมายความว่า พระองค์
ไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยหมู่มชนทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต ก็แต่ว่า

เสนาสนะที่นอนที่นั้งอันใด เียบเสียงอ้ออิง ปราศจากลมแต่คน
เดินเข้าออก ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ที่ต้องการที่สงบ ควร
เป็นที่หลีกเลี่ยงอยู่ตามสมณวิสัย ทรงสรรเสริญความคลุกคลีด้วย
เสนาสนะเห็นปานนั้น.

๒๔๘๑

ถ. ท่านพระโมคคัลลานะ เป็นผู้ที่พระศาสดาทรงสรรเสริญ
ว่าอย่างไรบ้าง ?

ค. ทรงสรรเสริญว่า มีฤทธิ์สามารถให้กิจที่ประสงค์สำเร็จได้
และฉลาดในการแนะนำสกุลที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ไม่ทำศรัทธา
และโภคทรัพย์ของเขาให้เสีย ประหนึ่งแมลงผึ้งอันเที่ยวไปในสวน
ดอกไม้ ไม่ทำสีและกลิ่นของดอกไม้ให้ช้ำ ถือเอาแต่รสบินไปฉะนั้น
ตรัสสอนให้ภิกษุถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างประพฤติดาม.

๒/๕/๖๘

ถ. พระโมคคัลลานะ อัครสาวฝ่ายซ้าย ปราภฏว่าเป็นผู้มีฤทธิ์
ท่านเอาภรรยารุระพระศาสนาอย่างไร ?

ค. พระโมคคัลลานะ ท่านเอาภรรยารุระพระศาสนาของพระ
ศาสดาฝ่ายซ้าย คือท่านเป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดาองค์หนึ่ง ชอบ
เที่ยวโปรดสัตว์ในทิศต่าง ๆ เป็นผู้ฉลาดในอุบายวิธีสั่งสอนเทวดา
และมนุษย์ ให้เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม คนผู้ไม่รู้คุณของพระ
ศาสดา ด้วยอำนาจความตระหนี่ครอบงำ เช่นมัจฉริยโกสิยเศรษฐี
และสัตว์ผู้มีมานะทิฎฐิแรงกล้า เช่นนนโทปนันทนาคราชเป็นอาทิ

ท่านทราบได้ เหตุนั้น พระบรมศาสดาจารย์จึงทรงยกย่องท่านว่า เป็นผู้เยี่ยมในทางนี้.

๑๑/๕/๖๖

ถ. ในศาสนาอื่น ศาสดาบ้าง สาวกบ้าง ได้ถูกพวกนอกศาสนาของเขาฆ่าตาย ในพระพุทธศาสนามีพระสาวกถูกอย่างนั้นเข้าบ้างหรือไม่? ถ้ามี จงระบุชื่อและเรื่องที่ถูกทำอย่างนั้น?

ต. มี. พระมหาโมคคัลลานะ. มีเรื่องเล่าว่าท่านเป็นผู้มีฤทธิ์สามารถชักนำมหาชนให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พวกเดียรถีย์อิสสา เห็นกันว่า ถ้าไม่มีท่าน ฝ่ายตนจะค่อยรุ่งเรืองขึ้น จึงจ้างพวกโจรให้ไปฆ่าท่านเสีย.

๘/๑๑/๖๐

ถ. พระโมคคัลลานะ นิพพานที่ไหน? เมื่อไร? ใครก่อนใครหลังกับพระสารีบุตร? เมื่อทำฌาปนกิจแล้ว ได้อาัฐธาตุไปไว้ที่ไหน?

ต. นิพพานที่ตำบลกาฬศิลา แขวงมคธ. ในสาวกนิพพานกล่าวว่า ปรีนิพพานในวันดับแห่งกัตติกมาส คือสิ้นเดือน ๑๒ หลังจากพระสารีบุตรปักษ์หนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จไปทรงทำฌาปนกิจแล้ว รับสั่งให้เก็บอัฐธาตุมาท่อมพระเจดีย์บรรจุไว้ที่ใกล้ซุ้มประตูแห่งเวฬุวนาราม.

ส. ป.

พระมหากัสสปะ

ก. พระมหากัสสปะ เป็นคนชาวบ้านไหน ? เดิมชื่ออะไร ?
เป็นลูกเต้าของใคร ?

ข. พระมหากัสสปะ เป็นคนชาวบ้านมหาติฏฐะ จังหวัด
มทธรัฐ. เดิมชื่อปิปผลิ เป็นบุตรของกปิลพราหมณ์ กัสสปโคตร.

ส. ป.

ก. การออกบวชของพระมหากัสสปะนั้น เห็นจะเป็นด้วยจะ
ประกอบกิจการงานไม่ไหวแล้วกระมัง จึงพากันออกบวช เพราะ
ปรากฏว่า ออกบวชเมื่ออายุค่อนข้างชราแล้ว หรือท่านปรารถ
อย่างไร ?

ข. ไม่ใช่จะเป็นด้วยประกอบกิจการงานไม่ไหวแล้วจึงออกบวช
แม้ท่านกำลังอยู่ครองเหย้าเรือน ท่านก็ไม่ต้องทำงานอะไรที่หนัก
เพราะปรากฏว่า "ท่านเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติมาก มีคน
งานและพาหนะก็มาก" ถ้าจะว่าถึงความสุขในการครองเรือนของ
ท่านเพียงพอ แต่หากท่านได้มาเกิดความคิดขึ้นว่า "ผู้อยู่ครองเรือน
ต้องคอยนั่งรับบาป เพราะการงานที่ผู้อื่นทำไม่ดี" แล้วมีใจเบื่อหน่าย
แลเห็นว่าฆราวาสคับแคบเป็นทางมาแห่งธุลี เมื่อเกิดความคิดเห็นขึ้น
เช่นนี้ จึงทำให้เกิดความเบื่อหน่ายสละทรัพย์สมบัติออกบวช.

ส. ป.

ก. พระมหากัสสปะ เมื่อเบื่อหน่ายในการครองเรือนแล้ว

ออกบวช ในตอนนั้นตามตำนานก็ปรากฏว่า ยังไม่เคยได้พบกับ
พระศาสดามิใช่หรือ ? ถ้าเช่นนั้นท่านบวชกับใคร ? ใครเป็นพระ
อุปัชฌาย์ ? บวชกันด้วยวิธีไหน ?

ด. ในการออกบวชของท่านในตอนแรก ยังไม่เคยได้พบกับพระ
ศาสดาจริง แต่การออกบวชของท่านนั้น กล่าวตามอรรถกถา
น่าจะเห็นว่า ละโภคะทรัพย์ออกบวชจำศีล คงทำตามธรรมเนียม
ของพราหมณ์ คือปฏิบัติเลื่อนความประพฤติกองตนให้สูงยิ่งขึ้นไป
กว่าธรรมดา มุ่งแสดงหาบุญกุศลที่ยิ่งต่อไปอีก เมื่อเป็นเช่นนี้ การ
บวชของท่านก็ต้องเป็นอุทิศบรรพชา ไม่ต้องบวชกับใคร ไม่ต้องมี
ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชด้วยวิธีอธิษฐานใจเอาเอง.

ส. ป.

ด. คำว่า วนปรัสเถ แปลว่าอะไร ? เป็นคำที่ใช้เรียกคน
เช่นไร ? นิยมใช้ในศาสนาไหน ? ถ้าเทียบกับทางไทย จะได้แก่คน
เช่นไร ?

ด. คำว่า วนปรัสเถ แปลว่าผู้อยู่ป่า. เป็นคำที่ใช้เรียกผู้ที่ได้
รับความสุขในทางฤๅษีเพียงพอแล้ว ละโภคะทรัพย์ออกบวชจำศีล
มุ่งบุญกุศลต่อ ๆ ไป. เป็นคำที่นิยมใช้กันอยู่ในศาสนาพราหมณ์
ถ้าเทียบกับทางไทย ก็ได้แก่ผู้มีความบริบูรณ์อันเกิดจากการครอง
เรือนเพียงพอแล้ว มอบหมายปลุกฝังลูกหลานให้เป็นหลักแหล่งแล้ว
ตนก็เข้าวัดถือศีลฟังธรรมมุ่งบุญกุศลต่อไป.

ส. ป.

ก. จงเล่าประวัติของพระมหากัสสปะมาให้ฟัง ตั้งแต่ต้นจน ถึงอุปสมบท ?

ค. พระมหากัสสปะ เป็นบุตรพราหมณ์ กัสสปโคตร ใน บ้านมหาติฏฐะ จังหวัดมคธ เดิมชื่อปิปลิ เมื่อมีวัยได้ ๒๐ ปี ได้ ทำอวามงคลกับนางภัททกาปิลานี ซึ่งเป็นบุตรของพราหมณ์ โกสิยโคตร ณ สาคลนคร จังหวัดเดียวกัน เมื่ออยู่ด้วยกันก็หา มีบุตรธิดาไม่ สกุลของปิปลิมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ เมื่อมารดา บิดาทำกาลแล้ว ปิปลิก็ได้ครอบครองทรัพย์สมบัติต่อมา และ กาลต่อมาสามีภรรยาทั้ง ๒ พากันเห็นว่า ผู้อยู่ครองเรือน ต้องคอย นั่งรับบาป เพราะการงานที่ผู้อื่นทำไม่ดี มีความเบื่อหน่ายเกิดขึ้น จึงพากันออกบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก ด้วยว่าในเวลานั้นยังไม่ได้ พบกับพระผู้มีพระภาค อยู่มาวันหนึ่งจึงได้มาพบพระผู้มีพระภาคที่ ดันพหุบุตรโคธ ในระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาลันทาท่อกัน เกิดความเลื่อมใส จึงรับเอาพระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของตน พระองค์ก็ทรงรับเป็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ แล้วทรงประทานโอวาท ๓ ข้อให้ โดยนัยนี้ พระมหากัสสปะก็เป็นอันได้บวชเป็นภิกษุในธรรม วินัย ด้วยการรับพระโอวาท.

ส. ป.

ก. พระมหากัสสปะ พบพระพุทธเจ้าที่ไหน ? และได้รับโอวาท อย่างไรในที่นั้น ?

ค. ที่ได้รับต้นไทร ชื่อพหุบุตรโคธ ในระหว่างกรุงราชคฤห์

กับเมืองนาลันทาต่อกัน. และได้รับโอวาท ๓ ข้อว่า กัสสปะ ท่าน
พึงศึกษาว่า

๑. เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความเกรงไว้ในภิกษุ ทั้งที่
เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลาง เป็นอย่าง
แรงกล้า.
๒. เราจักฟังธรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจัก
เงี่ยหูฟังธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความ.
๓. เราจักไม่ละสติที่เป็นไปในกาย คือ พิจารณาร่างกายเป็น
อารมณ์.

๒๑/๘/๓๒

ถ. พระมหากัสสปะ เมื่ออุปสมบทแล้ว ได้รับพระโอวาท ๓
ข้อว่า กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า
อย่างไรบ้าง? ในพระโอวาท ๓ ข้อนั้น ข้ออะไรจะสงเคราะห์
เข้าในธรรมข้อไหนได้บ้าง?

๓. พระโอวาท ๓ ข้อว่า กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า
๑. เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความเกรงไว้ในภิกษุ ทั้งที่
เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลาง เป็นอย่าง
แรงกล้า.
 ๒. เราจักฟังธรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจัก
เงี่ยหูฟังธรรมนั้น พิจารณาเนื้อความ.
 ๓. เราจักไม่ละสติที่เป็นไปในกาย คือ พิจารณาร่างกายเป็น
อารมณ์.

สงเคราะห์ดังนี้ คือในข้อที่ ๑ สงเคราะห์เข้าในหิริโอตตปละ เป็นต้น ในข้อที่ ๒ สงเคราะห์เข้าในธมมัสสวนะ และโยนิโสมนสิการ เป็นต้น. ในข้อที่ ๓ สงเคราะห์เข้าในกายคตาสติ และวิปัสสนาญาณ เป็นต้น.

๒๔๖๔

ถ. ได้ยินว่า ท่านพระมหากัสสปะออกบวช อุทิศเฉพาะพระอรหันต์ในโลก เมื่อพบพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงรับเอาเป็นพระศาสดาของตน พระองค์รับไว้เป็นภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ด้วยประทานพระโอวาท ๓ ข้อนั้นอย่างไร ? และสันนิษฐานวิธีอุปสมบทของท่านว่าอุปสมบทด้วยวิธีไหน ?

ต. โอวาท ๓ ข้อนั้นว่า ท่านพึงศึกษาว่า

เราจักเข้าไปตั้งความละเอียดและความเกรงไว้ในภิกษุ ทั้งที่เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลาง เป็นอย่างแรงกล้า ข้อ ๑.

เราจักฟังธรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจักเสียดูลงฟังธรรมนั้นพิจารณาเนื้อความ ข้อ ๑.

เราจักไม่ละสติที่เป็นไปในกาย คือ พิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์ ข้อ ๑.

สันนิษฐานว่าอุปสมบทด้วยวิธีทำนองเอหิภิกขุอุปสัมปทา.

๒/๕/๖๘

ค. พระมหากัสสปะนั้น เมื่อได้อุปสมบทแล้วเป็นเวลานานเท่าไรจึงได้บรรลุพระอรหัต ?

ด. พระมหากัสสปะ เมื่อได้อุปสมบทด้วยวิธีรับโอวาท ๓ ข้อ แล้ว ต่อจากนั้นมาอีก ๘ วัน จึงได้บรรลุพระอรหัต.

ส. ป.

ถ. วรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร กัทราบ แล้วว่ามีหน้าที่ต่างกัน สำหรับพระมหากัสสปะ ท่านเป็นคนวรรณะ ไหนในวรรณะ ๔ นั้น ? รู้ได้อย่างไร ?

ด. พระมหากัสสปะเป็นพราหมณ์ รู้ได้ที่ว่าการประพฤติปฏิบัติ ของท่านเป็นลัทธิของพราหมณ์ ดังจะเห็นได้เมื่อคราวที่ท่านออกบวช จำศีล ก็ปฏิบัติไปตามลัทธิของพราหมณ์ ข้อนี้แหละเป็นเครื่องส่องให้ รู้วรรณะของท่าน.

ส. ป.

ถ. พระมหากัสสปะ ได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็น เยี่ยมแห่งภิกษุผู้ทรงธุดงค์นั้น โดยปกติท่านถือธุดงค์อะไรบ้าง ?

ด. ท่านถนัดถือธุดงค์ ๓ อย่าง คือ ทรงผ้าบังสุกุลจีวรเป็น วัตร ๑ ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๑ ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ๑.

๒๔๗๓-๒๔๗๕

ถ. พระมหากัสสปะถือธุดงค์อะไรบ้าง จนได้รับยกย่องจาก พระศาสดาว่าเป็นเยี่ยมในทางนั้น ?

ด. ถือธุดงค์ ๓ อย่าง คือ ทรงผ้าบังสุกุลจีวรเป็นวัตร ๑ เที่ยว บิณฑบาตเป็นวัตร ๑ อยู่ป่าเป็นวัตร ๑.

๒๔๕๐

ก. พระมหากัสสปะปฏิบัติมกน้อยสันโดษในปัจจุบัน ๔ อย่างไร
ถึงกับพระศาสดาตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้เอาเป็นตัวอย่าง ?

ค. พระมหากัสสปะ เป็นผู้มกน้อยสันโดษในปัจจุบัน ๔ อย่าง
อุกฤษฏ์ คือท่านแสวงหาไม่ได้ก็ไม่สะดุ้งตกใจ แสวงหาได้ก็ไม่
กำหนดในปัจจุบัน ๔ นั้นบริโภค พระบรมศาสดาตรัสเตือนภิกษุ
ทั้งหลายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย พึงศึกษาตาม
อย่างนั้น ท่านทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้ว พึงปฏิบัติเพื่ออย่างนั้น
เถิด" ดังนี้.

๑๑/๕/๖๖

ก. วิสัยอาจารย์กับศิษย์ เมื่ออาจารย์แนะนำอย่างไรในทาง
ที่ถูก ศิษย์ก็ต้องประพฤติตามมิใช่หรือ แต่ไหนพระมหากัสสปะเมื่อ
พระศาสดาทรงแนะนำให้ครองผ้ากฐนหิตจิวร ให้ฉันในที่นิมนต์ ให้
อยู่ใกล้ ๆ กัน ท่านก็หาประพฤติตามไม่ ไม่เป็นอันขาดขึ้นอาจารย์
หรือ ๆ เป็นด้วยเหตุอะไร ?

ค. เพราะธรรมคาถาผู้น้อย เมื่อถูกผู้ใหญ่บังคับหรือแนะนำให้ทำ
อย่างไร ถ้าไม่ทำตามก็ต้องชี้แจงเหตุผลให้ท่านทราบจนท่านเห็นดี
สารด้วย จึงจะทำตามความเห็นของตนได้ อย่างนี้ไม่เรียกว่าขาดขึ้น
พระมหากัสสปะก็เป็นเช่นนั้น ที่ท่านไม่ประพฤติตาม ก็เพราะท่าน
ได้กราบทูลชี้แจงเหตุผลแห่งการถือสันโดษ กับประโยชน์แห่งการ
ถือสันโดษว่า จะได้เป็นทิวฏฐานุคตแห่งคนผู้เกิดมาภายหลัง เพราะ
เมื่อเขาทราบว่าสาวกของพระพุทธเจ้าประพฤติอย่างนี้ เขาก็จักได้

ประพฤติตาม ซึ่งเป็นทางอันวิเศษประโยชน์แก่เขาเอง เมื่อท่านกราบทูลเป็นที่พอพระหฤทัยอย่างนี้ พระองค์จึงได้ประทานสาธุการเป็นอันนับว่าทรงอนุญาตให้ท่านถือไปตามเดิม.

๒๐/๘/๓๐

ถ. ท่านได้รับยกย่องจากพระศาสดา เป็นพิเศษอย่างไรบ้าง ?
ข้อนี้ให้สำเร็จความสันนิษฐานอย่างไรบ้าง ?

ค. ที่ท่านได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาเป็นพิเศษ ก็คือรับผ้าสังฆาฏิที่พระองค์ประทานมาห่ม และพระองค์ก็รับผ้าสังฆาฏิของท่านไปทรงเป็นอันเปลี่ยนกัน และพระองค์ทรงยกย่องไว้ในสมัญฐานคือ ฐานะที่มีธรรมเครื่องอยู่เสมอกับพระองค์ และทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้มักน้อยสันโดษ จนถึงตรัสสอนพวกภิกษุให้ถือเอาเป็นแบบข้อที่ได้รับยกย่องเป็นพิเศษเช่นนี้ ให้สำเร็จความสันนิษฐานว่า ท่านจะได้เป็นผู้ประคิชฐานพระธรรมวงศ์ในอนาคต ทำนองคล้ายกับพระองค์มอบรมค คือพระศาสนาไว้ให้ท่านปกครองต่อไป เช่นเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิเมื่อทรงเห็นว่า พระราชโอรสองค์ใดสมควรจะสืบสันตติวงศ์ต่อไปได้ ก็พระราชทานเกราะนามเป็นเครื่องหมายตำแหน่งรัชทายาทแก่พระราชโอรสองค์นั้น ฉะนั้น.

๒๐/๘/๓๐

ด. พระผู้มีประภาคทรงสรรเสริญพระมหากัสสปะว่า เป็นผู้มีความเครื่องอยู่เสมอกับพระองค์อย่างไร ? เป็นด้วยการยกยอกันหรือมิใช่ ?

ค. ที่พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญเช่นนั้น มิใช่เป็นการยกยอ เพราะพระผู้มีพระภาค มิใช่เป็นผู้เช่นนั้น เมื่อตรัสคำใด คำนั้นย่อมเป็นจริง แม้เพียงเป็นคำพูดเล่นพระองค์ก็ไม่ตรัส ที่พระองค์ทรงยกย่องพระมหากัสสปะเช่นนั้น เพราะพระมหากัสสปะย่อมเป็นเช่นนั้นจริง เช่น พระผู้มีพระภาคทรงเข้าฌานสมาบัติ ทรงยับยั้งอยู่ในฌานนั้นได้สักกาลเท่าไร พระมหากัสสปะ ก็ยับยั้งอยู่ในฌานสมาบัติได้เท่านั้นเหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงยกย่องว่ามีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์.

ส. ป.

ฉ. ใครบวชเพราะศรัทธา? ใครบวชเพราะเบื่อหน่าย? ใครบวชเพราะเพื่อน? และใครบวชเพราะจำใจ?

ค. พระรัฏฐบาลบวชเพราะศรัทธา. พระมหากัสสปะบวชเพราะเบื่อหน่าย. พระวิมลบวชเพราะเพื่อน. และพระนันทะบวชเพราะจำใจ. (ตอบองค์อื่น ถ้าถูกก็ควรให้).

๒๑/๘/๗๒

ฉ. เมื่อคราวพระศาสดาเสด็จนิพพาน ณ สาลวโนทยาน อันเป็นสถานที่พักของมัลลกะศรัย ใกล้เคียงนารานคร ซึ่งเป็นตอนปัจฉิมโพธิกาล ในตำนานออกนามพระสาวกผู้ยังมีชีวิตอยู่ดูแลการคณะสืบมาเพียงกี่องค์ ๆ ไหนเลิศในทางอะไร?

ค. เพียง ๔ องค์ พระมหากัสสปะ เลิศในทางนิมรุตคงค์. พระอุบาลี เลิศในทางทรงพระวินัย. พระอนุรุทธะ เลิศในทางมีทิพพ-

จักขุญาณ. พระอานนท์ เลิศในทางเป็นพหูสูต มีคติคือดำเนินใน
ยุติธรรม มีสติ คือรอบคอบ มีริติ คือปัญญาจำทรง และเป็น
พุทธอุปัฏฐาก.

๒/๕/๖๕

ถ. พระสาวก ๘ องค์ ในอนุพุทธประวัตินั้นมีมหานำหน้า
กี่องค์? คือใครบ้าง? ท่านได้รับยกย่องในทางไหน?

ต. ๒ องค์คือ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ. พระ
มหากัสสปะ ทรงยกย่องทางปฏิบัติมักน้อยสันโดษเป็นต้น. พระ
มหากัจจายนะ ทรงยกย่องในทางเป็นผู้ฉลาดทางอธิบายความแห่งคำ
ที่ย่อให้พิสดาร.

๒/๕/๖๘

ถ. กษัตริย์ พราหมณ์ เศรษฐี ข้าราชการ นักบวชใน
ศาสนาอื่น ยอมตนบวชเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า มีใครเป็น
ตัวอย่าง?

ต. กษัตริย์ ได้แก่พระภัททิยเถรเจ้า. พราหมณ์ ได้แก่พระ
มหากัสสปเถระ. เศรษฐี ได้แก่พระยสะ. ข้าราชการ ได้แก่พระ
มหากัจจายนะ. นักบวช ได้แก่พระโมฆราช.

๑๕/๘/๓๑

พระมหากัจจายนะ

ถ. จงเล่าประวัติพระมหากัจจายนะแต่ต้นจนถึงอุปสมบท และ

๑. มิใช่มีเพียงเท่านี้ จะตอบรูปอื่น ๆ ก็ได้ แต่พึงให้สมกัน. ส. ป.

จงชี้ว่า พระศาสดาทรงยกย่องท่านว่าเยี่ยมในทางไหนด้วย ?

ค. พระมหากัจจายนะ เป็นบุตรพราหมณ์ปุโรหิต ผู้กัจจายนโคตร หรือกัจจายนโคตร ชื่อกัจจายนะ เติบใหญ่ขึ้นเรียนจบไตรเพท เมื่อบิดาถึงแก่กรรมแล้วได้เป็นปุโรหิตแทนที่ ในรัชสมัยแห่งพระเจ้าจันทรปัชโชต ๆ ทรงสดับว่า พระศาสดาได้ตรัสรู้แล้ว ทรงสั่งสอนประชุมชนให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม ใครจะเชิญเสด็จพระศาสดาให้เสด็จมาโปรดชาวกรุงอุชเชนีบ้าง จึงดำรัสสั่งกัจจายนปุโรหิตให้ไปเชิญเสด็จ กัจจายนะทูลลาบวชด้วย ใ้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ออกจากกรุงอุชเชนีพร้อมกับบริวาร ๘ คน ถึงสำนักพระศาสดา ได้ฟังพระธรรมเทศนาบรรลुพระอรหัตผลพร้อมกันทั้ง ๘ คนแล้วทูลขออุปสมบท พระบรมสுகตทรงยกย่องท่านว่าเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายคำที่ย่อให้กว้างขวาง.

๒๔๖๕

ค. พระมหากัจจายนะ เป็นชาวมัชฌิมชนบท หรือปัจฉิมชนบท รู้ได้อย่างไร ?

ค. เป็นชาวปัจฉิมชนบท มีหลักฐานดังนี้

๑. ท่านเป็นชาวกรุงอุชเชนี แห่งวันตีชนบท.

๒. พระพุทธเจ้าประทานอนุญาตให้สงฆ์ปัญจวรรคอุปสมบททุกบุตรในชนบทนั้นได้.

๒๕/๘/๗๑

ค. พระมหากัจจายนะก่อนแต่อุปสมบทเป็นอะไร ? โฉนท่านจึงได้อุปสมบท ?

ด. พระมหากัจจายนะก่อนแต่อุปสมบท เป็นโรหิตของพระเจ้า
จันตปัชโชต กรุงอุชเชนี มีความรู้เรียนจบไตรเพท เมื่อพระเจ้า
จันตปัชโชตได้ทรงทราบข่าวพระศาสดา มีพระราชประสงค์จะใคร่
เชิญเสด็จมาประกาศพระศาสนาที่กรุงอุชเชนี จึงตรัสสั่งกัจจายน-
บุโรหิตให้ไปเชิญเสด็จ กัจจายนะทูลลาเพื่อบวชด้วย ครั้นได้รับพระ
บรมราชานุญาตแล้ว พร้อมด้วยบริวาร ๗ คน ไปเฝ้าพระศาสดา
ได้ฟังธรรมเทศนา บรรลุพระอรหัตพร้อมทั้ง ๘ คน จึงทูลขออุปสมบท
พระศาสดาทรงอนุญาตด้วยพระวาจา ซึ่งเรียกว่าเอหิภิกขุอุปสมบท.

๒๔๖๑

ด. พระศาสดาทรงยกย่องท่านว่าเป็นยอดในทางไหน ? มีเรื่อง
อะไรที่จะแสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ?

ด. พระศาสดาทรงยกย่องท่านว่า เป็นยอดแห่งพระสาวกองค์ ๑
ในการจำแนกคำที่ก่อให้เกิดกว้างขวาง. มีเรื่องที่ท่านจำแนกภัทเทก-
รัตตสูตรที่พระศาสดาทรงแสดงโดยย่อ ให้กว้างขวางแก่ภิกษุทั้งหลาย
เป็นตัวอย่าง .

๒๔๖๑

ด. กรรมที่บุคคลทำแม้ด้วยลำพังใจนี้คนเดียว ก็อาจให้ผลได้
ในปัจจุบัน มีบ้างหรือไม่ ? จงยกตัวอย่างมาให้ดู.

ด. มี. ดังปรากฏในเรื่องของพระมหากัจจายนะว่า โสเรยยะ
บุตรของเศรษฐีได้เห็นพระมหากัจจายนะ มีรูปร่างผิวพรรณสดสวย
จึงนึกว่า ถ้าเราได้ภรรยาที่มีรูปร่างอย่างนี้จักดีนัก ด้วยอำนาจบาป-

กรรมนั้นทำให้เพศแห่งเศรษฐีบุตรนั้นกลายเป็นสตรีไปได้ ต่อเมื่อได้
ขอขมาท่านแล้ว เพศจึงกลับคืน. นี่เป็นตัวอย่างแห่งกรรมที่ทำ
แม้ด้วยลำพังใจนึกเท่านั้น ก็อาจให้ผลในปัจจุบันได้.

ส. ป.

ก. ความไม่ต่างแห่งวรรณะ ๔ เหล่า ที่พระมหากัจจายนะทูล
แก่พระเจ้ามรุตราชวันตีบุตร ๕ ข้อนั้น คืออะไรบ้าง ?

ค. ความไม่ต่างแห่งวรรณะ ๔ เหล่า ๕ ข้อนั้น คือ

๑. ในวรรณะ ๔ เหล่านี้ วรรณะเหล่าใดเป็นผู้มั่งมี วรรณะ
เดียวกันและวรรณะอื่นยอมเข้าเป็นพวกของวรรณะนั้น.

๒. วรรณะใดประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่มีวรรณะ
วรรณะนั้นยอมเข้าสู่อบายเสมอกันหมด ไม่มีพิเศษ.

๓. วรรณะใดประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่มีวรรณะ
วรรณะนั้นยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เหมือนกันหมด.

๔. วรรณะใดทำใจกรรม ทำปรทวาริกรรม วรรณะนั้นต้อง
รับราชอาณาจักรเหมือนกันหมด ไม่มียกเว้น.

๕. วรรณะใดออกบวชตั้งอยู่ในศีลในธรรม วรรณะนั้นยอม
ได้รับความนับถือ ได้รับความบำรุงและได้รับความคุ้มครองรักษาเสมอกัน
หมด.

๒๔๖๔

ก. พระศาสดาทรงสรรเสริญท่านในทางไหน ? เพราะท่านได้
ทำอะไร ? และมีพระสูตรไหนบ้างที่เป็นพยาน ในการที่ท่านได้รับ

ความสรรเสริญในทางนั้น ?

ด. พระศาสดาทรงสรรเสริญท่านว่า เป็นผู้ฉลาดในการอธิบายคำที่ย่อให้กว้างขวาง. เพราะท่านได้อธิบายภทเทภัตตสูตรที่ทรงย่อให้พิสดาร. และมีพระสูตรอื่นอีก คือ มรุษปิณฑิกสูตรและอุทเทส-วิภังคสูตร ที่ท่านแจกธรรมอันพระศาสดาทรงแสดงแล้วโดยย่อให้พิสดาร เป็นพยานในการได้รับความสรรเสริญในทางนี้.

๒๔๖๔

ด. ท่านได้ทำหน้าที่แทนพระศาสดาบ้างหรือไม่ ? ถ้ามี ทำในครั้งไหน ?

ด. ท่านได้ทำการประกาศพระศาสนาในกรุงอุชเชนีแทนพระศาสดา ได้ประดิษฐานพระศาสนาให้ดำรงมั่นคงในพระนครนั้น. ในครั้งเมื่อพระเจ้าจันทรปัชโชต รับสั่งให้ท่านทูลอาราธนาพระศาสดาเสด็จมายังนครของพระองค์ แต่พระศาสดาไม่เสด็จ ทรงอนุญาตให้ท่านไปแทนพระองค์.

๒๔๖๔

ด. พระมหากัจจายนะแก้ปัญหของพระเจ้ามรุตราชอวันตีบุตรในข้อที่พวกพราหมณ์ถือว่า พวกเขาแระเสรีฐบิริสุทธิเกิดจากพรหมความว่าอย่างไร ?

ด. ความในมรุตสูตรว่า วันหนึ่ง พระเจ้ามรุตราชเสด็จไปหาท่าน ตรัสถามว่า "พวกพราหมณ์ถือว่าพวกเขาเป็นผู้ประเสรีฐบิริสุทธิเกิดจากพรหม ท่านเข้าใจอย่างไร ?"

ท่านทูลว่า "นั่นเป็นแต่คำบั่นลือของเขา" และชักอุปมาที่
วรรณะ ๔ เหล่าไม่ต่างอะไรกัน มาถวายเป็นดังต่อไปนี้

๑. วรรณะใดเป็นผู้มั่งมี วรรณะเดียวกันและวรรณะอื่น ย่อม
เข้าเป็นพวกของวรรณะนั้น.

๒. วรรณะใดประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่วรรณะ
วรรณะนั้นย่อมเข้าสู่อบายเสมอกันหมด ไม่มีพิเศษ.

๓. วรรณะใดประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่วรรณะ
วรรณะนั้นย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เหมือนกันหมด.

๔. วรรณะใดทำโจรกรรมปรทวาริกรรม วรรณะนั้นต้องรับ
ราชอาชญาเหมือนกันหมด ไม่มียกเว้น.

๕. วรรณะใดออกบวชตั้งอยู่ในศีลในธรรม วรรณะนั้นย่อม
ได้รับความนับถือบำรุง และความคุ้มครองรักษาเสมอกันหมด ดังนี้.

๑๑/๕/๖๖

ถ. พระมหากัจจายนะ แสดงวรรณะทั้ง ๔ แก่พระเจ้ามธูรราช
อวันตีบุตร ข้อ ๓ กับข้อ ๕ มีเนื้อความอย่างไร ?

ค. ข้อ ๓ ว่า วรรณะใดประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่
มรรณะ วรรณะนั้นย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เหมือนกันหมด. ข้อ ๕

ว่า วรรณะใดออกบวชตั้งอยู่ในศีลในธรรม วรรณะนั้นย่อมได้รับ
ความนับถือ ได้รับบำรุง และได้รับความคุ้มครองเสมอกันหมด.

๒๔๓๓

ถ. การรู้จักถือเอาความแห่งภยิตที่ย่อโดยกว้างขวางก็ดี รู้จัก

ย่อความแห่งภายิตที่พิสดารก็ดี การแสดงแก่ผู้อื่นด้วยภาษาอันให้
ประโยชน์สำเร็จใน ๒ ทางนั้นก็ดี การมีไหวพริบดี ท่านว่าเป็นคุณ-
สมบัติของพระมหากัจจายนะ จะเทียบให้ลงในปฏิสัมภิทาข้อไหนได้
บ้าง ?

ต. การรู้จักถือเอาความแห่งภายิตที่ย่อให้กว้างขวาง เทียบลง
ในอรรถปฏิสัมภิทา.

การรู้จักย่อความแห่งภายิตที่พิสดาร เทียบลงในธรรม-
ปฏิสัมภิทา.

การแสดงแก่ผู้อื่นด้วยภาษาอันให้ประโยชน์สำเร็จใน ๒ ทางนั้น
เทียบลงในนิรุตติปฏิสัมภิทา.

การมีไหวพริบดี เทียบลงในปฏิภาณปฏิสัมภิทา.

๖/๘/๖๕

ด. การรู้เนื้อความแห่งธรรม ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ตนและ
ผู้อื่น ก็พระสาวกองค์ไหนเป็นเอตทัคคะในทางนี้ ? และให้สำเร็จ
ประโยชน์อย่างไร ?

ต. พระมหากัจจายนะจะเป็นเอตทัคคะในทางนี้ และให้สำเร็จ
ประโยชน์แก่ท่าน ในอันเข้าใจทราบซึ่งในธรรมที่พระศาสดาทรง
แสดงแล้ว และได้ชี้แจงเนื้อความแห่งธรรมนั้น ๆ ให้ผู้ไม่รู้
ให้รู้ตาม.

๒๔๖๓

ด. ทราบว่าพระมหากัจจายนะเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายความ

แห่งคำที่ย่อให้พิสดาร เป็นกำลังใหญ่ของพระศาสดา ในการประกาศ
พระพุทธศาสนาทางชนบทไหน ? ธรรมเนียมของท่านที่พระธรรม-
สงคากาจารย์ยกขึ้นสู่สังคีติ คือเรื่องอะไรบ้าง ?

ด. ทางวันดีชนบท (นครหลวงชื่ออุชเชนี). ธรรมเนียม
ของท่าน คือภัทเทกรัตตสูตร ๑ มรุษิปณทิกสูตร ๑ อุทเทสวิงค-
สูตร ๑ มรุษสูตร ๑.

๒/๕/๖๕

ด. ผู้ปฏิบัติอย่างไรเรียกว่า "ภทฺเทกรตฺโต" แปลว่า ผู้มี
ราตรีเดียวเจริญ ? พระเถระรูปไหนเข้าใจเรื่องนี้ดีนัก จนถึงได้รับความ
ยกย่องจากพระบรมศาสดา ?

ด. ผู้มีความเพียรไม่เกียจคร้าน ทั้งกลางวันกลางคืน อยู่ด้วยความ
ไม่ประมาท เรียกว่า "ภทฺเทกรตฺโต" พระมหากัจจายนะ.

๘/๕/๖๗

ด. พระโศณกุฎิกัณณะ ได้บรรพชาอุปสมบทจากใคร ? เกี่ยว
ข้องเป็นอะไรกันกับพระอุปัชฌาย์บ้างหรือเปล่า ? ได้บรรพชาอุปสมบท
เมื่อครั้งไร ?

ด. ได้บรรพชาอุปสมบทจากพระมหากัจจายนะ. เกี่ยวข้องกับ
พระอุปัชฌาย์โดยฐานเป็นอุปัฏฐาก. ได้บรรพชาอุปสมบทเมื่อครั้ง
พระมหากัจจายนะอยู่ ณ เขาโกรก.

ส. ป.

ด. พระศาสดาตรัสแสดงความเพียรชอบ ที่บุคคลปรารถนา

ไปก็เข้าไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ที่ย่อหย่อนนัก ก็เป็นไปเพื่อความ
เกียจคร้าน ต่อเพียรพอเสมอ จึงสำเร็จประโยชน์ แล้วทรงเทียบ
ด้วยพิน ๓ สายนั้น ตรัสแสดงแก่ใคร ? เหตุไรจึงตรัสอย่างนั้น ?

ด. ตรัสแก่พระโสณโกปิวิสะ เพราะท่านทำความเพียรเกิน
ขนาด เคนจกรมไม่หยุด จนเท้าแตกก็ไม่ได้บรรลุนิพพานอะไร.

ตรัสแสดงเพื่อให้ทำความเพียรพอดกลาง ๆ ที่เทียบด้วยพิน ๓ สาย ก็
เพราะเมื่อท่านเป็นคฤหัสถ์ เป็นผู้ฉลาดในการคิดพิน.

๓๔๖๒

ด. ท่านองค์นั้น เป็นเอตทัคคะในทางไหน ?

ด. เป็นเอตทัคคะในทางปรารภความเพียร.

๒๔๖๒

ด. มีพระพุทธภายิตว่า "โมกฺโข กลฺยาณียา สาธุ" แปลง
วาจาจน ยังประโยชน์ให้สำเร็จ ดังนี้. พระสาวกองค์ไหนประพฤติ
ตามได้เป็นอย่างดี ถึงกับพระศาสดาทรงยกย่องไว้ในที่เอตทัคคะ ?
พระอุปัชฌายะของท่านมีนามว่าอะไร ?

ด. พระโสณกุฎิกัณณะ. พระอุปัชฌายะของท่าน มีนามว่า
พระมหากัจจายนะ.

๒/๕/๖๕

ด. พระบรมพุทโธวาท ที่ยกสายพินขึ้นเปรียบกับความเพียร
ทรงแสดงแก่ใคร ? ปรารภเหตุอะไร จึงทรงแสดงเช่นนั้น ?

ด. ทรงแสดงแก่พระโสณโกปิวิสะ เพราะปรารภเหตุที่ท่านผู้นี้

ทำความเพียรกล้าเกินไป เดินจงกรมจนเท้าแตกโลหิตไหล ไปไหนไม่ได้ แล้วคิดท้อถอยว่า ทำความเพียรถึงเพียรนี้แล้ว ยังมีได้บรรลुธรรมพิเศษ ใครจะเลิกเสีย.

๒๔๘๐

พระโมฆราช

ถ. ทำไมมาณพ ๑๖ คนจึงได้ไปทูลถามปัญหา (โศภสปัญหา) กะพระศาสดา? เมื่อถามตลอดแล้ว ทั้ง ๑๖ คนได้บรรลुकุณธรรมอย่างไรหรือไม่?

ค. เพราะพาวรีพราหมณ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ของมาณพ ๑๖ คน นั้นได้ทราบกิตติศัพท์ว่า พระศาสดาปฎิญาพระองค์ว่าเป็นผู้ตรัสรู้ชอบเอง แสดงธรรมสั่งสอนประชุมชน มีคนเชื่อและเลื่อมใส ยอมตนเป็นสาวกปฏิบัติตามคำสั่งสอนเป็นอันมากคิดหลากหลาย และใคร่สืบสวนให้ได้ความแน่ จึงผูกปัญหา ๑๖ ข้อ ให้ศิษย์ ๑๖ คน ๆ ละข้อไปทูลถามลองดู มาณพ ๑๖ คนกับบริวาร เว้นแต่บิณฑิยมาณพ มีจิตพ้นจากอาสวะไม่ถ่อมมั่นด้วยอุปาทาน. ส่วนบิณฑิยมาณพเป็นแต่ได้ดวงตาเห็นธรรม เพราะโทษฟุ้งซ่านระลึกถึงอาจารย์ในเวลาที่พักนั้น จึงไม่อาจทำจิตใจให้พ้นได้.

๒๔๖๑

ถ. ในมาณพ ๑๖ คน ศิษย์พราหมณ์พาวรี ใครเป็นหัวหน้ามาเฝ้าพระศาสดา? เมื่อได้ฟังตรัสพยากรณ์ปัญหาแล้ว ท่านเหล่านั้นได้สำเร็จคุณวิเศษอย่างไรบ้าง? ใครเป็นผู้กลับไปแจ้งข่าวแก่อาจารย์?

ส่วนอาจารย์ได้รับผลอย่างไรบ้าง ?

ด. อชิตมาณพเป็นหัวหน้า เมื่อได้ฟังพยากรณ์ปัญหาแล้ว
มาณพ ๑๕ คน เว้นแต่ปิงคิยะ ส่งใจไปตามธรรมเทศนา จิต
ก็พ้นจากอาสวะไม่ถือนันด้วยอุปาทาน ส่วนปิงคิยะเป็นแต่ได้ธรรม-
จักขุ ปิงคิยะนั่นเองเป็นผู้ไปแจ้งข่าวแก่อาจารย์ ส่วนอาจารย์ได้บรรลุ
ธรรมากิสมัยเพียงชั้นเสขภูมิ แต่ไม่ปรากฏว่าพระเสขะชั้นไหน.

๒๔๖๒

ด. อชิตมาณพได้กราบทูลถามปัญหาแก่พระศาสดา สรุปลง
คงได้ปัญญาก็ข้อ ? ในข้อต้นว่าอะไร ? ทรงพยากรณ์ว่าอะไร ?

ด. เมื่อสรุปลงได้ปัญหา ๔ ข้อ. ในข้อต้นว่า "โลกคือหมู่
สัตว์อันอะไรปิดบังไว้ จึงหลงดูอยู่ในที่มืด เพราะอะไรเป็นเหตุ
จึงไม่มีปัญญาเห็นปรากฏ พระองค์ตรัสว่า อะไรเป็นเครื่องฉาบได้
สัตว์โลกนั้นให้ติดอยู่ และตรัสว่า อะไรเป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลก."

ทรงพยากรณ์ว่า "โลกคือหมู่สัตว์อันอวิชชาคือความไม่รู้แจ้ง
ปิดบังไว้ จึงหลงดูอยู่ในที่มืด เพราะความอยากมีประการต่างๆ
และความประมาทเดินเลื้อย จึงไม่มีปัญญาเห็นปรากฏ เรากล่าวว่า
ความอยากเป็นเครื่องฉาบได้สัตว์โลกให้ติดอยู่ และเรากล่าวว่า ทุกข์
เป็นภัยใหญ่ของสัตว์โลกนั้น."

ส. ป.

ด. ในมาณพ ๑๖ คนนั้น ใครเป็นผู้ถามปัญหาที่ ๒ ? ถามว่า
อะไร ? ทรงพยากรณ์ว่าอย่างไร ?

ค. ติสสเมตเตยขมาณพเป็นผู้ถามปัญหาที่ ๒. ถามว่า "ใคร
เชื่อว่าเป็นผู้สันโดษ คือเต็มความประสงค์ในโลกนี้ ความอยากซึ่ง
เป็นเหตุทะเยอทะยานดิ้นรนของใครไม่มี ใครรู้ส่วนข้างปลายทั้ง ๒
ด้วยปัญญาแล้ว ไม่ติดอยู่ในส่วนท่ามกลาง พระองค์ตรัสว่า ใคร
เป็นมหาบุรุษ ใครล่วงความอยากอันผูกใจสัตว์ไว้ในโลกนี้ จุจค้าย
เป็นเครื่องเย็บผ้าให้ติดกันไปได้."

ทรงพยากรณ์ว่า "ภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์ สำรวมในกาม
ทั้งหลาย ปราศจากความอยากแล้ว มีสติระลึกรู้ได้ทุกเมื่อ พิจารณา
เห็นโดยชอบแล้ว ดับเครื่องร้อนกระวนกระวายเสียได้แล้ว เชื่อว่า
เป็นผู้สันโดษ คือเต็มความประสงค์ในโลกนี้ ความอยากซึ่งเป็น
เหตุทะเยอทะยานดิ้นรนของภิกษุนั้นแลไม่มี ภิกษุนั้นแลรู้ส่วนข้าง
ปลายทั้ง ๒ ด้วยปัญญาแล้ว ไม่ติดอยู่ในส่วนท่ามกลาง เรากล่าวว่า
ภิกษุนั้นแลเป็นมหาบุรุษ ภิกษุนั้นแลล่วงความอยากอันผูกใจสัตว์ไว้
ในโลกนี้ จุจค้ายเป็นเครื่องเย็บผ้าให้ติดกันไปได้."

ส. ป.

ณ. หมู่มนุษย์ในโลกนี้ อาศัยอะไร จึงบูชาัญญบวงสรวงเทวดา
นี้เป็นปัญหาของใคร ? ท่านผูกขึ้นเองหรือใครผูกให้ และได้รับ
พยากรณ์จากพระบรมศาสดาว่าอย่างไร ?

ค. เป็นปัญหาของปุณณกมาณพ. ท่านไม่ได้ผูกขึ้นเอง พรหมณ์
พาวรีอาจารย์ของท่านผูกให้. ได้รับพุทธพยากรณ์ว่า "หมู่มนุษย์
เหล่านั้นอยากได้ของที่ตนปรารถนา อาศัยของที่มิชราทรุดโทรม จึง

บุชชัญญบวงสรวงเทวดา" ดังนี้.

๓/๕/๖๓

ถ. เมตตคฺวุมาณพ เป็นคนถามปัญหาที่เท่าไร ? ปัญหาที่ว่า "ทุกข์ในโลกหลายประการ ไม่ใช่แต่อย่างเดียว มีมาแล้วแต่อะไร" นั้น ใครเป็นผู้ถาม ? และทรงแก้ว่ากระไร ?

ต. เมตตคฺวุมาณพ เป็นคนถามปัญหาที่ ๔. เมตตคฺวุเป็นผู้ถาม. ทรงแก้ว่า "ทุกข์ในโลกนั้นมีอุปธิ คือกรรมและกิเลสเป็นเหตุ ล้วนเกิดมาแต่อุปธิ ผู้ใดเป็นคนเขลาไม่รู้แล้วกระทำอุปธินั้นให้เกิดขึ้น ผู้นั้นย่อมถึงทุกข์เนื่อง ๆ."

ส. ป.

ถ. มาณพ ๑๖ คนนั้น คนที่ทูลถามปัญหาคำรบ ๕ และ ๖ นั้น คือใคร ? และปัญหาที่นำมาทูลถามนั้นตนได้คิดขึ้นเองหรืออย่างไร ?

ต. คนที่ทูลถามปัญหาคำรบ ๕ คือ โชตคฺวุมาณพ, ที่ทูลถามปัญหาคำรบ ๖ คืออุปสิวมานพ. ปัญหาที่ทูลถามนั้น ตนไม่ได้คิดขึ้นเอง พาวรีพราหมณ์เป็นผู้ศุภมอบให้มาถาม.

ส. ป.

ถ. ชนทั้งหลายกล่าวว่า "มุนีมีอยู่ในโลก" ดังนี้ ข้อนี้เป็นอย่างไร ? เขาเรียกคนถึงพร้อมด้วยญาณหรือถึงพร้อมด้วยการเลี้ยงชีวิตว่าเป็นมุนี ? ปัญหานี้ใครเป็นผู้ถาม ? พระศาสดาทรงพยากรณ์อย่างไร ?

ต. นันทมานพเป็นผู้ทูลถาม. พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า

"ผู้ฉลาดในโลกนี้ ไม่กล่าวว่าเป็นมุนี ด้วยความเห็น ด้วยความ
สดับ หรือด้วยความรู้. เรากล่าวว่า คนในทำตนให้ปราศจากกอง
กิเลส เป็นผู้หาภิเลสมิได้ ไม่มีความหวังทะยานอยาก เทียวอยู่
คนผู้นั้นแลชื่อว่ามุนี."

๒/๕/๖๕

ถ. ใครเป็นผู้ไปกราบทูลขอให้พระผู้มีพระภาค ตรัสบอกธรรม
เป็นเหตุถอนตัณหา ? พระองค์ตรัสบอกอย่างไร ?

ค. เหมกมาณพ เป็นผู้ไปกราบทูลขอให้พระผู้มีพระภาคตรัส
บอก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ชนที่รู้ว่าพระนิพพานเป็นที่บรรเทา
ความกำหนัดพอใจในอารมณ์ที่รัก ซึ่งได้เห็น ได้ฟัง ได้ดม ได้ชิม
ได้ถูกต้อง ได้รู้แล้วด้วยใจ และเป็นธรรมไม่เปลี่ยนแปลง คังนั้น
แล้ว เป็นคนมีคติ มีธรรมอันเห็นแล้ว ดับกิเลสได้แล้ว ผู้สงบ
ระงับกิเลสได้แล้วนั้น ข้ามลวงตัณหาอันให้ติดอยู่ในโลกได้."

ส. ป.

ด. ก่อนแต่โตทยขมาณพทูลถามปัญหา ใครเป็นผู้เริ่มจะทูล
ถาม แต่พระศาสดาทรงห้ามเสีย ? เพราะเหตุไรจึงทรงห้ามเสียเล่า ?

ค. โมฆราชเป็นผู้เริ่มจะทูลถาม แต่ไม่ทันได้ถาม ถูกพระ
ศาสดาทรงห้ามเสีย เพราะทรงเห็นว่าอินทรีย์ของเธอยังไม่แก่พอ
จึงให้รอเพื่ออบรมอินทรีย์ให้ยิ่งขึ้นไปอีก.

ส. ป.

ด. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "พระนิพพานอันไม่มีกิเลสเครื่อง

กังวล ไม่มีต้นหาอุปาทาน เป็นที่สิ้นชรามณะ นี่เป็นจุดเกาะ
หาใช้ธรรมอื่นไม่" ดังนี้ พระองค์ตรัสแก่ใคร ? เพราะเขาถามว่า
อย่างไร ?

ด. ตรัสแก่กัปปมาณพ เพราะกราบทูลถามให้ตรัสบอกธรรม
ซึ่งเป็นที่พึง.

ส. ป.

ถ. ในมาณพ ๑๖ คนนั้น พระศาสดาตรัสแนะนำใคร ให้นำ
ความกำหนัดในกามออกเสียให้สิ้น และไม่ยึดถือกิเลสเครื่องกังวลด้วย
ต้นหาและทักขิ ?

ด. ตรัสแนะนำชตุกัณณิมาณพ.

ส. ป.

ถ. เมื่อชตุกัณณิมาณพทูลถามเสร็จแล้ว ใครเป็นผู้ถามต่อไป ?
จัดเป็นปัญหาที่เท่าไร ?

ด. กัทรารุชมาณพทูลถามต่อไป จัดเป็นปัญหาที่ ๑๒.

ส. ป.

ถ. โลกมีอะไรผูกพันไว้ ? อะไรเป็นเครื่องสัญจรของโลกนั้น
ท่านกล่าวกันว่า "นิพพาน ๆ" ดังนี้ เพราะอะไรได้ นี้ใครเป็นผู้
ทูลถาม ? ทรงพยากรณ์อย่างไร ?

ด. อุทยมาณพเป็นผู้ทูลถาม พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า
"โลกมีความเพลิดเพลินผูกพันไว้ ความตริกเป็นเครื่องสัญจรของ
โลกนั้น ที่ท่านกล่าวกันว่านิพพาน ๆ ดังนี้ เพราะละต้นหาเสียได้."

ส. ป.

ถ. ใครได้ทูลถามถึงญาณของบุคคลผู้บรรลุรูปฌานแล้ว ควรทำอะไรต่อไปอีก? ทรงแนะนำอย่างไร?

ค. โปสาลมาณพได้ทูลถาม ทรงแนะนำว่า "ตถาคตทราบภูมิเป็นที่ตั้งแห่งวิญญาณทั้งหมด จึงทรงทราบบุคคลผู้แม้ยังตั้งอยู่ในโลกนี้ มีอสังขยัสน้อมไปในอากิญจัญญายตนภพ มีอากิญจัญญายตนภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้า บุคคลผู้นั้นรู้ว่ากรรมอันเป็นเหตุให้เกิดในอากิญจัญญายตนภพ มีความเพลิดเพลินยินดีเป็นเครื่องประกอบ ดังนี้แล้ว ถ้าดับนั้น ย่อมพิจารณาเห็นสหชาตธรรม ในอากิญจัญญายตนฌานนั้นแจ้งชัดโดยลักษณะทั้ง ๓ ข้อนี้เป็นญาณอันต้องแท้ของผู้นั้น ผู้มีพระหมจรรย์ได้ประพฤติดจบแล้ว."

ส. ป.

ก. ในโสฬสปัญหา ใจความแห่งปัญหาและพยากรณ์ลำดับที่ ๑๕ มีว่าอะไร? ใครเป็นผู้ถาม? และท่านเป็นเอตทัคคะทางไหน?

ค. ใจความแห่งปัญหาลำดับที่ ๑๕ มีว่า "จักพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจักไม่แลเห็น" พุทธพยากรณ์มีว่า "จงเป็นผู้มีสติพิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นในตัวของเราเสีย มัจจุราชจึงจะไม่แลเห็น" โมฆราชมาณพเป็นผู้ทูลถามปัญหานี้ ในอวสานแห่งปัญหาพยากรณ์ ท่านได้สำเร็จจอร์หัตผล ทูลขออุปสมบทในสำนักพระศาสดา ได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะแห่งพระสาวกผู้ทรงจิรวรเสรั้าหมอง.

ถ. พระโมฆราชเป็นพระสาวกที่เท่าไรในพระสาวก ๑๖ องค์?
ท่านได้สำเร็จด้วยพระกรรมเทศนาอะไร?

ต. ที่ ๑๕. ด้วยพระกรรมเทศนาแสดงสุญญตานุปัสสนา.

๒๔๖๓

ถ. จงแจกบุคคล ๔ จำพวก อันจะพึงให้เลื่อมใสได้ด้วยอาการ
ต่างกัน?

ต. บุคคลทั้ง ๔ จำพวกนั้น คือ จำพวกหนึ่งถือประมาณในรูป
คือ พอใจในการดูการเห็น เรียกว่า รูปปมาณิกา อีกจำพวกหนึ่ง
เป็นผู้ถือประมาณในเสียง คือชอบฟังเสียง เรียกว่า โฆสปมาณิกา
อีกจำพวกหนึ่งเป็นผู้ถือประมาณในของเส้าหมอง ของคนประพฤติ
ปอน คือการครองผ้าเก่าคร่ำคร่า เรียกว่า ลูขัปปมาณิกา อีก
จำพวกหนึ่ง เป็นผู้ถือประมาณในธรรม ชอบใจเฉพาะข้อปฏิบัติ
เรียกว่า ฐัมมปมาณิกา.

๒๔๖๔

ถ. การนุ่งห่มผ้าที่เส้าหมอง ไม่สื่อความสกปรกน่ารังเกียจ
ดอกหรือ? พระศาสดาทรงเห็นอำนาจประโยชน์อย่างไร จึงทรงยก
ย่องพระโมฆราช ว่าเป็นเอตทัคคะในทางนี้?

ต. ผ้าที่เส้าหมองในที่นี้ มิใช่หมายความว่า ผ้าสกปรก
เปรอเปื้อนหรือเลอะเทอะ เป็นผ้าที่สะอาด แต่มีเส้าหมอง คือ
ไม่ฉูดฉาดและคร่ำคร่า ท่านผู้นุ่งห่มผ้าชนิดนี้ จึงไม่ใช่สื่อความสกปรก
และไม่น่ารังเกียจ ในการที่พระศาสดาทรงยกย่องพระโมฆราชว่า

เป็นเหตุทักคะในทางนี้ เพราะท่านที่นุ่งห่มผ้าเช่นนี้ ย่อมทำให้บุคคล
จำพวกลูขัปปมาณิกา ผู้ถือประมาณในของเส้าหมอง ผู้ชอบคน
ประพฤติปอน ให้เลื่อมใสได้โดยง่าย.

๒๔๖๘

ก. การนุ่งห่มผ้าที่เส้าหมอง เป็นของไม่น่าดูไม่น่าชมมิใช่
หรือ? เหตุไฉนพระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องพระโมฆราชไว้ใน
ตำแหน่งนี้?

ค. การนุ่งห่มผ้าที่เส้าหมอง เป็นการนำดูน่าชมของคนบาง
พวก ไม่เป็นการนำดูน่าชมของคนบางพวก เพราะชนทั้งหลายถือ
ประมาณผิดกัน เหตุคั้งนั้น พระอรรถกถาจารย์เจ้า จึงพรรณนา
บุคคล ๔ จำพวกนั้นไว้. พระศาสดาทรงยกย่องพระโมฆราชไว้ใน
ตำแหน่งนี้ ก็เพราะเหตุว่า ชนจำพวกอันชื่อว่าลูขัปปมาณิกา ย่อมได้
ความเลื่อมใสในท่าน ด้วยอาการที่ท่านทรงผ้าจีวรอันเส้าหมอง.

๒๔๖๙

ก. ความเลื่อมใสในพระสงฆ์ของมหาชน มีหลักกล่าวว่า อาจ
เกิดขึ้นโดยวิธีใดบ้างหรือไม่? ถ้ามี จงบรรยายมา.

ค. มีหลักกล่าวไว้ในอรรถกถาว่า บุคคล ๔ จำพวก อันจะพึง
ให้เลื่อมใสได้ด้วยอาการต่างกัน พวกหนึ่งถือประมาณในรูป คือ
พอใจในการดูการเห็น เรียกว่า รูปปมาณิกา พวกหนึ่งถือประมาณ
ในเสียง คือชอบฟังเสียง เรียกว่า โฆสปมาณิกา พวกหนึ่งถือ
ประมาณในของเส้าหมอง คือ ชอบคนประพฤติปอน เรียกว่า

ลูขัปปมาณิกา พวกหนึ่งถือประมาณในธรรม คือชอบใจเฉพาะใน
ข้อปฏิบัติ เรียกว่า ชัมมัปปมาณิกา.

๒๔๖๕

ถ. ใครเป็นผู้ทูลขอให้พระองค์ตรัสบอกธรรมเป็นเครื่องละชาติ
ชราในอัทธานี้? และตรัสบอกอย่างไร?

ค. ปิงคิยมาณพเป็นผู้ทูลให้ตรัสบอก และได้ตรัสบอกว่า "ท่าน
จงเป็นคนไม่ประมาทละค้นหาเสียเถิด จักได้ไม่ต้องเกิดอีกต่อไป."

ส. ป.

ด. อาจารย์กลับเป็นศิษย์ ๆ กลับเป็นอาจารย์ มีอยู่ในศาสนานี้
ผู้นี้คือใครกับใคร?

ต. คือพราหมณ์พาวรี เคยเป็นอาจารย์ของปิงคิยมาณพ แต่
ภายหลังเมื่อปิงคิยมาณพได้อุปสมบทแล้ว กลับไปวิสันาโสฬสปัญหา
ให้ฟัง จนพราหมณ์พาวรีตั้งอยู่ในเสขภูมิ ท่านปิงคิยะจึงกลับเป็น
อาจารย์ในธรรมวินัยนี้.

๒๔๖๓

เบ็ดเตล็ด*

ถ. พระศาสดามีกายสูงใหญ่กว่าพระสาวกทั้งนั้นหรือ หรือพระสาวกผู้สูงใหญ่กว่า หรือใกล้เคียงกับพระศาสดาก็มี? สังเกตรู้ได้อย่างไร?

ต. พระสาวกผู้สูงใหญ่กว่าพระศาสดาไม่ปรากฏ. ผู้ต่ำกว่าปรากฏว่าพระอุทายี สังเกตรู้ด้วยฝ่ามือที่ทรงพระอนุญาตไว้ เดิมทีพอประทับนั่งได้ พระอุทายีนั่งไม่ค่อยพอ จึงต้องทรงพระอนุญาตเพิ่มชายขึ้นอีก. พระสาวกผู้ใกล้เคียงกับพระศาสดาปรากฏว่า พระมหากัสสปะและพระนันทะ สังเกตรู้ด้วยการที่พระศาสดาทรงรับผ้าสังฆาฏิของพระมหากัสสปะไว้ทรง และประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์แก่ท่าน และด้วยเรื่องเล่าว่า พระนันทะเป็นพุทธอนุชาต่ำกว่าพระศาสดา ๔ นิ้ว มีพระโอมละม้ายกัน ท่านดำเนินมาแต่ไกล พระภิกษุสำคัญว่า พระศาสดาเสด็จมา ลุกรับเสด็จ เกื้อก็มี.

๘/๑๑/๖๐

๑. ปัญหาต่อไปนี้เป็นประวัติของพระสาวก ที่มีมาในพุทธธานุพุทธประวัติ ไม่ได้อยู่ในอนุพุทธประวัติ แต่ท่านได้ใช้ออกเป็นข้อสอบ น. ธ. และ ธ. ศ. ชั้นโท นักเรียนโดยมากเข้าใจว่าท่านได้อามาจากหนังสืออนุพุทธประวัติ ๔๐ องค์บ้าง ๘๐ องค์บ้าง ความจริงมิใช่เป็นเช่นนั้น เพราะอนุพุทธประวัติ ๔๐ องค์ หรือ ๘๐ องค์ ไม่ใช่เป็นหนังสือหลักสูตร เพราะฉะนั้น นักเรียน น. ธ. หรือ ธ. ศ. ชั้นโท จึงสมควรต้องดูไว้ ทั้งอนุพุทธประวัติ ๘ องค์ ทั้งพุทธธานุพุทธประวัติ ส. ป.

ถ. ใครได้บรรพชาเป็นสามเณรที่แรก ? และพระศาสดาทรง
ให้บรรพชาเองหรือให้ใครให้ ? ด้วยวิธีอะไร ?

ค. พระราหุลพุทธโอรส. พระศาสดาไม่ได้ทรงบรรพชาให้ ได้
ตรัสสั่งพระสารีบุตรให้ ๆ บรรพชา ด้วยวิธีรับสรณคมน์ ๓ เหมือนวิธี
ทรงอนุญาตแก่ภิกษุ เมื่อครั้งแรกส่งไปประกาศพระศาสนา ซึ่งเรียกว่า
ติสรณคมนูปสัมปทา.

๒๔๖๑

ด. ใครได้แสดงธรรมเทศแก่พระเจ้าโกรัพยะ ? ในธรรมเทศ
นั้น ความว่าอะไร ?

ค. พระรัฐบาลเถระ ได้แสดงธรรมเทศแก่พระเจ้าโกรัพยะ
ในธรรมเทศนั้น ข้อ ๑ ว่า โลก คือหมุ่สัตว์อันขราผู้นำ ๆ เข้าไป ไม่ยั่งยืน,
ข้อ ๒ ว่า โลกไม่มีผู้ป้องกัน ไม่เป็นใหญ่จำเพราะตน, ข้อ ๓ ว่า โลก
ไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน จำต้องสละสิ่งทั้งปวงไป. ข้อ ๔ ว่า โลกพร้อม
อยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิม เป็นทาสแห่งตัณหา.

๒๔๖๑

ด. จงแสดงประวัติของพระอุบาลี ตั้งแต่ยังไม่ได้อุปสมบท
จนถึงได้อุปสมบท ?

ค. พระอุบาลี เมื่อยังไม่ได้อุปสมบท เป็นช่างกัลบก (กุษา-
มาลา) ของศากยสกุล เมื่อศากยะและโกถิยะ มีพระเจ้าภัททิยะ
และอนรุทธศากยะเป็นต้นออกทรงผนวช ได้ออกบวชด้วย และได้บวช
ก่อนตามความประสงค์ของศากยะ ซึ่งทรงหวังจะทรงทำสามิจักรม

แบบประกอบนักธรรมโท - ประมวลปัญหาและเฉลยอนุพุทธประวัติ - หน้าที่ 95
แก่พระอุบาลีเมื่อบวชแล้ว เพื่อทรงละมานะอันเป็นไปกล้า.

๒๔๖๑

ถ. เมื่อท่านอุปสมบทแล้ว ได้ทำการอะไรที่เป็นประโยชน์
สำคัญในพระพุทธศาสนา ?

ต. ได้เป็นผู้วิสันนาพระวินัย ในเวลาทำปฐมสังคายนา.

๒๔๖๑

ถ. มีเรื่องว่า "พระศาสดา ถ้าเสด็จไปทรงแสดงธรรมเทศนา
ในที่อื่น ๆ ถัดหลังพระอาณนท์แล้ว เมื่อเสด็จกลับมาเป็นต้องทรงแสดง
ธรรมเทศนานั้นแก่พระอาณนท์อีก" ดังนี้ เพราะเหตุไร ?

ต. เพราะพระอาณนท์ได้ทูลขอพรไว้ เพื่อให้เป็นเช่นนั้น เมื่อ
ก่อนจะเข้ารับเป็นพุทธอุปัฏฐาก.

๒๔๖๑

ถ. พระอาณนทเถระได้บรรลุโสดาปัตติผล ด้วยได้ฟังเทศนาใน
สำนักใคร ? และได้บรรลุพระอรหัตผลเมื่อไร ?

ต. ได้บรรลุโสดาปัตติผล ด้วยได้ฟังเทศนาในสำนักพระ
บุณณมันตานีบุตร. ได้บรรลุพระอรหัตผลในวันก่อนรุ่งขึ้นจะทำ
ปฐมสังคายนา.

๒๔๖๒

ถ. พระอาณนท์เมื่อจะรับหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐาก ได้ทูลขอพร
กี่ประการจึงรับหน้าที่ ? พรเหล่านั้นว่าอย่างไร ?

ต. ท่านได้ทูลขอพร ๘ ประการ พร ๘ ประการนั้น คือ ข้อที่ ๑

และข้อที่ ๒ ขอไม่ให้พระองค์ประทานจีวรและบิณฑบาตอันประณีต
ข้อที่ ๓ ขอไม่ให้ต้องอยู่ในที่ประทับ ข้อที่ ๔ ขอไม่ให้ทรงพาไปใน
ที่นิมนต์ ข้อที่ ๕ ขอให้เสด็จไปในที่นิมนต์ที่ท่านรับไว้ ข้อที่ ๖ ขอ
ให้พาบริษัทที่มาแต่ไกลเข้าเฝ้าได้ในขณะที่มา ข้อที่ ๗ ขอให้ได้กราบ
ทูลถามความสงสัยได้ทุกเมื่อ ข้อที่ ๘ ถ้าได้ตรัสเทศนาในที่ลับหลัง
ขอให้ตรัสเทศนานั้นแก่ท่านอีก.

๒๔๖๒

ถ. ท่านเห็นโทษและอนิสงส์อย่างไร จึงทูลขออย่างนั้น ?

ต. ใน ๔ ข้างต้นท่านเห็นโทษว่า ถ้าจักได้อย่างนั้น จักมี
คนพูดได้ว่า พระอานนที่ได้ลาภอย่างนั้น ๆ อุปัฏฐากอย่างนี้จะหนัก
หนาอะไร เห็นอนิสงส์ ๓ ข้อข้างปลายว่า ถ้าจักไม่ได้อย่างนั้น
จักมีคนพูดได้ว่า อุปัฏฐากจะได้ประโยชน์อะไร เพราะพระองค์ไม่
สงเคราะห์แม้ด้วยกิจเท่านี้ ถ้าจักไม่ได้ในข้อสุดท้าย เขาจักว่าได้ว่า
ท่านไม่รู้เรื่องแม้เท่านี้ ไม่ละพระศาสดา ตามเสด็จอยู่สิ้นกาลนาน
เพราะเหตุไร.

๒๔๖๒

ถ. สกุกษากะเป็นสกุกษัตริย์ มีหน้าที่แต่ปกครองราษฎร
มิใช่จะต้องลงทำนากินด้วยตนเองอย่างคนสามัญ เหตุไฉนมหานาม-
สกุกษะสอนอนุรุธะผู้น้องในการงานของผู้ครองเรือน จึงยกการทำนา
ขึ้นสอน ?

ต. เพราะในเวลานั้นการทำนาเป็นกิจสำคัญของประเทศ เหมือน

ในประเทศเราในบัดนี้ และนับถือว่าข้าวเป็นทรัพย์สำคัญกว่าทรัพย์
อย่างอื่น พระเจ้าสีหนุ จึงทรงตั้งพระนามพระโอรสลงท้ายว่าไอทนะ
ทุกองค์.

๒๔๖๒

ก. ใครเป็นผู้ทูลขอห้ามไม่ให้ภิกษุทั้งหลาย บวชบุตรที่มารดา
บิดาไม่ได้อนุญาต ? प्रारภเหตุอะไร จึงทูลขออย่างนั้น ?

ค. พระเจ้าสุทโธทนะ เพราะพระองค์ทรงโทมนัสด้วยสิ้นผู้ที่
สืบพระวงศ์ ทรงปรารถนาถึงทุกขอันนี้ที่จะพึงมีแก่มารดาบิดาในสกุลอื่น
จึงทูลขออย่างนั้น.

๒๔๖๒

ก. พระนันทะไม่ปรารถนาจะบวชมิใช่หรือ เหตุไฉนจึงต้อง
จำใจบวช และถึงบวชแล้วก็ไม่ยินดีในพรหมจรรย์ พระศาสดาทรง
แก้หายด้วยวิธีอย่างไร ?

ค. ต้องจำใจบวชเพราะความเคารพในพระศาสดา เมื่อไม่ยินดี
ในพรหมจรรย์ พระศาสดาพาเที่ยวจาริกไปให้เห็นหญิงที่มีรูปงาม
กว่านางเทวินั้น ให้พระนันทะละความรักในนางเทวินั้นเสีย มุ่งหมาย
ในหญิงที่มีรูปงามกว่านั้นต่อไป ภายหลังพระนันทะเห็นว่า ความรัก
ไม่มีที่สุด ก็บรรเทาเสียได้ เป็นผู้ไม่ประมาท บำเพ็ญเพียรก็ได้บรรลุ
พระอรหัต.

๒๔๖๒

ก. ใครเป็นพุทธอุปัฏฐากองค์หลัง ? ท่านทรงคุณอย่างไร ?

ด. พระอานนท์. ท่านเป็นพุทธอุปัฏฐากที่พอพระเหตุภัย และ
ยังยืน ทรงยกย่องว่าเป็นยอดของภิกษุผู้อุปัฏฐากของพระองค์ ปรีชา
และอุตสาหะของท่าน พึงเห็นได้ในตำนานตลอดถึงพุทธปรินิพพาน
และท่านได้อยู่ในที่ใกล้พระบรมศาสดา ได้ฟังธรรมที่ทรงแสดงแก่ตน
และผู้อื่น มีสติทรงจำไว้ได้มากไม่พลั้งพลาด มีเพียรเอาใส่ในการ
เรียนสาธยายจำทรง เพราะเหตุนี้ เมื่อพระบรมศาสดานิพพานแล้ว
พระมหากัสสปะทำการสังคายนาพระธรรมวินัย สงฆ์ได้เลือกท่านเป็น
ผู้วิสันนาในส่วนพระธรรม ท่านได้ตั้งระเบียบเป็นแบบมา นับว่า
ท่านเป็นสำคัญองค์หนึ่ง.

๒๔๖๓

ด. พระอนุรุทธะกับพระอานนท์ องค์ไหนทรงผนวชก่อน ? รู้
ได้อย่างไร ?

ด. พระอนุรุทธะทรงผนวชก่อน. รู้ได้ด้วยปรินิพพานสมัย
พระอานนท์พุดกับพระอนุรุทธะใช้คำว่า ฆนฺเต.

๒๔๖๓

ด. สักขิสาวกองค์สุดท้ายคือใคร ? ท่านได้รับบรรพชาอุปสมบท
ต่อพระบรมศาสดาหรือ ? ได้บรรลุมรรคผลถึงไหน ทันพระบรมศาสดา
หรืออย่างไร ?

ด. คือพระสุภัททะ. ตามบาลีแห่งปรินิพพานสูตรว่า ตรัสสั่ง
ให้พระอานนท์ให้บรรพชา ต่อหลังสรุปความว่า สุภัททะได้บรรพชา
อุปสมบทในสำนักพระบรมศาสดา อรรถกถาแก้ตามเค้าเงื่อนในบาลี

ว่า พระอานนท์ให้บรรพชาแล้ว นามาเฝ้า พระบรมศาสดาให้
อุปสมบท แม้พระอานนท์ให้บรรพชา ก็โดยพุทธานุภาพ จักว่าท่านได้
บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระบรมศาสดา การบรรลุธรรมผลนั้น
ในบาลีมิได้แสดงไว้โดยตรง แต่บ่งให้เห็นว่า ท่านได้บรรลุพระอรหัต
ในราตรีนั้น อรรถกถาแก้ไว้ว่า ท่านได้บรรลุพระอรหัตทันพระบรม-
ศาสดา.

๒๔๖๓

ถ. พระราहुลเป็นพระโอรส พระนาคดา พระปนัดดาของใคร ?
เมื่อได้บรรลุพระอรหัตผลแล้ว ได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นยอด
แห่งพระสาวกทางไหน ?

ค. เป็นพระโอรสขอพระสิทธัตถะ เป็นพระนาคดาของพระเจ้า
สุทโชนะ เป็นพระปนัดดาของพระเจ้าสีหหนุ เมื่อได้บรรลุอรหัต-
ผลแล้ว ได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นยอดแห่งพระสาวกผู้ใคร่
ศึกษาพระธรรมวินัย.

๒๔๖๕

ถ. พระโอรสที่ประทานแก่พระราहुลมีเป็นอนก แต่พระ
โอรสที่ประทานคราวได้บรรลุพระอรหัตผลนั้นเป็นไหน ? จงบริหาร.

ค. พระโอรสที่ประทานแก่พระราहुลคราวได้บรรลุพระอรหัต-
ผลนั้น คล้ายพระโอรสที่ทรงสอนพระภิกษุปัญจวัคคีย์ เป็นแต่ในที่นี้
ยกอายตนะภายในภายนอกเป็นต้นขึ้นแสดงแทนจันทร์ ๕ พระราहुลส่ง
จิตไปตามกระแสพระธรรมเทศนาก็ได้บรรลุพระอรหัตผล.

๒๔๖๕

ถ. จงบรรยายประวัติพระภัททิยะให้ฟัง และจงเล่าถึงวาจาที่ท่าน
ขึ้นในถึงแก่นอยู่เสมอ ๆ จนเป็นเหตุให้ถูกฟ้องด้วย ?

ต. พระภัททิยะเป็นพระโอรสของเจ้าศากยะ พระนามพระบิดา
ไม่ปรากฏ พระมารดาพระนามว่ากาพิโคธา แต่ไม่ปรากฏชัดว่า
เนื่องมาแต่ถึงพระวงศ์ไหน เมื่อสิ้นศากยะที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้เป็นเจ้า
แผ่นดินปกครองหมู่ศากยะสำหรับพระวงศ์นั้นต่อมา ท่านชอบเปล่ง
อุทานว่า "สุขหนอ" ดังนี้เสมอ ๆ จนเป็นเหตุให้ถูกฟ้อง โดยหาว่า
ท่านไม่ยินดีประพัตติพรหมจรรย์ พระศาสดาตรัสถาม ท่านทูลความ
ตามที่เห็นอำนาจประโยชน์ในเพราะละสมบัติออกบวช ซึ่งแต่ก่อนเคย
รับทุกข์สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อได้รับนิรามิสสุขเข้า จึงเป็นเหตุให้
บ่นเสมอเช่นนั้น.

๒๔๖๕

ถ. กิจทางพระศาสนาก็ยังนิยมการจดที่ คือแต่งตั้งอาสนะให้
เหมาะแก่การงาน ในหน้าที่นี้ทรงยกย่องใครว่าเป็นผู้สามารถ ?

ต. กิจทางพระศาสนายังเป็นการสำคัญ เพราะเป็นเหมือนธง
ของชาติ การแต่งตั้งอาสนะทรงยกย่องพระทัฬหฬลบุตรว่า เป็นผู้
สามารถ.

๑๑/๕/๖๖

ถ. พระราहुลเถระท่านมีปฏิปทาอย่างไร ? เป็นผู้เยี่ยมในทาง
ไหน ?

ต. พระราहुลเถระเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา ท่านลุกขึ้นแต่เช้า กอบ

เอาทรายมาเต็มพระหัตถ์ปวารณาว่า "ขอให้เราได้รับโอวาทคำสั่งสอนแต่สำนักพระทศพลและพระอุปัชฌาย์อาจารย์ เท้าเม็ดทรายในกำมือนี้เถิด" ดังนี้. ท่านเป็นผู้เลศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ใคร่การศึกษา.

๑๑/๕/๖๖

ถ. การปฏิบัติอุปัฏฐากเจ้าใหญ่ นายโต เช่น พระพุทธเจ้า เป็น การยากมิใช่หรือ ? พระอานนท์ก็ปรากฏว่าไม่นำพานในลาภยศสรรเสริญ อยู่แล้ว โฉนท่านจึงรับหน้าที่นั้นด้วยน้ำใจอันงามถึงเพียงนั้น จงเฉลย มาดูที ?

ต. การปฏิบัติเจ้าใหญ่ นายโต เช่น พระพุทธเจ้า เป็นการลำบาก ก็จริงอยู่ แต่ผู้มีปัญญาเช่นพระอานนท์ คงเห็นว่าเป็นบุญอันประเสริฐ ซื่อว่าได้บำเพ็ญบารมีหลายประการ ซื่อนี้ย่อมเป็นผลได้จริง ดังพระ พุทธภาษิตตรัสสรรเสริญท่านว่า "กตปุญฺโณ อานนฺท" ลูกก่อน อานนท์ เธอเป็นบุคคลมีบุญได้ทำไว้แล้ว ข้อเหล่านี้แลนำมาให้สันนิษฐาน ว่า ท่านคงมุ่งแต่จะให้เป็นผู้เป็นประโยชน์อย่างเดียว จึงรับเป็นพุทธ- อุปัฏฐาก.

๑๑/๕/๖๖

ถ. พระอานนท์เป็นอะไรกับพระบรมศาสดา ? ท่านรอบคอบ อย่างไร จึงได้รับเลือกเป็นพุทธอุปัฏฐาก ?

ต. พระอานนท์เป็นพระอนุชาของสมเด็จพระบรมศาสดา พระ องค์ทรงทรงเชื่อความสามารถของท่านว่า จักเป็นผู้รอบคอบในเหตุการณ์ ทั้งปวง ทั้งได้รับอบรมมาในราชสกุล จึงโปรดให้ท่านเป็นพุทธอุปั-

ฐาก ข้อนี้ก็เป็นผลสำเร็จจริง ดังมีพระพุทธภาษิตตรัสชมท่านไว้ว่า

"ปญฺฑิโต ภิกฺขเว อานนฺโท" คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นบัณฑิต ย่อมรู้ว่ากาลนี้เป็นกาลแห่งบริษัทจะเฝ้าพระตถาคตเจ้า กาลนี้เป็นกาลแห่งภิกษุ กาลนี้เป็นกาลแห่งภิกษุณี กาลนี้เป็นกาลแห่งอุบาสก กาลนี้เป็นกาลแห่งอุบาสิกา เป็นต้น.

๑๑/๕/๖๖

ถ. พระสาวกรูปไหน ที่ได้บรรลุกิเลสนิพพาน และขันธนิพพาน แปลกว่าเพื่อน และแปลกอย่างไร ?

ต. พระอานนท์. เมื่อท่านได้สำเร็จพระอรหัต ก็ไม่ปรากฏว่าได้ในขณะยืน หรือเดิน หรือนั่ง หรือนอน ปรากฏว่าท่านได้ในระหว่างอิริยาบถ ๔ นี้ นับว่าท่านได้กิเลสนิพพานแปลกว่าเพื่อน เมื่อท่านจะดับขันธนิพพานก็นับว่าแปลก คือท่านนิพพานบนอากาศกลางแม่น้ำโรหิณี แล้วอธิษฐานให้สรีระของท่านแยกเป็น ๒ ภาค ให้ตกลงที่ฝั่งแม่น้ำฝั่งละภาค.

๑๒/๕/๖๗

ถ. ความเป็นผู้มีสติรอบคอบ เป็นคุณที่เกื้อกูลแก่การทำ การพูด การคิด ไม่พลั้งพลาด ใครได้รับยกย่องว่าเป็นเอกอุในทางนี้ ? ท่านรอบคอบอย่างไร จงหาอุทาหรณ์มาประกอบด้วย ?

ต. พระอานนท์. ท่านเป็นผู้รอบคอบในเหตุการณ์ทั้งปวง ทั้งรู้จักกาลเวลาที่บริษัทเข้าเฝ้า ทั้งจัดให้ได้เข้าเฝ้าตามกาลเวลา ข้อที่นำให้แลเห็นชัดว่าท่านรอบคอบจริงนั้น ก็คือ ข้อที่ท่านทูลขอพร ๘

ประการ ก่อนที่จะเข้าหน้าที่เป็นอุปัฏฐาก.

๘/๕/๖๓

ถ. พระศาสดาทรงยกย่องพระอานนท์ว่า เป็นเอตทัคคะอย่างไรบ้าง ?

ต. เป็นพหูสูต มีคติ มีสติ มีวิติปัญญาจำทรง และเป็นยอดของภิกษุผู้อุปัฏฐาก รวมเป็นเอตทัคคะ ๕ อย่าง.

๒/๕/๖๘

ถ. พระรัฐบาลได้ฟังพระธรรมเทศนาว่าอย่างไร จึงปลงใจออกบวชในพระพุทธศาสนา ? พระศาสดาทรงยกย่องท่านในคุณประการไร ?

ต. ว่าโลกคือหมุ่สัตว์อันชราเป็นผู้นำ ๆ เข้าไปใกล้ ไม่ยั่งยืน
ข้อ ๑ โลกไม่มีผู้ป้องกัน ไม่เป็นใหญ่จำเพาะตนข้อ ๑ โลกไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไปข้อ ๑ โลกพร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหาข้อ ๑ รวมเป็น ๔ ข้อ ดังนี้ ทรงยกย่องท่านว่า เป็นยอดของภิกษุผู้บวชด้วยศรัทธา.

๒/๕/๖๘

ถ. พระนันทสากยะ เป็นผู้เนื่องในพระวงศ์ของพระศาสดาอย่างไร ? ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายในทางไหน ?

ต. พระนันทสากยะ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางมหาปชาบดีโคตมี และเป็นพระอนุชาธิบดีของพระศาสดา เป็นพระญาติที่สนิทกว่าท่านผู้เนื่องในสากยวงศ์องค์อื่น ๆ. ในทางสำรวม

อินทรีย์.

๒/๕/๖๘

ถ. ภิกษุถึงพร้อมด้วยมารยาท ย่อมสามารถยังสกุลให้เกิด
ความเลื่อมใสนับถือ ชื่อว่าเป็นศรีของพระพุทธศาสนา พระศาสดา
ทรงยกย่องใครเป็นเอกทัศคะในทางนี้? จงแสดงความดีของท่านที่เป็น
เหตุอย่างนั้น อันสมควรเป็นแบบมาด้วย?

ต. พระกาฬุทายี. ความดีของท่าน คือได้ทราบทูลเชิญเสด็จ
พระศาสดามายังกรุงกบิลพัสดุ์ ให้พระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดาได้ทรง
ทัศนากการและสดับพระธรรมเทศนาสมพระราชประสงค์ ซึ่งทรงคอย
หามาหลายคราวแล้ว นี้ได้ในมารยาทของภิกษุชื่อว่า ปฏิญญาอัน
เป็นธรรมแก่สกุลไว้แล้วทำให้สมจริง ไม่ใช่ว่ายอมตัวลงให้สกุลใช้
สอย เพราะเป็นกิจพระศาสนา นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ
และฉลาดหรือสามารถในการทูลอีกด้วย.

๒/๕/๖๙

ถ. พระอานนท์ปรากฏว่าเป็นอุปัฏฐากอย่างยอดเยี่ยม แต่ไหน
คราวจะเสด็จนิพพาน อันเป็นเวลาสำคัญควรจะต้องเฝ้าอุปัฏฐากอย่าง
กวดขัน ท่านยังเลี้ยงไปยืนเหนี่ยวสลักเพชรร้องไห้อยู่เสียเล่า ครั้นพระ
ศาสดาทรงทราบตรัสปลอบอย่างไร ท่านจึงคลายโศก?

ต. ไม่ใช่ที่ท่านจะตั้งใจละทิ้งไป เป็นเพราะท่านนึกน้อยใจ
ในภาวะของท่านเองที่ท่านยังเป็นเสขบุคคลอยู่ ทั้งพระพุทธเจ้าผู้
อนุเคราะห์ก็จะนิพพานไปเสียก่อน ท่านยังคิดยั้งนึกหนักเข้าก็เลยเอา

ไว้ไม่อยู่ จึงเลี้ยงไปร้องไห้เสียข้างนอก ครั้นจะร้องอยู่ที่นั่น เข้าใจว่าท่านจะอายบริษัท ครั้นพระองค์ทรงทราบ ก็ตรัสให้หามาเผาแล้วตรัสปลอบเตือนสติ ให้นำนี้ถึงวิปริณามธรรมที่เคยตรัสบอกมาแล้ว และตรัสชมการอุปฐากของท่านว่าไม่มีสอง แล้วตรัสเตือนต่อไปว่า ท่านก็เป็นคนมีบุญอันทำมาแล้ว จงเพียรไปเถิด จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะโดยเร็วพลัน พระองค์ตรัสปลอบอย่างนี้ ท่านก็คลายโศก.

๒๐/๘/๓๐

ถ. ผู้ที่ออกบวชพร้อมกับท่านใครบ้าง ? ได้ดีหมดทุกองค์หรือมีเสียบ้าง ?

ต. ผู้ที่บวชร่วมกับท่าน ๖ องค์ คือ พระอนุรุทธะ พระภททियะ พระภคุ พระกิมพิละ พระอุบาลี และพระเทวทัต. เสียแต่พระเทวทัตองค์เดียว เพราะท่านไม่ได้ธรรมพิเศษอันใด ภายหลังภาพสักการะครอบงำจิต กลับประพฤติวิปริตผิดจากพระธรรมวินัย ทำตนให้เป็นการเข้าศึกต่อพระศาสนา นอกนั้นได้ดีทั้งหมด เพราะได้บรรลุธรรมพิเศษชั้นสูงสุดทุกองค์ ที่ได้รับเอตทัคคะก็มี.

๒๐/๘/๓๐

ถ. ปฏิบัติของพระราहुลเถระนั้นอย่างไร ?

ต. ได้ยินว่า ท่านตื่นขึ้นเช้า ๆ ไปกอบเอาทรายมากำมือหนึ่งแล้วตั้งความปรารถนาว่า "ขอให้ข้าพเจ้าได้รับโอวาทและคำสั่งสอน จากสำนักของพระบรมศาสดา หรือจากสำนักของพระอุปัชฌายาจารย์ทั้งหลาย " ท่านจึงเป็นผู้เยี่ยมในคุณสมบัติข้อนี้.

๒๕/๘/๓๑

ถ. พระอุบาลีเถระ เป็นผู้เยี่ยมในทางไหน ? และมีประวัติ
อย่างไร ?

ด. เป็นผู้เยี่ยมในทางพระวินัย ในตำนานกล่าวว่า เดิมท่านเคย
เป็นช่างกัลบก แล้วออกบวชพร้อมด้วยกษัตริย์ ๖ องค์ ได้เล่าเรียน
พระวินัยปิฎกในสำนักพระศาสดา เป็นผู้แตกฉานในพระวินัยยิ่งกว่า
สาวกทั้งปวง จนได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เยี่ยมในทางนั้น.

๒๕/๘/๓๑

ถ. จงช่วยกันคิดค้นเหตุผลที่หรือว่า เมื่อพระศาสดาตรัสขอ
ให้สงฆ์เลือกหาภิกษุ ซึ่งเป็นผู้อุปัฏฐากพระองค์เป็นนิตยนั้น สงฆ์
เห็นสมควรอย่างไร จึงเลือกท่านพระอานนท์ถวาย ?

ด. การที่สงฆ์เลือกพระอานนท์ ให้เป็นผู้อุปัฏฐากพระศาสดานั้น
น่าจะเป็นด้วยสงฆ์เห็นว่า พระอานนท์มีอัธยาศัยน้อมมาในทางนี้อยู่
แล้ว ทั้งเป็นพระกนิษฐาภาคาร่วมราชสกุล คงยินดีปฏิบัติโดยฐาน
เป็นพระญาติ และเคยรู้เห็นทราบความเป็นไปของราชสกุลเป็นอย่างดี
เช่นการปฏิสังขรณ์ถาวรกรรมทำอย่างไรแก่ผู้น้อยเหล่านี้เป็นต้น พระ
อานนท์คงเข้าใจตลอด อาจจัดทำให้สมพระเกียรติยศของพระศาสดา
โดยไม่บกพร่องได้ สงฆ์เห็นสมควรอย่างนี้กระมัง.

๒๕/๘/๓๑

ถ. ผู้ที่เป็นสหชาติกับพระบรมศาสดา คือใครและอะไรบ้าง ?

ด. คือมารดาพระราहुล ๑ พระอานนท์เถระ ๑ พระนันทะ ๑
พระกาฬทายี ๑ ม้าชื่อกัณฐกะ ๑ หม้อแห่งขุมทรัพย์ ๑ ไม้มหา-

โพธิ ๑.

๒/๓/๓๓

ถ. ในพุทธกาลนี้ผู้ที่ถูกแผ่นดินสูบมีกี่คน ? และเพราะโทษอะไร ?

ต. มี ๕ คน คือสุปปพุทธ โกลิยราชา เพราะโทษที่ปิดทางโคจรของพระพุทธเจ้า ๑ พระเทวทัต เพราะโทษทำสังฆเภท เป็นต้น ๑ นางจิณฺจมาณวิกา เพราะโทษที่ใส่ความร้ายในพระตถาคตเจ้า ด้วยอสังกรรมอันไม่จริง ๑ นันทมานพ เพราะโทษประทุษร้ายนางอุบลวรรณาเถรีด้วยอสังกรรม ๑ นันทยักษ เพราะโทษประหารพระสารีบุตร ๑.

๒/๓/๓๓

ถ. พระอนรุทธเถรเจ้าออกบวชพร้อมกับใคร ? และท่านเป็นผู้เลิศทางไหน ?

ต. พระอนรุทธเถรเจ้า ออกบวชพร้อมกับพระเจ้าภัททिय ศากย-ราชา ๑ อานันท ศากย ๑ ภคุ ศากย ๑ กิมพิล ศากย ๑ เทวทัต โกลิยะ ๑ อุปาสิทฺฐยามาลา ๑ และท่านเป็นผู้เลิศทางทิพยจักขุ.

๒๔๓๔

ถ. พระอานนทเถรเจ้า ได้บรรลุโสดาปัตติผลเพราะฟังธรรมอันใครแสดง ? และท่านทรงคุณพิเศษข้อไหนเป็นสำคัญ ? เพราะเหตุไร ?

ต. เพราะฟังธรรมอันพระปุลณมณฺฑานินฺบุตรแสดง. และท่าน

ทรงคุณพิเศษชื่อว่าพหุสุตเป็นสำคัญ เพราะความเป็นพหุสุตของท่าน
นั่นเอง จึงได้วิชันนาพระสูตร และพระอภิธรรม ในคราวปฐมสังคายนา
และเพราะคุณข้อนี้เอง พระมหากัสสปะผู้เป็นประธานสงฆ์ จึงต้อง
เลือกท่านเข้าในจำนวน ๕๐๐ องค์ทั้งเมื่อยังเป็นพระโสดาบัน.

๒๔๖๔

ถ. มีสาวกองค์ไหนที่ได้กิเลสนิพพาน และชั้นนิพพานแปลก
กว่าเพื่อน จงเล่าอาการที่แปลกนั้นมาพอได้ความ ?

ต. พระอนนทเถระ ท่านได้บรรลุกิเลสนิพพานในระหว่าง
อิริยาบถ ๔ คือเวลานั้นท่านทำความเพียรอย่างแรงกล้า แต่ไม่สำเร็จ
เพราะใจฟุ้งซ่านเสีย จึงคิดจะพักผ่อน พอเอนกายลงเหนือเตียง
เสียดังไม้ทันถึงหมอน ก็ได้สำเร็จพระอรหัตผลในขณะนั้น. ส่วนที่
ท่านได้ชั้นนิพพานก็แปลกอีก คือเมื่อท่านจะนิพพาน ได้ขึ้นไป
บนอากาศกลางแม่น้ำโรหิณี แล้วอธิษฐานให้อัฐิธาตุของท่านแตก
ออกเป็น ๒ ส่วน ไปตกลงทั้ง ๒ ฟังแม่น้ำนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้หมู่
ญาติทั้ง ๒ ฟังแย้งชิงศพของท่าน ดังนี้.

๒๔๖๖

ถ. พระอุบาลี เมื่อก่อนที่ได้มาอุปสมบท มีประวัติเป็นมา
อย่างไร ? และเมื่ออุปสมบทแล้ว ได้ทำประโยชน์สำคัญไว้ในพระ
พุทธศาสนาอย่างไรบ้าง ?

ต. พระอุบาลีเมื่อยังไม่ได้บวช เป็นภุชามาลาของศากยสกุล
เมื่อศากยะ และโกถิยะ มีพระเจ้าภัททิยะ และพระอนรุทธศากยะ

เป็นต้นออกทรงผนวช ได้ออกบวชด้วย และได้บวชก่อนตาม
ประสงค์ของศากยะ ด้วยประสงค์จะทำสามิจักรมแก่พระอุบาสิในเวลา
ที่ตนบวชแล้ว เพื่อทรงละมานะอันเป็นไปแรงกล้า เมื่อท่านอุปสมบท
แล้ว ได้เป็นผู้วิสันหาพระวินัย ในคราวทำประณมสังคายนา.

๒๔๖๘

ถ. พระอานนที่ได้บรรลุโศคาปัตติผล เพราะได้ฟังพระธรรม-
เทศนาจากใคร ? และท่านเห็นอำนาจแห่งประโยชน์อย่างไร จึงได้ทูล
ขอพรจากพระพุทธเจ้าก่อนที่จะเป็นพุทธอุปัฏฐาก ?

ต. พระอานนที่ได้สำเร็จพระโศคาปัตติผล เพราะได้ฟังธรรม-
เทศนาจากพระปุลณมณฺฑานินฺบุตร. ท่านเห็นอำนาจประโยชน์อย่างนี้
ถ้าไม่ได้พร ๔ ข้อข้างต้น จักมีคนพูดได้ว่า พระอานนที่ได้ลาภอย่าง
นั้น จึงบำรุงพระศาสดา บำรุงอย่างนี้จักหนักหนาอะไร และถ้าจัก
ไม่ได้พร ๓ ข้อเบื้องปลาย จักมีคนพูดได้ว่า พระอานนที่บำรุง
พระศาสดาทำอะไร พระองค์ไม่ทรงอนุเคราะห์แม้ด้วยกิจเท่านี้ ถ้าจัก
ไม่ได้พรข้อที่สุด จักมีผู้ถามในที่ลับหลังพระศาสดาว่า ธรรมนี้
พระองค์ทรงแสดงในที่ไหน ถ้าบอกไม่ได้เขาจะพูดได้ว่า ท่านไม่รู้
แม้แต่เรื่องเท่านั้น ไม่ละพระศาสดาเที่ยวตามเสด็จอยู่สิ้นกาลนาน
พระอานนที่เห็นเช่นนี้ จึงได้ทูลขอพร ๘ ประการ.

๒๔๖๙

ถ. ที่บวชด้วยศรัทธาก็มีแล้ว ส่วนที่บวชด้วยหาศรัทธามีได้
มีบ้างหรือไม่ ถ้าไม่มีก็แล้วไป ถ้ามีคือใคร ? และท่านต้องลาสิกขา

หรืออยู่ไปจนได้สำเร็จมรรคผลอย่างไร ?

ต. มีคือพระนันทศากยะ กำลังจะทำอาวาทวิวาหมังคลาภิเษก กับด้วยนางชนบทกัลยาณี สากิยานี พระศาสดาเสด็จไปในการมงคลแล้ว ประทานบาตรให้พระนันทะถือแล้วพามาถึงวิหาร ตรัสถามว่า นันทะ จักบวชหรือ นันทกุมาร แม้มีใจไม่สมัครจะบวช แต่ไม่อาจขัด เพราะมีความเคารพมาก จึงทุลรับจะบวช ครั้นบวชแล้ว หวนระลึกถึงค่านางเทวีที่ร้องสั่งไว้เมื่อมา มีความกระสันไม่ผาสุก ได้อันที่จะประพฤติพรหมจรรย์ต่อไป กิจจะใคร่สึกออกมา ภายหลังพระศาสดาทรงพาเที่ยวจาริกไป ให้เห็นหญิงที่มีรูปงามกว่านางเทวินั้น ให้พระนันทะละความรักรูปนางเทวีเสีย มุ่งหมายในรูปหญิงที่งามกว่านั้นต่อไป ภายหลังพระนันทะเห็นว่าความรักไม่มีที่สิ้นสุด ก็บรรเทาเสียได้ เป็นผู้ไม่ประมาทบำเพ็ญเพียร ก็ได้บรรลุอรหัตผล เป็นอันว่าท่านไม่ต้องลาสิกขา อยู่ไปจนได้สำเร็จ ดังนี้.

๒๔๗๕

ถ. มารดาบิดาของพระรัฐบาล ไม่ยินยอมให้พระรัฐบาลออกบวชมิใช่หรือ แต่พระรัฐบาลออกบวชได้ด้วยอุบายอย่างไร ? และเมื่อบวชแล้ว ได้แสดงธัมมเทศแก่พระเจ้าโกรัพะยะว่าอย่างไร ?

ค. ในขั้นต้นไม่ยอมจริง แต่ในภายหลังจำต้องยอม เพราะพระรัฐบาลใจแข็งจะบวชให้ได้ จนถึงยอมอดข้าวตาย ถ้าไม่ได้บวชเมื่อมารดาบิดาทราบ คิดว่ายอมให้บวชดีกว่าจะยอมให้ตายเสีย เพราะ

เมื่อบวชอยู่ไม่ได้ก็ต้องสึกมาเอง หรือเมื่อบวชอยู่ ก็ยังมีโอกาสจะ
ได้พบหน้ากันบ้าง เมื่อท่านได้บวชแล้วได้แสดงสัมมุตเทศ ๔ ข้อแก่
พระเจ้าโกรัพยะ คือ

ข้อ ๑. โลกคือหมูสัตว์ อันชราเป็นผู้นำ ๆ เข้าไปใกล้ ไม่ยั่งยืน.

ข้อ ๒. โลกคือหมูสัตว์ ไม่มีผู้ป้องกัน ไม่เป็นใหญ่จำเพราะตน.

ข้อ ๓. โลกคือหมูสัตว์ ไม่มีอะไรเป็นของ ๆ ตน จำต้องละทิ้ง
สิ่งทั้งปวงไป.

ข้อ ๔. โลกคือหมูสัตว์ พร่องอยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิ่ม เป็นทาส
แห่งตัณหา ดังนี้.

๒๔๖๕

ถ. พระอนนรุทธกับพระอานนท์ องค์ไหนบวชก่อน ? รู้ได้
อย่างไร ?

ต. พระอนนรุทธบวชก่อน. รู้ได้ด้วยในปรินิพพานสมัย พระ
อานนท์พูดกับพระอนนรุทธ ใช้คำว่า ฆนุตเต.

๒๔๖๖

ถ. สตรีที่ได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา ใครเป็นคนแรก ?
และอุปสมบทด้วยวิธีอย่างไร ?

ต. พระมหาปชาบดีโคตมี ได้อุปสมบทด้วยวิธีรับครุธรรม ๘
ประการ.

๒๔๖๗

ถ. ในภิกษุณีนั้น มีใครที่มีปัญญาแตกฉานฉลาดในธรรม-
เทศนา ที่พระศาสดาทรงยกย่องว่าเป็นยอดบ้างหรือไม่ ? มีเรื่องอะไร

แสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ?

ด. มี คือพระธรรมทินนาเถรี ได้แสดงจุดเวทลสูตรแก่
วิสาขะอุบาสก.

๒๔๖๒

ด. พระศาสดาทรงเห็นโทษอย่างไร จึงไม่มีใครทรงอนุญาตให้
หญิงอุปสมบท แม้ให้อุปสมบท ก็ทรงบัญญัติกรรมตัดทางที่จะ
มีแพร่หลายเสีย ?

ด. เพราะผู้หญิงได้บวชแล้ว พรหมจรรย์จักไม่ตั้งอยู่ได้นาน.

๒๔๖๒

ด. นางสิกขมานา คือคนเช่นไร ?

ด. คือ นางสามเณรี เมื่อมีอายุจวนจะอุปสมบท รับศึกษา
สมมติแต่ภิกษุณีสงฆ์ รักษาสิกขาบท ๖ ประการ ตั้งแต่ปาณาติบาต
จนถึงวิกาลโภชนาไม่ให้ขาด ครบ ๒ ปีจึงได้อุปสมบท ในระหว่างนั้น
เรียกนางสิกขมานา.

๒๔๖๒

ด. พระเถรีซึ่งมีชื่อต่อไปนี้ คือ มหาปชาบดีโคตมี ภัททกา-
ปิตานี ก่อนบวชเป็นใคร ? อยู่ที่ไหน ? จงแสดงโดยสั้นเชิง.

ด. พระมหาปชาบดีเถรี เป็นเจ้าหญิงในพระวงศ์โกติยะ เป็นพระ
น้องนางแห่งพระนางมหายา เป็นพระชายาแห่งพระเจ้าสุทโธทนะ
เป็นพระน้านางแห่งพระศาสดา เดิมอยู่นครเทวทหะ เมื่ออภิเษกแล้ว
ย้ายไปอยู่นครกบิลพัสดุ์. พระภัททกาปิตานีเถรี เป็นบุตรพราหมณ์ใน

แขวงกรุงราชคฤห์ ได้ทำการสมรสกับปีปผลิมาณพ บุตรกัปปิลพราหมณ์
ครั้งมารดาบิดาของสามีตายแล้ว สองสามีภริยาชวนกันละสมบัติออก
บวชจำศีล.

๒๐/๘/๓๐

ถ. ครุธรรม ๘ ประการ เชื่อว่าเป็นอุปสัมปทาของพระนาง
มหาปชาบดีโคตมีเป็นภิกษุณีได้ และเมื่อภิกษุณียังไม่มีครบคณะสงฆ์
พระศาสดาทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทหญิงเป็นภิกษุณีฝ่าย
เดียวก่อนก็ได้ ต่อเมื่อภิกษุณีมีครบคณะสงฆ์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุณี
สงฆ์อุปสมบทหญิงเสียก่อนแล้ว จึงไปอุปสมบทในภิกษุสงฆ์อีกที
หนึ่ง ตามแบบครุธรรมข้อ ๖ ก็บัดนี้ยังจะริรออะไรอีกเล่า
ที่ภิกษุสงฆ์จะอุปสมบทหญิงเป็นภิกษุณีไม่ได้ มีข้อขัดข้องตรงไหน ?
จงแสดงมา.

ต. การที่บัดนี้ ภิกษุสงฆ์จะทำการอุปสมบทหญิงให้เป็นนาง
ภิกษุณีไม่ได้ นั่น ด้วยมีข้อขัดข้องที่ไม่มีพระพุทธานุญาต จะฝ่าฝืน
กระทำนอกเหนือไป อาจเป็นบัญญัติในสิ่งที่พระศาสดาไม่ได้ทรงบัญญัติ
ขัดกันอยู่ และจะถือว่าเมื่อตอนแรกก็ทรงอนุญาตให้อุปสมบทได้ นั้น
เพราะภิกษุณีสงฆ์ยังไม่มีมากพอครบคณะสงฆ์ ต่อมาภิกษุณีครบคณะ-
สงฆ์ พระศาสดาจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุณีกระทำอุปสมบทกันเองก่อน
แล้วจึงมากระทำในคณะภิกษุต่อภายหลัง ตามแบบครุธรรมถือเป็น
ธรรมเนียมเช่นนี้สืบมา บัดนี้ภิกษุณีสูญสิ้นแล้ว จะย้อนขึ้นไปถือธรรม-
เนียมก่อนเมื่อครั้งมีภิกษุณีครบคณะมาใช้อีก ย่อมไม่ได้ตัวเอง.

๒๕/๘/๓๑

ถ. พระสาวก สารีกา ที่ปรากฏนามในหนังสือที่ใช้เป็นหลักสูตร นั้น มีองค์ไหนบ้าง ซึ่งมีนามขึ้นต้นด้วย ม อักษร ? และท่านเป็น เอตทัคคะในทางไหนหรือไม่ ?

ต. ตามบัญชีรายชื่อพระมหาสาวก มหาสาวิกา ในพุทธธานุ-
พุทธประวัติ เฉพาะท่านที่มีชื่อขึ้นต้นด้วย ม อักษรนั้น พระมหา-
สาวกมีเพียง ๑๒ รูป คือ พระมหากัปปินะ ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทาง
ให้โอวาทแก่ภิกษุบริษัท ๑ พระมหาโกฏฐิตะ ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทาง
แตกฉานในปฏิสัมภิทา ๑ พระมหาปิ่นถะ ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทาง
ปัญญาวิวิฏ ๑ พระมหากัจจายนะ ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทางแจก
เนื้อความย่อให้พิสดาร ๑ พระมหากัสสปะ ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทาง
ทรงรุดงคคุณ ๑ พระมหาโมคคัลลานะ ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทางมีฤทธิ์
มาก ๑ พระโมฆราช ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทางทรงจิวรเส้าหมอง ๑
พระมหาปรัณตปะ ๑ พระมหาอุทายี ๑ พระมหานามะ ๑ พระ
เมตตคุ ๑ พระเมฆิยะ ๑ ห้ารูปหลังนี้ไม่ปรากฏว่า เป็นเอตทัคคะ
ในทางใด. พระมหาสาวิกามีเพียง ๑ รูป คือพระนางมหาปชาบดี
โคตมี ซึ่งเป็นเอตทัคคะในทางรัตตัญญู.

๒๔๓๓

ถ. พระอสีติมหาสาวก ๘๐ กับพระเตรสสาวิกา ๑๓ นั้น องค์
ไหนบ้างที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางเดียวกัน ?

ต. ทางรัตตัญญู พระอัญญาโกณฑัญญะกับพระนางมหาปชาบดี
โคตมี ๑ ทางมีปัญญามาก พระสารีบุตรกับพระนางเขมา ๑ ทาง

มีฤทธิ์มาก พระโมคคัลลานะกับนางอุบลวรรณา ๑ ทางธรรมกถึก
พระปุลณมันตานีบุตรกับนางธัมมทินนา ๑ ทางทรงไว้ซึ่งวินัยปิฎก
พระอุบาลีกับนางปฐาจารา ๑ ทางทิพยจักขุญาณ พระอนรุทธะ
กับนางพุกา ๑ ทางทรงจีวรเสร้าหมอง พระโมฆราชกับนางกีสา-
โคตมี ๑ ทางเพ่งด้วยฉานสมบัติ พระกัณหาเรวตะกับนางนันทะ ๑
ทางขิปปาภิญญา พระพาหิยทวารุจิระกับนางภัททาคุณทลเกสา ๑
ทางปุพเพนิวาส พระโสณโกปิวิสะกับนางโสณา ๑ ทางสัตธาวิมุติ
ความเพียร พระโสณโกปิวิสะกับนางโสณา ๑ ทางสัตธาวิมุติ
พระวัคคกักับนางสิงคาลมาตา ๑ ทางปฏิสัมภิตาหรือมหาภิญญา
พระมหาโกฏิฐิตะ น่าจะตรงกับนางภัททาภัจจนา ๑.

๒๔๗๓

ถ. ความเป็นผู้มีสติรอบคอบ เป็นคุณที่เกื้อกูลแก่การกระทำ
การพูดการคิดมิให้ผิดพลาด พระสาวกรูปไหนได้รับยกย่องว่าเป็น
เอตทัคคะทางนี้ จงชี้ให้เห็นว่าท่านรอบคอบจริง ?

ค. คือพระอานนท์ ท่านเป็นผู้รอบคอบในเหตุการณ์ทั้งปวง
ทั้งรู้จักกาลเวลาที่บริษัทจะเข้าเฝ้า ทั้งจัดให้ได้เข้าเฝ้าตามเวลา ข้อ
ที่จะนำไปและเห็นชัดว่าท่านรอบคอบจริงนั้น ก็คือข้อที่ท่านทูลขอพร
๘ ประการ ก่อนที่จะเข้ารับหน้าที่อุปัฏฐาก.

๒๔๘๑